

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Jolita Girulienė

Edukologijos magistrantūros studentė

**PRADINIŲ KLASIŲ MOKSLEIVIO, KAIP
MOKYTOJO BENDRADARBIO,
UGDYMO SISTEMA MOKYKLOJE**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė

Šiauliai, 2006

Jolita Giruliene

THE TRAINING SYSTEM OF THE ELEMENTARY – SCHOOL CHILD AS A TEACHER’S WORKER AT SCHOOL

Summary

Learning in cooperation is a new educational movement that has changed turn of mind in our schools essentially. Researches show that most educators don’t have enough educational concepts and don’t keep the ones they have as a whole. Educational concepts are the basics of cooperation and they help us to understand the main point of the system of cooperation. That is why it cannot be developed in the practice successfully. Problematic questions, like *Is it possible to educate an elementary-school child to be a co-worker?* and *What system should the education be based on?* arise from such a situation.

The aim of the research is to investigate the development of a pupil’s, an educator’s associate, education and its conditions and to find the spheres where educational interaction should be improved. In order to approach the problems I have chosen *the ways*: to investigate the theory of educational cooperation; to find out pupils’ and teachers’ attitude to cooperation; to determine the peculiarities of interaction of pupils and teachers and the role of a teacher and a pupil; to show the factors that are essential the cooperation to be functional and perfect.

Analysis of nonfiction, the evaluation of source information (the survey), the analysis of the statistics, average, stated correlation, standard deviation and comparative analysis are *the methods of the research work*.

Elementary school teachers and junior pupils were the respondents. 305 respondents took part in the research.

The results of the research gave us the following conclusions: it is important to educate the pupil as an associate of a teacher as it helps to develop the pupil’s personality and socialization and to change the concept of school; most teachers have a positive view to the educational cooperation, but not all of them realize it to be the main idea of their overall teaching practice; the interaction between pupils and teachers was both seen and developed in unrelated areas; it is possible to improve a pupil’s, an educator’s associate, education that consists of the support of teachers and other related people, teachers’ and pupils’ attitude to communication and the theoretical background.

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1. MOKYMOŠI BENDRADARBIUJANT TEORINIAI PAGRINDAI.....	10
1.1 Ugdymo bendradarbiaujant idėjos.....	10
1.2 Ugdymas gerumu ir meile – alternatyva tradiciniam.....	15
1.3 Pradinių klasių moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistema.....	22
1.3.1 .Mokytojo vaidmuo bendradarbiavime.....	22
1.3.2. Moksleivio vaidmuo bendradarbiavime.....	31
2. MOKSLEIVIO, KAIP MOKYTOJO BENDRADARBio, UGDYMO SISTEMOS PRADINĖJE MOKYKLOJE EMPIRINIS TYRIMAS.....	36
2.1 Tyrimo organizavimas ir metodika.....	36
2.2 Moksleivių vaidmuo pedagoginio bendradarbiavimo sistemoje.....	39
2.2.1 Moksleivių nuostatos lygiaverčio bendradarbiavimo su mokytojais atžvilgiu.....	39
2.2.2 Pedagoginės sąveikos tarp moksleivių ir mokytojo ypatumai.....	42
2.2.3 Moksleivių ir mokytojo pedagoginės sąveikos turinys, būdai, plėtojimo galimybės.....	46
2.3 Mokytojo vaidmuo, plėtojant moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemą pradinėse klasėse.....	49
2.3.1 Mokytojų nuostatos į moksleivio kaip bendradarbio ugdymo galimybę....	49
2.3.2 Mokytojų atvirumo moksleiviams ribos.....	53
2.3.3 Bendradarbiavimo turinys ir sritys.....	55
2.3.4 Bendradarbiavimo aplinkos sudarymas.....	61
3. MOKSLEIVIO, KAIP MOKYTOJO BENDRADARBio, UGDYMO SISTEMOS KAITA PRADINĖJE MOKYKLOJE (1999 – 2006 m. atliktų tyrimų lyginamoji analizė).....	66
3.1 Moksleivių ir mokytojų nuostatų lygiaverčio bendradarbiavimo atžvilgiu kaita.....	66
3.2 Mokytojų atvirumo moksleiviams ribų kaita.....	68
3.3 Moksleivio ir mokytojo pedagoginės sąveikos turinio ir sričių kaita.....	69

IŠVADOS.....	72
GAIRĖS PRADINIŲ KLASIŲ MOKSLEIVIO, KAIP MOKYTOJO BENDRADARBio, UGDYMO SISTEMOS MOKYKLOJE TOBULINIMUI.....	74
LITERATŪROS SARAŠAS.....	78
PRIEDAI.....	82

IVADAS

Pastarųjų dešimtmečių filosofijos, psichologijos teorijos ir kitų mokslo sričių pasiekimai paskatino pedagogus keisti požiūrį į mokymą, apmąstyti ugdymo proceso organizavimą. Iki šiol vyravęs mokymas, bet ne mokymasis yra nuvertinamas. Konstruktivizmo, besiremiančio kognityviaja teorija, pagrindinis principas – mokymasis kaip aktyvus žinių ir prasmų konstravimo procesas. Šiandien pereinama prie modernių mokymo sistemų, kuriose kinta požiūris į vaiką, ugdymo proceso organizavimą, mokinio ir mokytojo vaidmenis, sąveiką tarp jų.

Europos ir JAV mokslininkai (Arends R., 1998; Grendstadt N.M., 1998; Hopkins D., Ainscow M., West M., 1998; Hargreaves A., 1999 ir kiti) neigia autoritarišką mokymą, mokinių pasyvumą ugdymo procese, prievartines ugdymo priemones, ugdytinių laisvės slopinimą ir pasisako už humanistinių ugdymo sistemų plėtotę. Demokratiniai, humanistiniai ugdymo principai nustatyti ir Lietuvos švietimo gairėse (2003 – 2012), bendrosiose programose (2003).

Pedagoginė kryptis, iš esmės pakeitusi mokyklų kultūrą daugelyje šalių, tai – *mokymasis bendradarbiaujant*. Rusų psichologas L. Vygotskis (1978) teigė, kad visi individualūs psichiniai procesai prasideda kaip socialiniai procesai tarp žmonių, dažniausiai tarp suaugusiųjų ir vaikų. Jis ypač pabrėžė bendros vaikų veiklos ir bendradarbiavimo su suaugusiais įtaką vaiko pažinimo vystymuisi. Sugebėjimas bendradarbiauti tampa vienu svarbiausių postmodernistinės visuomenės reikalavimu. Moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio ugdymas – tai į ateitį orientuotas procesas, kuriuo siekiama parengti moksleivius ne tik įgyti žinias, bet ir sėkmingai jas taikyti gyvenime, aktyviai dalyvaujant veikloje. Todėl konstruktyvios pedagoginės sąveikos kūrimo ir funkcionavimo klausimai aktualūs šiuolaikinėje mokykloje.

Mokslininkai (Hargreaves A., 1999; Fullan M., 1998; Rogers J., 1990; Grendstadt N.M., 1998; Leontjev A.A., 1997; Arends R., 1998; Bennett B., Rolheiser – Bennett, Stevahn L., 2000; ir kt.) pedagoginį bendradarbiavimą nagrinėjo kaip mokyklų kaitos strategiją, reikšmingą visai ugdymo sistemai. Jų nuomone, esant sistemai, kai vadovauja mokytojas, mokiniai nelabai sugeba vadovauti sau, save kontroliuoti ir vertinti. Su jais reikia praleisti daug laiko, įdėti pastangų padedant jiems apibrėžti problemas, planuoti darbą, ieškoti

sprendimų. Lygiavertiškumo, bendro planavimo lygmenyje mokiniai gali patys sau vadovauti, save drausminti bei kontroliuoti. Jiems dirbant gali būti reikalinga mokytojo, kaip vyresniojo draugo, pagalba, parama, globa.

Lietuvos pedagogikos klasikai Vydūnas (1915), Maceina A. (1938), Šalkauskis St. (1936) bei šių dienų mokslininkai Jovaiša L. ir Vaitkevičius J. (1993); Juodaitytė A. (2003); Barkauskaitė M., (1997); Targamadzė V. (1998); Šernas A. (1997); Kontautienė R. (2000) Bulotaitė L., Gailienė D., Sturlienė N., (1996); Lepeškienė V., (1996) taip pat akcentuoja humanistinės mokyklos idėją, pabrėžia konstruktyvios mokytojo ir mokinio sąveikos reikšmę mokinio pažinimo plėtrai, socialinei brandai.

Bendravimą ir veiklą ugdymo procese Kontautienė R. (2000) pavadino *pedagoginiu bendradarbiavimu*. Išanalizavusi daugelio mokslininkų (Jacikevičiaus A., (1994); Brunner J.C., (1978); Mager G., (1980); Gardner H., (1982); Fullan M.G., (1998); Johansen B.A., Rathe A., Rathe J., (1999) ir kt.) darbus, ji pažymi, jog bendradarbiaujanti sąveika, kurios komponentai bendravimas ir veikla, yra idealiausia sąveikos forma. Pedagoginio bendradarbiavimo sistema apima mokinio ir mokytojo, mokytojo ir mokinio tėvų, mokinio tėvų ir mokyklos bei klasės tėvų bendruomenės, mokinio ir mokinių bendruomenės, mokytojų ir mokyklos administracijos sąveikas.

Šiuo tyrimu norėta išryškinti *mokytojo* ir *moksleivių* pedagoginės sąveikos ypatumus; moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos plėtotės galimybes pradinėje mokykloje.

Parsons T. (Tillmann K.J., 1994) pabrėžė, kad mokytojo ir moksleivio tarpusavio sąveika yra pati svarbiausia ugdomosios įtakos atžvilgiu visoje pedagoginio bendradarbiavimo sistemoje. Tai procesas, maksimaliai skatinantis moksleivių ir mokytojo bendravimą, jungiant skirtingas jų galimybes ir poreikius, sudarant visapusiško supratimo ir pasitikėjimo atmosferą. Partneriška mokytojo ir moksleivio sąveika sudaro sąlygas pedagoginio bendradarbiavimo plėtotei ir humanistinių idėjų sklaidai mokyklose.

Moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistema sudėtinga, apimanti nuoseklų bendradarbiavimą kiekvienoje klasėje ir moksleiviams pereinant į „aukštesnę“ klasę, priklausanti nuo pedagoginės sąveikos dalyvių sampratų, pozicijų, gebėjimų, patirties, siekių. Kol kas ši tema neišsemta ir labai aktuali. Daugumai pedagogų trūksta pedagoginių idėjų visumos, kurių pagrindu jie galėtų suprasti bendradarbiavimo sistemos esmę ir jos funkcionavimo ypatybes (Kontautienė R., 2000). Tai sudaro silpną pagrindą jos plėtojimuisi

praktikoje. Todėl kyla *probleminiai klausimai*: ar įmanoma ugdyti pradinį klasių moksleivį (nuo I klasės) kaip pedagoginį mokytojo bendradarbį ir kokios sistemos pagrindu? Reikalingi tyrimai, padedantys įvertinti pedagoginės sąveikos ypatumus ir plėtotės galimybes pradinėse klasėse, fiksuojant mokytojo ir moksleivių įgytą patirtį moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo srityje.

Tyrimo objektas – pedagoginis bendradarbiavimas tarp dviejų pagrindinių ugdymo proceso dalyvių – mokytojo ir moksleivio.

Hipotezė. Pedagoginio bendradarbiavimo, reikšmingo ugdomosios įtakos atžvilgiu, sistemos plėtotei svarbus veiksnys yra konstruktyvi pagrindinių ugdymo dalyvių (mokytojo ir moksleivio) sąveika nuo I klasės. Šios sąveikos ypatumai gali būti atskleidžiami analizuojant mokytojų ir moksleivių nusiteikimą bendradarbiauti ir sąlygas pedagoginiam bendradarbiavimui plėtoti pradinėse klasėse.

Tyrimo tikslas – ištirti moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos plėtojimosi sąlygas pradinėje mokykloje ir atskleisti mokytojo ir moksleivio pedagoginės sąveikos tobulinimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti pedagoginio bendradarbiavimo teorinius pagrindus.
2. Išsiaiškinti mokytojų ir moksleivių nuostatas pedagoginio bendradarbiavimo atžvilgiu.
3. Nustatyti pedagoginės sąveikos tarp mokytojo ir moksleivio ypatumus, moksleivio ir mokytojo vaidmenis.
4. Atskleisti veiksnius, svarbius moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos plėtotei ir tobulinimui.
5. Nustatyti moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos pokyčius pradinėje mokykloje, remiantis empirinių tyrimų, atliktų 2000 – 2006 m., duomenimis.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė, siekiant apžvelgti teorinius pedagoginio bendradarbiavimo pagrindus.
2. Anketinė apklausa raštu, atlikta remiantis adaptuota pedagoginio bendradarbiavimo sistemos tyrimo metodika, parengta Kontautienės R.(2000), kuria siekiama įvertinti mokytojo ir moksleivio bendradarbiavimo plėtotę konstruktyvios ugdymo dalyvių

sąveikos pagrindu. Buvo tirta respondentų nuostatos pedagoginio bendradarbiavimo atžvilgiu; sąveikos būdų ir technologijų įvairovė; išorinių ir vidinių sąlygų, moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos funkcionavimui, sudarymas. Parengtos dvi anketos: viena – pradinių klasių mokytojams, kita – trečių, ketvirtų klasių moksleiviams.

3. Tyrimo rezultatams apdoroti pasirinkta statistinės analizės programa SPSS (Statistical Package for Social Science – Statistinis paketas socialiniams mokslams). Skaičiuoti atsakymų vidurkiai, procentai, nustatyti koreliaciniai ryšiai, standartinis nuokrypis. Atlikta tyrimų (2000 – 2006 m.) lyginamoji analizė.

Kadangi, nuo pasiektų rezultatų, sprendžiant pradinių klasių mokinių socializacijos ir ugdymo klausimus, priklauso tolimesnė mokymosi, bendravimo ir bendradarbiavimo sėkmė, pasirinktos tokios tiriamųjų grupės:

1. Pradinių klasių (trečių ir ketvirtų) moksleiviai.
2. Pradinių klasių mokytojai.

Atranka atsitiktinė. Tyrime dalyvavo 305 tiriamieji. Iš jų – 212 moksleivių (III – IV klasių) iš Tauragės pradinių mokyklų ir 93 pradinių klasių mokytojai iš Tauragės miesto. Remiantis prof. Jadovo V. sudaryta lentele nustatyta, kad paklaidos dydis mažesnis nei 5 %.

Darbo struktūra: įvadas, 3 skyriai, išvados, gairės moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos tobulinimui, literatūros sąrašas, priedai. Darbe pateikta 11 lentelių ir 20 paveikslų.

Tyrimo atskleidžiama konstruktyvios pagrindinių ugdymo dalyvių sąveikos reikšmė pedagoginio bendradarbiavimo sistemos plėtotei pradinėje mokykloje. Nustatytos pedagogų ir moksleivių bendradarbiavimo sampratos ir galimybės, pedagoginės sąveikos tobulinimą lemiantys veiksniai pradinėse klasėse. Išryškinti mokytojo asmens bruožai ir veiklos ypatybės, ugdant moksleivį kaip bendradarbį ir kuriant konstruktyvią pedagoginę sąveiką.

Žodynėlis

Autoritarinis	[pranc. autoritaire – valdingas]: 1. paremtas vienvaldyste, diktatoriška valdžia; 2. siekiantis įtvirtinti savo valdžią, įtaką, autoritetą, valdingas. (Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas, 2002).
Bendradarbiauti	kartu su kitais dirbti siekiant vieno tikslo. (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (kompiuterinis variantas)).
Bendravimas	dviejų ar daugiau žmonių tarpusavio sąveika, informacijos perdavimo, priėmimo, pasikeitimo aktas, apimantis kalbėjimą, konfliktų sprendimą, problemų iškelimą ir pan. (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas).
Humanizmas	[pranc. humanisme]: 1. pažiūrų sistema, žmogų laikanti pagrindine vertybe, jo gerovę – socialinių institutų vertinimo kriterijumi, o lygybę, teisingumą, žmogiškumą – trokštamais žmonių santykių principais; 2. renesanso apochos pasaulėžiūra, pabrėžianti žmogaus vertingumą, jo proto galimybes; priešiška viduramžių asketizmui. (Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas, 2002).
Kognityvus	[lot. cognitio – pažinimas], pažinimo, pažintinis. (Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas, 2002).
Konformizmas	[lot. conformis – panašus, atitinkantis]: 1. prisitaikėliškumas, pasyvus prisiderinimas prie esamos tvarkos ar vyraujančios nuomonės; 2. sekimas elgesio standartu ar minties stereotipu. (Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas, 2002).
Konstruktyvus	[lot. constructivus – reikalingas pastatymui]: prisidedantis prie plėtotės, kuriamasis, naudingas; duodantis teigiamų rezultatų, pateikiantis ką nors nauja. (Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas, 2002).
Sąveika	abipusis poveikis. (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas).
Sistema	[gr. systema – sandara, junginys]: planingas, taisyklingas išdėstymas, sutvarkymas, organizacija. (Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas, 2002).
Ugdyti	1. auginti; 2. auklėti; 3. plėtoti; 4. prk. žadinti, kelti. (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas).
Vaidmuo	1. veikiamojo asmens vaidinamas paveikslas ir sakomas ar dainuojamas tekstas; 2. dalyvavimo reikšmė, svarba, poveikis. (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas).

1. MOKYMOŠI BENDRADARBIAUJANT TEORINIAI PAGRINDAI

1.1 Ugdymo bendradarbiaujant idėjos

Mokymasis bendradarbiaujant – tai pedagoginė kryptis, iš esmės pakeitusi mokyklų kultūrą daugelyje šalių. Nuolatinės kaitos sąlygomis mokymasis bendradarbiaujant padeda moksleiviams įgyti gilesnių akademinų žinių, ir, svarbiausia, būtinų socialinių įgūdžių. Tai – į ateitį orientuotas procesas, kuriuo siekiama parengti mokinius ne tik įgyti žinias, bet ir sėkmingai jas pritaikyti gyvenime, aktyviai dalyvaujant visuomeninėje veikloje.

Žmogus, asmenybė — socialinė kategorija. Psichologų teigimu, kiekvienas žmogus, būdamas individualybe, neišvengiamai objektyviais arba subjektyviais ryšiais yra susietas su kitais žmonėmis ir priklauso kokiam nors grupei: šeimai, draugų rateliui, klasei. Jį su kitais žmonėmis sieja bendri tikslai ir uždaviniai (Jacikevičius A., Gučas A., Lapė J., 1980). Asmens savijauta bet kokioje visuomenėje priklausoma nuo tarpasmeninių santykių visavertiškumo. Galima skirti dvi pagrindines žmogaus socialumo formas: bendravimą ir bendradarbiavimą (Malinauskas R., 2000). Šių poreikių patenkinimas yra būtina asmenybės savirealizacijos sąlyga.

Pasak Jacikevičienės O. ir Rupšienės L. (1999) bendradarbiavimo ugdymo procese idėja labiausiai išvystyta per pastaruosius dvidešimt metų, tačiau turi galias filosofines, psichologines, pedagogines šaknis.

Pirmykštėje bendruomenėje išgyventi buvo galima tik bendrai atliekant daugelį darbų ir veiksmų. Kiekvienas žmogus naudojosi ir ugdė bendradarbiavimo įgūdžius jau vien savo egzistencijai palaikyti. Ugdymas — viena svarbiausių žmogaus tapsmo žmogumi sąlygų. Dėmesys ugdytiniui, pagarba jo įsitikinimams ir individualybei atėjo iš antikos laikų. To laikmečio mąstytojai Sokratas, Platonas, Aristotelis į mokinį žiūrėjo kaip į draugą, su kuriuo diskutuojant galima ieškoti tiesos. Jie skatino mokinį mąstyti, atskleisti individualybę. Dažnai mokiniai buvo mokomi ir mokėsi paskaitų, diskusijų, dialogų, pokalbių metu.

Vaiko asmenybe, jo vidinio pasaulio ypatumais domėjosi ir renesanso, šviečiamosios epochų atstovai – Komenskis J.A., Lokas Dž., Ruso Ž.Ž., Pestalocis J.H. ir kiti. Ėmė atsirasti minčių apie vaiką kaip asmenybę, apie vaiko ugdymo kaitą – nuo autokratinio

griežto – prie asmenybės palaikančio, skatinančio. Pabrėžiamos suaugusiųjų poveikio vaikams priemonės – meilės ir asmeninio pavyzdžio rodimas, o ne fizinės bausmės bei nuolatinė baimė. XV a. Šiaurės Italijoje Padujos universitete dirbęs Vittorinas da Feltre (1378-1446) akcentavo, kad ugdymas turi būti grindžiamas laisve, pagarba ir savivalda. Jis neigė autoritariniais principais besiremiančią mokyklą.

Filantropinė pedagogikos srovė, susiformavusi XVIII a. pabaigoje, atnešė naujas mokymo metodikas, pasisakė prieš smurtą ir prievartą mokyklose. Tarp reikalavimų mokyklai pabrėžiama veikli savitarpio pagalba, abipusė iniciatyva ir teigiami pedagoginiai santykiai.

Buberis M. – antropologinės pedagogikos atstovas pagrindė dialogo pedagogiką, kaip humanistinio mokymo modelį, sudarantį galimybes mokiniui įgyti pasitikėjimo, tarpusavio bendrumo jausmą. Pasak Buberio M., bausmės ir papirkinėjimas yra neefektyvios priemonės ugdymo procese. Paslaugumas ir atsakomybė turi būti ugdomi *kartu* mokantis, žaidžiant ir priimant sprendimus (Adkins V.K., 1999; Kohn A., 1991; Roberts P., 1999). Ugdymo tikslu jis matė žmogaus dvasinių ryšių plėtojimą ir tų ryšių pagrindu kuriamą visybišką asmenybę.

Dar šimtmečio pradžioje iškelta mintis, kad mokykloje mokiniai turėtų įgyti jų gyvenimui reikalingų dalykų, nesitenkinant vien mokslų pagrindų žiniomis. Mokymas, remiantis demokratiniiais principais, sudaro sąlygas sudominti ugdytinius socialinėmis problemomis ir jų sprendimu.

Reikšmingi Vygotskio L. darbai darė didelę įtaką bendradarbiavimo pedagogikai. Jis kėlė saviugdos idėją, teigdamas, kad vaikas ugdomi pats, remdamasis savo asmenine patirtimi. Vaiko pažinimo vystymąsi turėtų skatinti vaiko bendra veikla, bendradarbiavimas su suaugusiaisiais ir kitais vaikais. Pažinimas vyksta nuo kitų reguliuojamos veiklos į savireguliaciją. Mokslininkas kūrė mokymą, orientuotą į vaiko raidos situaciją, pabrėžė nuolatinio mokytojo ir mokinio bendradarbiavimo reikšmę užtikrinant ugdymo sėkmę.

Bendradarbiavimo pedagogikos ištakos randamos Buberio M. (1958); Greene M. (1973); Ozmon H.A., Craver S.M. (1996) ir kitų mokslininkų darbuose. Grendstadt N.M. (1996); Rogers J. (1990); Leontjev A.A. (1997) ir kiti bendradarbiavimą apibrėžia kaip ugdytojo ir ugdytinio tarp subjektyvą sąveiką, išryškinant ugdymo dalyvių lygiateisę partnerystę, tarpusavio pagarbą ir atsakomybę, bendrą tikslų siekimą. Nelygiateisiškas bendravimas dažnai tampa visų tarpusavio nesusipratimų, sunkumų mokantis ir ilgalaikių tarpasmeninių santykių problemų pagrindine priežastimi.

Daugelis pasaulio mokslininkų – edukologų (Gage N.L., Berliner D.C., (1994); Bennett B., Rolheiser-Bennett C., Stevahn L., (2000); Arends R.I., (1994) bendradarbiavimą suvokia kaip demokratinės visuomenės kūrimo sąlygą; kaip pedagogo ir ugdytinio bendrą veiklą, paremtą tarpusavio priklausomybe, bendra atsakomybe, įsipareigojimais, taikant įvairius mokymosi bendradarbiaujant būdus. Fullan M. (1998) pabrėžia, kad be bendradarbiavimo įgūdžių ir santykių mokytis išvis neįmanoma. Sugebėjimas bendradarbiauti tampa vienu svarbiausių postmodernistinės visuomenės reikalavimų. Gebėjimas kurti ir plėtoti produktyvius santykius su bendraamžiais, mokytojais sudaro sąlygas geriau išmokti ir daugiau pasiekti.

Prasidėjus pertvarkai Rusijoje pedagoginis bendradarbiavimas peraugo į naują pedagogikos kryptį – bendradarbiavimo pedagogiką, paremtą kiekvieno ugdymo dalyvio iniciatyva, mokymusi be prievartos, lygiateise partneryste.

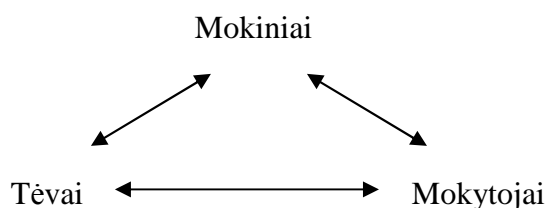
Bendradarbiavimo ugdymo procese klausimai aktualūs ir Lietuvoje. Būtinybė ugdyti laisvą, aktyvią, save gerbiančią asmenybę verčia pedagogus domėtis pažangiausia užsienio šalių ir Lietuvos patirtimi. Bendradarbiavimo idėjos akcentuojamos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003). Anot A.Monkevičiaus, šalis, pasirinkusi humanistinės tautinės mokyklos modelį, turėtų atsisakyti XX a. paradigmos, kuri ugdymą traktuoja kaip visuomenės apibendrintos patirties perdavimą ugdytiniams. Ugdymas turėtų būti suprantamas kaip vaiko prigimtinių galių skatinimas ir plėtojimas. Pabrėžiama bendradarbiavimo svarba modernioje, nuolat kintančioje visuomenėje. Bendrojo išsilavinimo standartuose numatomi tokie pagrindiniai gebėjimai: asmeniniai, socialiniai, komunikaciniai, kritinio mąstymo bei problemų sprendimo, darbiniai ir veiklos. Pagrindinės vertybinės nuostatos: rūpinimasis kitais, neabejingumas viskam, kas vyksta šalia, savigarba bei pagarba kitiems, atsakomybė už save, savo veiksmus, teisingumas, atvirumas kaitai. Mokymasis bendradarbiaujant (skatinant toleranciją, pasitikėjimą, atsakomybę, dialogą) atitinka tokius poreikius.

Lietuvos mokslininkai (Juodaitytė A., 2002; Kuolys D., 1996; Lamanauskas V. ir Žibaitis R., 1993; Juozaitis A., 1996 ir kiti) bendradarbiavimą mato kaip reikšmingą veiksnį mokinio asmenybės raidai, mokymuisi, socialinei brandai, psichinei ir fizinei sveikatai, taip pat kaip mokyklos pertvarkymo ir ugdymo proceso demokratizavimo būdą.

Bitinas B. (1992), Malinauskas R. (2000) teigia, kad bendradarbiaujant visų pirma pasiekiami gerų auklėjimo rezultatų, pašalinama nesveika konkurencija, sudaromos sąlygos

pozityviai ir harmoningai identifikuotis, saviaktualizuotis, išlikti pačiu savimi, prasmingai bendrauti. Pabrėžiama teigiama bendradarbiavimo įtaka mokymosi kokybei.

Pedagoginiuose tyrimuose dažniausiai *pedagoginis bendradarbiavimas* apibrėžiamas kaip mokinių ir mokytojų, mokytojų ir mokinių tėvų, vaikų ir tėvų, mokinių ir mokinių bendruomenės, mokytojų ir mokytojų bendruomenės socialinė pedagoginė sąveika (Kontautienė R. (2000). Anot Barkauskaitės M. (1997), pedagoginio bendradarbiavimo dalyviai – mokiniai, mokytojai, mokinių tėvai - veikia vieni kitus, tarpusavyje sąveikauja :

1 pav. Pedagoginio bendradarbiavimo dalyvių sąveika

Sąveika apibūdinama kaip abipusė įtaka, kai vienas asmuo veikia kitą, o veikiamasis reaguoja ir taip pat daro poveikį. Tai dvikryptis veiksmas (Aramavičiūtė V., 1994).

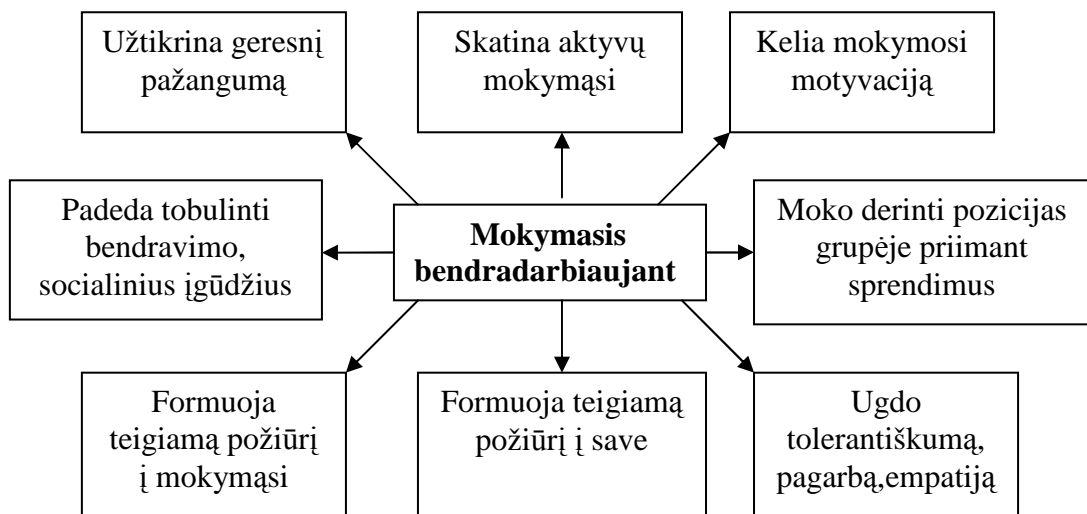
Analizuodamas ugdymo veiksmų įtaką asmenybės tapatumui, J.Vabalas – Gudaitis (1983) apibrėžė *pedagoginės sąveikos* sampratą, kaip dviejų dalyvių ar jų grupių, suaugusiųjų ir augančiųjų santykiavimą. Kaip sąveikos esmę jis išskyrė sąveikos dalyvių lygybę, vienodą vertę ir teisę pagal savo prigimtį reaguoti į kito sąveikos nario veikimą. Panašią sampratą išsako ir Malinauskas R. (2000), teigdamas, jog pedagoginės sąveikos prasmė reiškiasi tuo, kad skirtingų charakteristikų asmenys – mokytojas ir mokinys – mokyklos veiklą paverčia bendradarbiavimo veikla. Bendrai dirbdami asmenys privalo rimtai ir atsakingai traktuoti vienas kitą. Pedagoginis bendravimas reikalauja pripažinti ir įtvirtinti abiejų pusių lygią ir vienodai reikšmingą padėtį.

Lietuvos edukologai (Butkienė G., 1993; Šernas J., 1993; Černius V., 1992; Juodaitytė A., 1997; Gailienė D., Sturlienė N., 1996; ir kiti) labiau akcentuoja mokytojo ir mokinių tarpgrupinę sąveiką.

Bennett B., Rolheiser-Bennett C., Stevahn L. (2000), atsižvelgiant į aplinkos keliamus ugdymo ir ugdymo programos tikslus, filosofines pažiūras į mokymą ir mokymąsi,

klasėje vyraujančią kultūrą, išskiria tokius mokymosi veiklos modelius: rungtyniavimo, individualios veiklos ir bendradarbiavimo. Kaip svarbiausius bendradarbiavimo grupėje elementus jie įvardija glaudžią sąveiką, asmeninę atsakomybę, teigiamą tarpusavio priklausomybę, įvertinimą, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius.

Remiantis tyrimų duomenimis ir daugelio mokslininkų (Arends R.I., (1998); Bennett B., Rolheiser-Bennett C., Stevahn L., (2000); Grendstad N.M., (1996); Cohen L., (1996); Bitino B., (1990); Teresevičienės M., Gedvilienės G., (1999); Lepeškienės V., (1996); ir kt.) nuomonėmis galima formuluoti išvadą, kad bendradarbiaujant ugdymo procese pasiekiami daug geresnių rezultatų:

2 pav. Rezultatai, pasiekiami bendradarbiaujant

“Bendruomenės, kurios mokosi bendradarbiaudamos ir ugdo jaunuolių gebėjimą apmąstyti savo bendravimą, atvirai kritikuoti čia ir dabar susiklosčiusią padėtį, įvardyti, ką reikia keisti, ir kartu imtis prasmingų veiksmų, būtų tai, dėl ko viskas daroma...Aš tikrai manau, kad mokymosi bendradarbiaujant sąjūdis rytdienos vaikams gali duoti daugiau, negu mes kol kas suprantame.” (Gibbs J., 1990, 12).

1.2 Ugdymas gerumu ir meile – alternatyva tradiciniam

XX amžiaus pradžioje pragmatizmo idėjos ir kitos laisvojo ugdymo koncepcijos sukėlė perversmą ugdymo teorijoje ir praktikoje. Kaip priešprieša klasikinei ugdymo teorijai, besiremiančiai realizmo, idealizmo ir neotomizmo idėjomis, pragmatizmo pedagogika neigė autoritarizmą, mokymosi pasyvumą, prievartines ugdymo priemones, asmenybės slopinimą ugdymo procese (Bitinas B., 1996). Atsirado nauja ugdymo samprata, pakeitusi požiūrį į mokytojo ir mokinio funkcijas.

Tradicinis ugdymas linkęs į autoritarizmą. Jis grindžiamas suaugusiųjų sampratomis apie vaiko, kaip socialiai nebrandaus individo, vaizdinį. Vaikystės periodas nureikšmintas. Girdime, kad mokykla ruošia vaikus gyvenimui. Deja, pamirštama, kad ir mažas vaikas jau gyvena. Jis nori, gali ir turi teisę jaustis laimingas jau dabar. Mokykla – ne vien ateičiai ruošianti institucija. Ji turi saugoti vaikystės vertybes, sudaryti vaikui priimtinas sąlygas.

Tradicinėje mokykloje vyrauja nuomonė, kad mokytojas, kaip viso ugdymo proceso centras, nustato, ką kiekvienas mokinys turi veikti, kuo turi domėtis, apie ką galvoti. Dažnai keliami vaikui nesuprantami tolimi tikslai, pernelyg kontroliuojama jo veikla. “Liūdnas pavyzdys – griežta, vos ne sukarinta sovietinė pedagogika, kai mokytojas ir mokinys būdavo tarsi priešingose barikadų pusėse, kai dažnai kompleksuotas, nelaimingas mokytojas stengdavosi žūt būt palaužti, pažeminti nepaklusnų mokinį” (Vyt.V.Landsbergis, 2004). K. Obuchovskio (Злобина Е. Г., 1981) nuomone, dėl to susiformuoja netinkami bendravimo įgūdžiai arba iš viso prarandamas gebėjimas žmogiškai bendrauti. Vaikai praranda iniciatyvumą, greitai susitaiko su paliepimais, nejaučia poreikio pareikšti savo nuomonę, išsakyti savo jausmus. Charakteringas tradicinio ugdymo mokinys yra raštingas, disciplinuotas, vykdytojas, konformistas, manipulatorius ir pats manipuliacijų objektas (Кузнецов М. Е., 1999).

Nauja samprata apie ugdymą, profesinį meistriškumą į pirmą vietą stato mokinio gebėjimų vystymą, bendravimą, bendradarbiavimą, savivertę. Svarbūs gebėjimai mąstyti, kalbėti, veikti ir rasti savo vietą gyvenime, realizuoti save, tapti svarbiu. Žinios reikalingos, bet ne tiek, kiek savimoka, savikūra, savirealizacija (Кузнецов М.Е., 1999; Анисимов О.С., 1991).

Humanistinės psichologijos atstovas Rogers C. smerkia tokią pedagogiką, kuri reikalauja, kad mokinys darytų paslaugą mokytojui, visuomenei ir kultūrai, klausydamasis, ką jie mano apie tai, kokie yra jo poreikiai, ir darydamas tai, ko iš jo reikalaujama. Svarbiausios sąlygos sėkmingam asmenybės vystymuisi yra jausmų atvirumas, atsakomybė, vertybės, įgytos savo patirtimi. Vaiko poreikių ignoravimas blokuoja jo saviraišką (Lepeškienė V., 2004). J.Vabalas-Gudaitis, kritikuodamas tradicinį mokymą, teigė, kad „žinių perduoti vaikui negalima“. Montesori M. (1992) pabrėžė, kad menkai nusimanant apie vaikų psichologiją, norima juos tramdyti išorine jėga, užuot paveikus juos iš vidaus. Todėl vaikai praeina pro mus, neleidami savęs suprasti. Pašalinus dirbtinumą ir prievartą, — vaikai tuoj pareišk savo tikrąją prigimtį.

Taigi, mokslinėje ir pedagoginėje visuomenėje tradicinis mokymas apibūdinamas kaip prievartinis, nuasmenintas, beprasmiškas, slopinantis vaikų asmenybės procesas. Tradicinė praktika ir pažiūros net ir netyčia skatina vienos ar kitos ugdyme dalyvaujančios grupės diskriminaciją (London Borough of Ealing Inspection and Advisory Service, 1989). Ugdymas tradicinėje pamokoje paremtas griežtai nustatytų taisyklių, drausmės ir besąlygiško paklusnumo laikymusi. Tokia aplinka jautresniems vaikams sukelia neigiamas emocijas, baimą, įtampą.

Lietuvos Nepriklausomybės atgavimas lėmė švietimo sistemos reformą. Dabartinė švietimo sistema atsisako centralizuoto valdymo, mokymo turinio unififikavimo, tampa atviresnė kaitai, lanksti, dinamiška. Lietuvos Švietimo koncepcija (1992) skelbia pagrindinius švietimo principus – humaniškumą, demokratiškumą, nacionalumą, atsinaujinimą. *Humanistiškumas* - nelygstamo asmens vertingumo, jo pasirinkimo laisvės ir atsakomybės teigimas. Mokyklose įsitvirtina *humanistinės pedagogikos* idėjos, kurių centre – žmogus, jo teisės, vertybės, teisingi santykiai su kitais žmonėmis.

Moksleivis, kaip paklusnus vykdytojas tradiciniame ugdyme, tampa pedagoginiu mokytojo partneriu į asmenybę orientuotame ugdyme. Moksleivio nepritarimas mokytojui nelaikomas įžeidimu ir priešinimusi. Tai – skirtingo realybės suvokimo, vertybių supratimo tarp moksleivio ir mokytojo reiškinys. Priešinimasis būtinas normaliam asmenybės vystymuisi. Būtent tokiais atvejais galima kalbėti apie tikrą bendravimą, keitimąsi ne tik mokslo žiniomis, bet ir mintimis, jausmais. Tokioje atmosferoje mokinys jaučiasi laisvas, ramus. Taip pat ir mokytojas tampa besivystančia sistema (Кузнецов М.Е., 1999; Сериков О.С., 1994; Гершунский Б.С., 1998).

Humanistinio ugdymo idėja nėra nauja. Humanizmo judėjimas — tai atsigavęs progresyvizmas, kurio ištakos yra XVIII a. skelbti Ž.Ž.Ruso raštai ir XIXa. pradžioje J.Dewey pažiūros. Šis judėjimas patraukė daugybę mokinių. Visais laikais geri mokytojai siekė ne tik perteikti žinias, bet ir kiekviamam vaike matyti augantį žmogų, už kurio tapsmą jie jautė atsakomybę (Lepeškienė V., 1996). Humanistinio ugdymo pedagogai įsitikinę, kad tradicinis ugdymas žlugdo įgimtą vaiko kūrybiškumą ir žingeidumą.

Jau XIX a. pab. švedų pedagogė Key E. kritikavo tradicinį mokymą ir auklėjimą. Visų pirma ji siūlė išskelti vaiko teises ir vertinti jį kaip lygų suaugusiajam. Key E. pabrėžė lygiaverčio bendravimo būtinybę, pasitikėjimo, jautrumo aplinkoje. Remtis humanistiniais principais, panaikinti prievartą, kurti laisvą bendravimą siekė ir Buberis M., Oto B. bei kiti. Tačiau tik XX amžiaus viduryje buvo pagrįsti humanistinio švietimo tikslai ir principai.

Pagrindinis humanistinio požiūrio į asmenybę bruožas yra prielaida, kad asmenybę formuoja individualus pasaulio suvokimas. Humanistai tiki žmogaus potencialą, saviraiškos galiomis, noru panaudoti prigimtinius gebėjimus. Jų teigimu, asmenybės augimas neatsiejamas nuo noro priklausyti kokiam nors socialinei grupei. Meilės ir priklausomumo poreikis neatsiejamas nuo pasitikėjimo ir priimtino. Humanizmo metodai kiek kitaip traktuoja mokytojo ir mokinio vaidmenis. Mokytojas su mokiniu čia bendrauja kaip lygiaverčiai partneriai. Asmenybė aktyvi ir planuojanti, atsakinga ir orientuota į augimą bei tobulėjimą. Todėl ugdymas turi būti orientuotas į vaiką kaip didžiausią vertybę, skatinant tarpusavio supratimą, pagarbą vieni kitiems, atvirumą, atsisakant požiūrio į vaikystę ir į ugdymą, kaip į rengimąsi būsimam gyvenimui. Vaikystės pasaulis suvokiamas kaip lygiavertis suaugusiųjų pasauliui, tarp jų nuolat vyksta tarpusavio sąveika, kuri yra kultūrinis – edukacinis dialogas. Nėra vaikų priklausomybės nuo suaugusių pasaulio ir prievartos jų atžvilgiu. Vaikystės ir suaugusiųjų pasaulis tai – bendras, kartu tobulėjantis, žmonių pasaulis (Juodaitytė A., 2003). Suaugusieji turi atminti, kad mokinys yra žmogus, reikalaujantis laisvės ir jam priklausančių teisių. Didžiausia mokykliniame gyvenime mokinio teisė, kurios pedagogams nevalia atimti, tai yra mokinio traktavimas kaip žmogaus, o ne kaip žemesnio individo (Šerkšnas A., 1992). Butkienė G. (1996) taikliai apibūdino vaikus ir suaugusius sakydama, kad vaikai yra visai tokie pat suaugusieji, tik pastarieji daugiau žino.

Gage N.L. ir Berliner D.C. (1994) nurodo pagrindinius humanistinio ugdymo principus:

- mokiniai mokosi to, ko jiems reikia ir ką jie nori žinoti;
- noras mokytis ir išmanymas kaip mokytis yra svarbiau už faktines žinias;
- svarbus mokinio darbo prasmingumo vertinimo rodiklis yra tai, kaip jis pats vertina savo mokymosi rezultatus;
- jausmai yra taip pat svarbūs kaip ir faktai;
- mokinys mokosi tik tuomet, kai nejaučia baimės.

Humanistinis ugdymas neatsiejamas nuo mokymosi bendradarbiaujant. Tą akcentuoja Butkienė G. ir Kepalaitė A. (1996), Lepeškienė V. (1996). Bendravimas ir bendradarbiavimas tiek šeimoje, tiek mokykloje yra būtinybė, norint įtraukti mokinius į kūrybinę veiklą, ugdant savarankiškumą.

Tradiciniame ugdyme orientuojamasi vien į mokomuosius tikslus, ugdymas per daug intelektualizuotas, bendradarbiaujant – į gerus tarpusavio santykius ir saviraišką, būtinų socialinių įgūdžių įgijimą. Jau pradinėje mokykloje mokiniai bendradarbiavimą supranta kaip bendrą veiklą, darbą, pagalbą, atsakomybę už mokymosi rezultatus. Neginčytina, kad vienas svarbiausių mokymosi bendradarbiaujant bruožų – žinių įgijimas intensyvaus mokytojų ir mokinių bendravimo procese prieštarauja tradiciniam modeliui, kuriame mokytojas atlieka informacijos perteikėjo, o mokinys – priėmėjo vaidmenį (Jacikevičienė O. ir Rupšienė L., 1999). “Žmonės, kurie mokosi bendradarbiaudami, mėgsta vienas kitą ir rodo savo palankumą “(Slavin R., 1990, 57). Bendradarbiavimas skatina draugiškumą, toleranciją, pagarbą, ugdo savigarbą. Mokymasis bendradarbiaujant reikalauja lygiateisio bendravimo tarp mokinių ir mokytojo. Tradicinio ugdymo alternatyva – ugdymas, kaip dialogas, kur vaikystė suprantama kaip ugdymo vertybė, ugdymas plėtojamas atsižvelgiant į realias vaiko gyvenimo ir tarpusavio sąveikos vaikų bendrijoje situacijas (Juodaitytė A., 2003).

Pagrindą konstruktyviai tarpusavio sąveikai ir bendradarbiavimui tarp mokinių ir mokytojo sudaro bendravimas. *Bendravimas* (angl. communication) apibūdinamas, kaip informacijos perdavimo, priėmimo, pasikeitimo aktas, apimantis kalbėjimą, tarpusavio konfliktų sprendimą, problemų iškėlimą ir pan. Sėkmingo bendravimo komponentai yra lygiateisiškumas, supratimas, pasitikėjimas, tarpusavio pagarpa, atsakomybė, meilė. Daugelis konstruktyvistinės pakraipos teorijų bendravimą laiko labai svarbiu mokymosi aspektu. Socialinė sąveika, bendravimas gali paskatinti konstruoti ir transformuoti žinias, kai mokiniai kartu su mokytoju kuria bendras sąvokas ir įgūdžius. Bendradarbiavimo

atmosferoje, planuodami, kalbėdamiesi, diskutuodami, mokiniai formuoja savo pažinimo struktūras, įgūdžius. Barkauskaitė M. (1979), remdamasi įvairių šalių mokslininkų tyrimais, teigia, kad tarpusavio santykiai turi įtakos ne tik mokinio pažangumui ir intelektui, bet dažnai ir jo fiziniam bei psichiniam vystymuisi.

Dažniausia nesėkmingo mokymosi priežastis yra žemas savęs vertinimas, nepasitikėjimas. Dažnam nelengva priimti save tokį, koks esi, manyti, kad ir kiti tave tokį priims. Savęs vertinimas prasideda vaikystėje ir vyksta visą gyvenimą. Todėl labai svarbu, kaip vaiko žmogiškąją vertę pripažįsta tėvai, aplinkiniai ir mokykla. Nuo galimybių pasitikėti savimi ir kitais priklauso tolimesni žmonių tarpusavio santykiai, sėkmė darbe, šeimoje. Vaikai, augantys pagarbaus bendravimo aplinkoje, apsupti besąlygiškos meilės, savo gyvenime vadovaujasi teisingumu, meile, pasitikėjimu. Suaugusiųjų neįtakojami ir neatidūs elgesys su vaikais skatina pyktį, agresiją, priešišumą aplinkiniams. Autokratiškoje aplinkoje augusiems vaikams sunkiau sekasi bendradarbiauti, darniai gyventi. Jie jaučiasi nesaugūs, nepasitikintys, iš anksto nusiteikę nesėkmei. Todėl mokykloje, ypač pradinėje, svarbu kurti ir palaikyti harmoningus mokytojų ir mokinių tarpusavio santykius, kurių pagrindu laikoma *pedagoginė meilė*. Be meilės negalimas ugdytinio pripažinimas ir supratimas. Gruzinių pedagogas Amonašvilis Š.A. (1986) rašė: “Kiekvienas mokytojas turėtų įsisavinti tris aksiomas: meilė ugdo meilę, asmenybė ugdo asmenybę, kilnumas ugdo kilnumą”. Šiuolaikinis ugdymas turėtų remtis meile, supratimu, laisve, suvokiant, kad dvasiniai mokytojo ir mokinio ryšiai yra daug svarbesni nei pats mokymas (Vaičekauskaitė V., 1995).

Manoma, kad efektyviausia mokytis tada, kai vaikai gali nevaržomai reikšti savo mintis, samprotauti, nejausdami mokytojo paniekos ar nesupratimo, baimės. Dar lietuvių švietėja G.Petkevičaitė-Bitė griežtai pasisakė prieš auklėjimą, grįstą įsakymais, reikalavimais, nesąmoningu auklėtinio paklusnumu ir suaugusio žmogaus, auklėtojo, baime. “Kad vaikas būtų smalsus ir aktyvus, kad tikėtų, jog jo pastangos bus vaisingos, jis turi nuolat jaustis saugus, napažeidžiamas. Tik nebijantis klysti ir būti už klaidas baudžiamas vaikas gali būti kūrybiškas, bandantis, nepasitenkinantis tuo, kas jau žinoma, atrasta, pasiekta” (Lepeškienė V.,1996). Teigiamų emocijų reikšmę pedagoginio bendradarbiavimo plėtotei pabrėžia ir Grendstad N.M., (1998); Galkienė D. ir Bulotaitė L., (1996); Malinauskas R. (2000), Amonašvili Š., (1986) bei kiti.

Ugdyme, kuris grindžiamas humaniškais tarpusavio santykiais turi būti besąlygiškai vertinamas vaiko unikalumas, asmenybė ir individualybė. Pagrindinė sąlyga vaikų individualumui reikštis – *visuotinė vaikų lygybė*. Ši idėja sudaro pedagogui galimybę vertinti kiekvieną vaiką kaip individualų ir siekti lygiavertės sąveikos su juo. Vaikų lygybės samprata išryškina du gana prieštaringo pobūdžio akcentus: lygybė dalyvaujant mokymo(si) procesuose : išskirtinumas – per mokymo(si) pasiekimus, kurie yra individualūs (Juodaitytė A., 2003).

Ugdymas nukreiptas puoselėti ne egoistą, godų, manipuliuojantį ir nemąstantį gaujos narį, o visybišką asmenybę, gebančią bendradarbiauti su kitais žmonėmis, reikšti savo žmogiškumą (Lepeškienė V., 1996). Mažąjį žmogų reikia ugdyti laisvei ir demokratijai, solidarumui, darniam sutarimui. Tam akcentuotinas kiekvieno asmens vertingumas, orumas, dora, pasirengimas laisvai priimti sprendimus ir atsakomybė už juos, pagarba žmogui, gamtai, daiktui (Markauskienė V., 1998).

Apibūdinant vienu ar kitu laikotarpiu švietimo sistemos raidoje dominavusią pedagoginę sistemą, sutelkiamas dėmesys į pagrindinius šios sistemos elementus – mokytojus ir moksleivius, bei jų sąveiką. Galima išskirti pagrindinius tradicinio, į mokytoją orientuoto, ir naujojo, orientuoto į besimokantįjį, ugdymo bruožus:

1 lent. Pagrindiniai tradicinio ir į mokinį orientuoto ugdymo bruožai

Orientuota į mokytoją pedagoginė sistema	Orientuota į mokinį pedagoginė sistema
Mokytojas – pagrindinis ugdymo proceso veikėjas, viską žinantis ir formuojantis vaiko asmenybę, ruošiantis vaiką ateičiai.	Ugdymo centre – vaikas kaip unikali, autonomiška asmenybė. Vaiko ugdymasis atitinka prigimtį. Kad galėtų pats ugdytis, jam reikalinga kompetentinga suaugusiojo parama.
Mokymas per daug intelektualizuotas, pagrįstas loginio mąstymo plėtojimu, nukreiptas į tikslų žinių atgaminimą.	Skatinama įvairiapusė mokinio veikla, apimanti organizavimo, kūrybos, logikos sritis.

Naudojami tradiciniai mokymo metodai.	Sąmoningas, lankstus įvairių mokymosi metodų naudojimas, sudarantis galimybes mokinių savarankiškumui ugdyti, kritiniam mąstymui plėtoti.
Mokytojas – vadovaujančio faktų perteikėjo, eksperto vaidmenyje. Mokinys – visada klausančio ir vykdančio vaidmenyje.	Mokinio ir mokytojo lygiavertis bendravimas ir bendradarbiavimas, besiremiantis pasitikėjimu, supratimu, abipuse pagarba.

Mokymuisi, kurio centre yra vaikas, tinka H.Fulzang teiginiai – patarimai mokytojams (Lyseight-Jones P.E.):

- Atsisakyti mokytojo valdžios elementų, likti atsakingu suaugusiu žmogumi. Mokytojas negali atsisakyti teisinės ir moralinės atsakomybės už mokinius, bet kai kurie mokymo stiliaus elementai yra įpročio dalykas ir nesukuria atmosferos, kurioje mokinys galėtų jaustis lygiaverčiu partneriu.
- Rasti laiko stebėti žaidžiančius vaikus. Žaidime išryškėja konfliktai. Stebint žaidimą, galima spręsti, ar vaikai taiko siūlomus problemų sprendimo būdus.
- Rasti laiko pasikalbėti su vaiku asmeniškai. Jei klasėje aplinkybės skatina visuotinę diskusiją ir pasitikėjimą, vaikai nebijo kalbėti.
- Grįžti ir plačiau aptarti mokiniams svarbius klausimus, temas.
- Vengti monologų.

Naujosios didaktinės tendencijos pabrėžia įvairias moksleivio veiklos formas, mokytojo ir moksleivio bendradarbiavimą, kūrybinę sąveiką, savarankiškumą, atsakomybę. „Mokykla neturi vaikų pratinti elgtis pagal tam tikras taisykles ir pildyti tam tikrų reikalavimų. Mokyklos užduotis yra išugdyti vaikus, suprantančius, ko jie nori, ką gali ir kaip nori tai atlikti” (Johansen B.A., Rathe A.B., Rathe J., 1999, 161). Dažnai pedagogai siekia, kad vaikai kuo greičiau išmoktų suaugusiųjų taisykles, nesuvokdami, “jog sėkmė vaikus lydės tik tuo atveju, jeigu jiems bus padėta kuo ilgiau išlikti vaikais” (Juodaitytė A., 2005, 4).

1.3 Pradinių klasių moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistema

1.3.1 Mokytojo vaidmuo bendradarbiavime

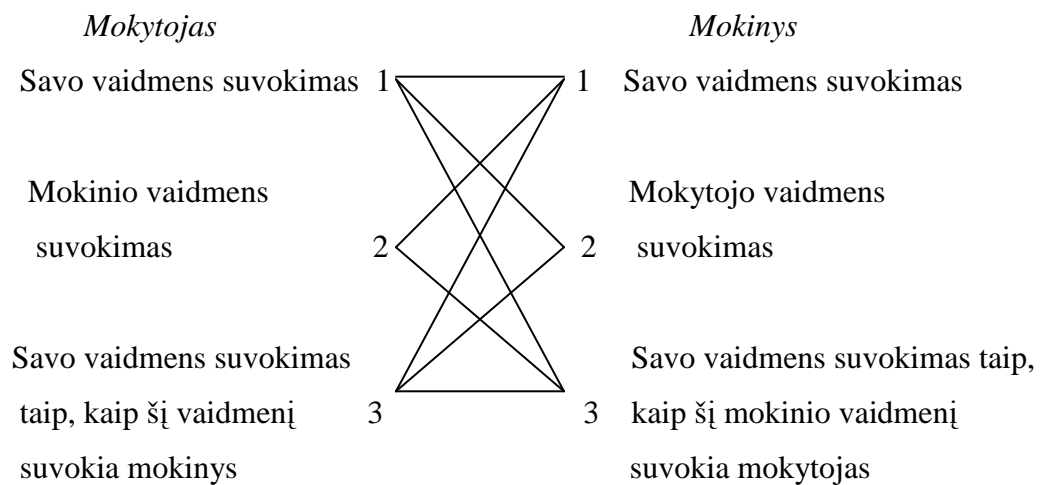
Pedagoginis bendradarbiavimas suvokiamas vertinant ne pačius žmones, bet jų tarpusavio sąveiką, nulemtą tų žmonių atliekamų vaidmenų. „Vaidmuo – tai elgesys, kurio tikimasi iš žmogaus, kai jis užima tam tikrą poziciją grupėje” (Kvieskienė G., 2003). Vaidmens sąvoka vartojama tarpusavio santykiams tarp žmonių, šiuo atveju tarp mokytojo ir mokinio, apibūdinti. Norėdami padaryti įtaką kitiems, žmonės elgiasi pagal tam tikras taisykles, tai yra atlieka savo vaidmenis. „Ypač svarbus pedagogo — moksleivio integratoriaus į visuomenę — vaidmuo moksleivio asmenybės tapsmui”(Malinauskas R., 2000, 131).

Mokytojo vaidmens reikšmingumas ir poveikis harmoningos asmenybės ugdymui buvo akcentuojamas jau antikinėje visuomenėje (Demokritas, Sokratas, Platonas, Aristotelis). Renesanso epochoje atkreiptas dėmesys į mokytojo dorovinių savybių, dvasingumo reikšmę pedagoginiame darbe. XVII-XVIII a. mąstytojai teigiamus auklėjimo rezultatus siejo su pedagogo asmenybės pavyzdžiu, doroviniais santykiais. Pestaloci J. iškėlė mokytojo pašaukimo problemą, atkreipė dėmesį į mokytojo ir vaikų tarpusavio santykius. Jis pabrėžė, kad visas problemas pajėgi išspręsti mokytojo meilė vaikams (Antikos pedagogai, 1991).

Šiandieninė visuomenės kaita pakoregavo reikalavimus švietimo sistemai visuose šios sistemos lygmenyse su visais šios sistemos dalyviais, neišskiriant ir mokytojų. Nors pedagogų pareigos numatytos normatyviniuose dokumentuose, tačiau visos pedagoginės veiklos sferos, pagrįstos asmenine mokytojo atsakomybe, kurią sąlygoja mokytojo specialybė, profesionalumas, sąžiningumas, kūryba, nesutelpa į normų, taisyklių rėmus. „Dabartinė švietimo sistema kelia reikalavimus mokytojui ne tik profesiniu, bet ir asmenybės požiūriu” (Kavaliauskienė V., 2001). Kiekvienas pedagogas – ne tik asmuo ugdymo įstaigoje, bet ir atskiros bendruomenės vadovas. Todėl šių dienų filosofus, edukologus, psichologus domina mokytojo asmenybės ypatumai, santykiai su vertybėmis, etiniai darbo aspektai. Waller (Charles C.M., 1999), tyrinėjęs klausimus susijusius su mokytojavimu,

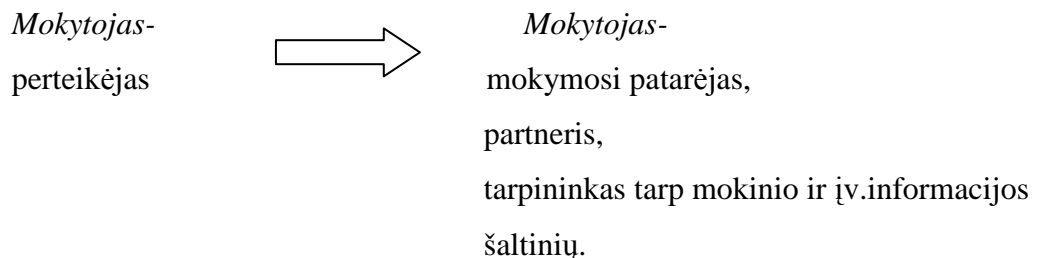
mokymą apibūdino kaip profesiją, kuri per griežtai konservatyvias visuomenės normas, valdančias mokytojų elgesį, ir subtilias psichologines įtakas, būdingas mokymui, apriboja emocinį ir intelektualinį mokytojų augimą. Mokytojo ir mokinių santykiuose jaučiamas socialinis atstumas trukdo mokytojui ugdyti mokinio asmenybę. Humanistinė mokyklų reforma reikalauja mokytojo nuostatų, pažiūrų, vaidmens peržiūros.

Analizuojant Davis K. ir Newstrom J.W. (1985) parengtą schemą apie tarpusavio sąveiką, galima teigti, kad, kontaktuojant mokiniui ir mokytojui, kiekvienam iš jų reikia suvokti savo vaidmenis trimis lygiais:

3 pav. Vaidmenų suvokimas mokytojo ir mokinio tarpusavio sąveikoje (pagal Davis K., Newstrom J.W.)

Nors mokytojas dabartinėje visuomenėje ir ugdytojas, ir gyvenimo tiesų skleidėjas, perduodantis tradicijas bei jas plėtojantis, kuriant žinių visuomenę, jo vaidmuo kinta:

Kontautienės R. (2000) tyrimai atskleidė, kad dauguma mokytojų vis dar ugdytą supranta kaip vienpusį procesą, kaip vadovavimą mokinio veiklai ir ignoroja moksleivių

pasiūlymus. Mokytoją ir moksleivį kaip lygiaverčius partnerius vertina nedaugelis. Mokytojas moksleivį vertina kaip nelygiavertį, siekia dalykinio bendravimo, o moksleivis save vertina kaip lygiavertį mokytojo pedagoginį partnerį ir nori neformalaus bendravimo. Neigiamos pradinių klasių moksleivių galimybės įsijungti į bendradarbiavimą pamokoje.

Nedemokratiški santykiai mokykloje – netolimos praeities palikimas. Dauguma mokytojų laikosi tvirtos nuomonės, kad svarbiausia išlaikyti tarp jų ir moksleivių atstumą. Tai siejama su valdymo ir drausmės problema. Svarbiausiu dalyku laikomas mokytojo profesionalumas, - dažnai nuasmenintas mokytojo vaidmens atlikimas. Nuoširdaus bendravimo mokykloje suvaržymai riboja artimų ryšių tarp mokytojo ir moksleivių susidarymo galimybes. Nuasmeninto pobūdžio tarpusavio sąveiką įtakoja tradicinis požiūris į mokytojo vaidmenį, nusistovėjusių mokyklos taisyklių ir veiklos formų laikymasis, formalizmas. Mokytojai, norėdami keisti tokią situaciją ir pedagoginius santykius, visų pirma turi keistis patys. Švietimo reforma skatina pedagogus nuolatiniam atsinaujinimui, orientuoja mokymo procesą naujų metodų, turinio, principų linkme. Todėl, anot Jensen E. (2001), iš esmės kinta mokytojo vaidmuo.

Mokslininkė Marcelionienė E. (1992) pabrėžia, kad mokytojas privalo atsisakyti valdovo ir teisėjo vaidmens klasėje, kad jis įvairiomis aplinkybėmis turėtų būti vyresnysis moksleivio draugas, o moksleivis – mokytojo partneris. Sahlberg P. teigia, kad mokytojas turi perkelti didžiąją dalį atsakomybės už mokymąsi moksleiviams, skatinti juos pasikliauti savo pačių veikla. Tai galima pasiekti kartu planuojant mokymą, kartu mokantis ir kartu įvertinant rezultatus.

Autoritariniais santykiais pagrįstas ugdymas skatina nevisavertiškumo jausmą, nes mokytojas ir moksleivis nėra lygiaverčiai bendravimo partneriai. Vaiko individualybė – pagrindinė kategorija, kuria remdamasis pedagogas gali suvokti vaikų skirtybes, jų, kaip mokinių bendrybes ir suteikti ugdyme lygias galimybes skirtingiems vaikams (Juodaitytė A., 2003). Mokymosi bendradarbiaujant tikslas yra ne užgniaužti individualybę, bet kiekvieną individą padaryti stipresnį” (Teresevičienė M. ir Gedvilienė G., 1999). Būtina į vaiką žvelgti, kaip į nuolat tobulėjančią asmenybę.

Mokyklos gyvenimo atmosfera, ugdymo proceso organizavimo sėkmė priklauso nuo to, koku būdu mokytojas formuoja vaikų perspektyvą mokytis visą gyvenimą, mokantis patirti džiaugsmą ir pasitenkinimą. Labai svarbu nusiteikimas į bendrą ugdymo dalyvių veiklą ugdymo procese. Atmosfera, kurioje vyksta mokymasis, ne mažiau svarbi nei

informacija. Šilta, geranoriška aplinka yra būtina sąlyga tikslingai ugdytinio veiklai. Nuolatinis vertimas mokytis visuomet duoda neigiamą poveikį vaiko mokymosi motyvacijai.

Tarpusavio santykių atmosferą kuria patys ugdymo proceso dalyviai. Savo elgesiu jie gali ją suardyti, bet tie patys žmonės gali ir pataisyti šią atmosferą taip, kad susidaręs klimatas skatintų bei formuotų pasitenkinimą bendraujant ir dirbant. Teigiama klasės atmosfera neabejotinai turi įtakos bendradarbiavimo plėtotei ir moksleivių ugdymosi rezultatams. Tyrimais nustatyta, kad mokytojo asmenybė taip pat daro didelę įtaką mokinių nusiteikimui dirbti. Pakili nuotaika darbingumą padidina net 20-30 proc. (Vaitkevičius J., 1995).

Iš mokytojo, kaip ugdymo proceso organizatoriaus, skatintojo, patarėjo laukiama, kad jis atsiskleistų kaip individualybė, autentiška asmenybė, siekianti saviraiškos. Mokytojui nėra sunku įrodyti vaikams, kad jis protingas ir daug žinantis. Tačiau mokiniams svarbu ne tik akademinės jo žinios, bet gebėjimas suprasti, užjausti, mylėti. Kuo labiau mokytojas skatina mokinių asmeninius siekius, sudarydamas galimybę tobulėti, tuo geresnė klasės mokinių savijauta ir tarpusavio santykiai (Hopkins D., Ainscow M., West M., 1998). Pedagogo socialumo stoka ne tik kenkia mokinių mokymuisi, bet ir žlugdo jų asmenybę, formuoja konformistą, užsidariusį užsispyrėlį. Dėl to nukenčia mokinių emocinis pasaulis (Vaitkevičius J., 1995).

“Mokiniai ima mokytis tam tikrų dalykų iš paties bendradarbiavimo su mokytoju. Mokiniai yra dėmesio centras. Mokymas sėkmingas, jei mokinyš pradeda mėgautis šiuo procesu” (Teresevičienė M. ir Gedvilienė G., 1999). Tradiciniame mokyme mokytojui nesinori suteikti moksleiviams daugiau įgaliojimų, nes tai lyg ir menkina paties mokytojo sugebėjimus ir reikšmę ugdymo procese. Tačiau tai – tik paviršutiniškas ir klaidingas požiūris. Vaikai neturi besąlygiškai vykdyti nurodymų, jiems turi būti suprantami reikalavimai ir jų svarba jiems patiems. Tik sąmoningai veikdamas ir pasirinkdamas veiklos būdus vaikas pasieks gerų rezultatų. “Mokymosi bendradarbiaujant aplinkai būdingi demokratiniai procesai ir aktyvus mokinių vaidmuo, nusprendžiant ko ir kaip mokytis” (Arends R. I., 1998, 345).

Kiekvienas moksleivis turi jausti, kad jis dalyvauja klasės, mokyklos gyvenime. Todėl kiekvieno pedagogo pareiga rūpintis, jog moksleivio nuomonė būtų išklaudyta ir į ją atsižvelgta priimant sprendimus. Bendradarbiaujantis mokytojas skatina moksleivius iškelti sau tikslus, suteikia galimybę mokytis pagal pačių iškeltus tikslus (programos rėmuose) ir

interesus, suteikia galimybę mokiniams įvertinti savo išmokimo lygį. Mokytojas užtikrina galimybę remtis savo patirtimi, žiniomis, mokymosi strategija su draugais. Siūloma vaikams pasirinkti mokymosi ir atsiskaitymo formas (Jacikevičienė O. Ir Rupšienė L., 1996). Taip moksleiviams sudaromos sąlygos patirti, kad jų žodis turi reikšmės sprendimams. Tai sustiprina moksleivių savosios vertės pajautimą, mokymosi motyvaciją, savarankiškumą, skatina juos dalyvauti visuomenės gyvenime.

Klasės ir mokyklos veiklą reglamentuojančios taisyklės turi būti nustatomos drauge moksleivių ir mokytojo. Labai svarbu, kad moksleiviai suprastų, jog taisyklės būtinos ne dėl mokytojų norų, bet tam, kad bet kokia žmonių bendruomenė galėtų normaliai funkcionuoti (Lepeškieienė V., 1996). Ugdytojas kartu su vaikais turėtų aptarti pamokos ar kitos veiklos taisykles ir reikalavimus, paaiškinti vaikams kai kurių jo reikalavimų svarbą.

Mokytojo sąveika su moksleiviais yra nuolat kintanti, daugialypė, nereguliari. Jis turi elgtis lanksčiai, ypač netikėtomis situacijomis (Parkay F.W. ir Hardcaste B., 1990). Todėl svarbu nuolat domėtis savo mokiniais ir jų aplinka. Mokytojui būtina susikoncentruoti ties kiekvieno vaiko socialinės – kognityvinės raidos procesais, taip siekiant padėti vaikams augti, bręsti bei įgyti naują patyrimą. Individualūs mąstymo skirtumai išryškėja tik žinant vaikų kasdienybę, kultūrinės vertybes šeimoje (Juodaitytė A., 2003).

Norėdamas ugdyti vaiką kaip bendradarbį, pedagogas turi stengtis jį suprasti, priimti, mylėti, nuoširdžiai domėtis jo reikalais ir džiaugtis laimėjimais. Geras mokytojas niekada nesistengs sumenkinti vaiko pastangų, o kaip tik skatins jo iniciatyvumą ir leis pajusti savo vertę. Vaikas turi žinoti, kad jo vertės pajautimas nenukentės nuo to, kad kartais jis klysta. Tyrimai rodo, kad moksleivis gali atmesti savo teisingą atsakymą, jeigu mokytojas suabejoja jo tikrumu (Sahlberg P.). Lepeškieienė V. (1996) išskiria du mokytojų poveikio vaiko savosios vertės pajautimui aspektus: bendros mokytojų nuostatos ir kasdieninis elgesys, veikiantys vaiko vidinį pasaulį; tikslinga veikla, stiprinanti vaiko savęs vertinimą. Vaikų savigarbą stiprina mokytojo kreipimasis į jį vardu, savo panašumo su vaikais rodymas, nuoširdumas, teisingumas, prieinamumas, sąlygų išgyventi sėkmei sudarymas.

Mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai yra sudėtingas dalykas. Priimti mokinius tokius, kokie jie yra nėra lengva. Svarbu vaiką laikyti sau lygiu, nekelti išankstinių reikalavimų, neprimesti savo nuomonės. Vaiko priėmimo pagrindas – meilė. Tai - vaiko teisės būti tokiu, koks jis yra, pripažinimas. Pasak Čiurlionienės S. (Tijūnėlienė O., 1993), su mylimu žmogumi nesielgiama grubiai, nekalbama pakeltu tonu, bet priešingai – švelniai,

dėmesingai. Toks elgesys padeda sukurti pasitikėjimo atmosferą, užtikrinančią dvasinę laisvę. Meilę vaikui, kaip pagrindinę mokytojo savybę ir jo darbo sąlygą, įvardijo ir vaikų rašytojas Mašiotas Pr. Jis pabrėžė, kad vaikai leidžiasi būti auklėjami tik tiems žmonėms, kuriuos jie myli.

Maceina A.(1937) vienas pirmųjų apibrėžė pedagoginių santykių pagrindus. Jis teigia, jog sąveika neįmanoma be ugdytojo autoriteto ir noro tobulinti, taip pat be ugdytinio pasitikėjimo ir noro tobulėti.

Laisvam bendradarbiavimui ir bendravimui turi įtakos pasitikėjimas, kuris užtikrina saugumą, nejaučiant baimės būti pažemintam, įskaudintam, apgautam, išduotam. Pasitikėdamas žmogus gali laisvai atskleisti savo jausmus, vaizduotę, būti originalus. Kai pasitikima vienas kitu, atsiranda abipusė pagarba ir atsakomybė. Vaiko nepasitikėjimas suaugusiais kyla jam kartais ar nuolat jaučiant, kad tai, kas su juo darosi – nesvarbu. Jo jausmams nebelieka laiko,- tėvai skuba, mokytojai skuba. Vaikas turi jausti, kad gali su mokytoju pasikalbėti, kad mokytojas domisi jo jausmais. Pareikšti savo nuomonę, pasidalinti abejonėmis ar net slaptomis mintimis. Taip vaikas elgsis tik tada, kai jaus mokytojo prielankumą ir jį laikys draugu. Mokytojas turi gyvai domėtis moksleiviu ir įtikinti, kad jis yra labai svarbus. Jei vaiko pasitikėjimas bus sugniuždytas, sumažės jo energija ir pablogės darbo rezultatai. Atsargiai teiraudamasis ir analizuodamas, mokytojas gali rasti raktą į kiekvieno širdį.

Reikia nepamiršti, kad mokymuisi ir bendradarbiavimui didelės įtakos turi jausmai. Teigiamų emocijų reikšmę pabrėžė Gailienė D. ir Bulotaitė L. (1996); Amonašvili Š. (1986) ir kiti. Grendstad N. M. savo knygoje “Mokytiš — tai atrasti” (1996) atskleidžia susiliejančio ugdymo pagrindinius principus ir pabrėžia, kad mokymo ir ugdymo procese turi būti integruojami jausminiai, intelektualiniai bei psichomotoriniai aspektai. Tai reiškia, kad mokymamiesi kokio nors dalyko ar įgydami įgūdžių greta intelektualinės ir fizinės veiklos mokiniai taip pat susiduria su savo jausmais ir kūno reakcijomis. Jei dėl įvairių priežasčių vaikas ilgai slepia savo jausmus, – baimę, bejėgiškumą, nuoskaudą, liūdesį, ryšio su artimu žmogumi ilgesį, tai jį užpildo agresija ir pyktis. Prisimindamas savo vaikystę ugdytojas geriau supras klasės vaikų baimes ir nusivylimus, susierzinimus ir džiaugsmus.

Ugdytojo pagalba vaikui turi būti saikinga, paliekant laisvės savarankiškumui. Reikia skatinti vaiką pačiam planuoti savo veiklą, tuo mažinant jo priklausomybę nuo suaugusiųjų. Ugdytojas turi sudaryti tokią mokymosi aplinką ir nuotaiką, kad vaikai suprastų, jog

mokymasis – ne prievolė ar suvaržymas, bet jaudinantis patyrimas. Vaikai neturi būti verčiami atlikti reikalavimus, bet įvairiais būdais jiems turi būti sukuriamos situacijos, kad vaikas suprastų reikalavimų reikšmę sau, pripažintų ir noriai vykdytų. Mokytojas – draugas patars nebijoti suklysti, o iš klaidų mokytis, nugalėti sunkumus. Jis turi eiti šalia vaiko ir leisti tyrinėti, išradinėti, kurti, aiškintis ir niekada nebijoti klausti. Nei vienas ugdytojas negali kitų ko nors išmokyti, jis tik sukuria situacijas, aplinką, kad mokiniai patys mokytųsi. Grendstad N. M. (1996) nurodo mokytojo misiją – vesti mokinius atradimų link. Mokytis - tai atrasti. Atrasti kasdien įgyjamų žinių, viso, kas mus supa, ir savo gyvenimo prasmę.

Lepeškienė V. (1996) pabrėžia, kad vertinant vaiką nereikia jo lyginti su kitais, o akcentuoti jo gebėjimus ir pasiekimus, skatinant ne konkurenciją, o bendradarbiavimą ir bendravimą. Pedagogui svarbu kuo geriau pažinti vaiką, kad galėtų vertinti jo elgesį. Mokytojas turi nuolat prisiminti, kad jo, kaip humanistinės mokyklos mokytojo, pagrindinis tikslas – su mokiniais elgtis žmoniškai, skatinti pagarbą jų asmenybei (Bižys N., Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A., 1999). Grendstad N. M. (1996), kalbėdamas apie susiliejančią ugdymą, pabrėžia, kad kiekvienas žmogus turi būti laikomas unikaliu. Brėsdamas jis gali imtis vis didesnės atsakomybės už save ir savo veiksmus. Kiekviename žmoguje glūdi didelės galimybės, kurios vis labiau išlaisvinamos ugdymo dėka. Su kiekvienu reikia elgtis pagarbiai, sudarant galimybę ugdyti save.

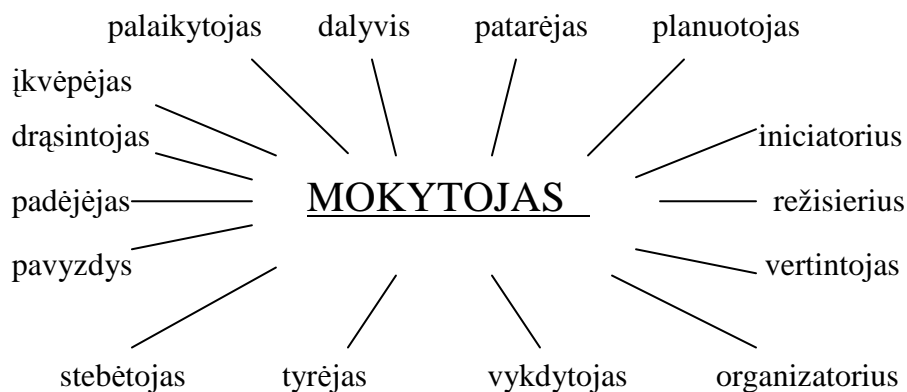
Vienas iš svarbiausių veiksnių, sąlygojančių pagarbos, pasitikėjimo klasėje atmosferą – tai paties mokytojo asmenybė, jo elgesys (Lepeškienė V., 1996). Pedagogo autoritetas – tai jo asmenybės bruožų visuma, daranti stiprų poveikį mokiniams, liudijanti apie protą ir valią, sukianti pasitikėjimą juo ir pagarbą. Mokytojo autoritetą tarp mokinių lemia jo erudicija, optimizmas, socialumas, taktas (Gailienė D., Bulotaitė L., Strulienė N., 1996). Pedagoginį taktą, kaip itin svarbią mokytojo savybę, pabrėžė ir Lietuvos pedagogai Šalkauskis St., J.Vabalas- Gudaitis, Vokietaitis A. Vokietaičio A. nuomone, pedagoginis taktas – tai subtili mokytojo orientacija konkrečioje situacijoje keliant reikalavimus vaikams panaudoti tokius metodus, kurie nekeltų mokiniams pasipriešinimo, bet skatintų pasitikėjimą mokytoju. Taktišką pedagogo elgesį įtakoja vaiko pažinimas, pripažinimas, teisingas, draugiškas elgesys, paremtas meile ir pagarba. Ugdytojas visuomet turi kontroliuoti savo elgesį ir kalbą. Reikalavimus reikia pakeisti pasiūlymais, prašymais, negailėti vaikui pagyrimų, paskatinimų. Šiltas mokytojo žodis kartais gali padaryti stebuklus. Vaikas džiaugiasi bet

koku mokytojo dėmesiu, – ar tai būtų šypsena, ar rankos paspaudimas ar svarbių vaikui pareigų suteikimas.

Vaikams patinka mokytojas, kuris nerodo savo galios, mėgsta pajuokauti, visada atidžiai išklauso. “Jei mokytojas bus tiesus, teisingas, geras mokiniams, vasada laikysis duoto žodžio, nedviprasmiškai reikš savo mintis ir jausmus, mokiniai jausis saugūs, pasitikės savimi” (Lepeškienė V., 1996, 31). Dažnai yra sakoma, kad mokytojus prisimena ne už tai, ko jie išmokė, o už tai, kokie jie buvo. Rogers C. skiria tokias svarbias mokytojo asmenybės savybes (Butkienė G. ir Kepalaitė A., 1996):

- Tikrumas ir natūralumas.
- Mokytojo sugebėjimas sąmoningai suvokti ir priimti mokinio jausmus, pasitikėti mokinio asmenybe.
- Įsijautimas į mokinių reakcijas (empatija). Mokytojo empatija parodo kelią mokinio empatijai. Toks užsimezgęs santykis atveria galimybę asmenybei ugdyti asmenybę.

Teresevičienė M. ir Gedvilienė G. savo knygoje “Mokymasis bendradarbiaujant” (1996) mokytojo vaidmenį mokymosi bendradarbiaujant apinkoje iliustruoja tokia schema:

4 pav. Mokytojo vaidmuo bendradarbiaujančioje aplinkoje

Psichologinių ir pedagoginių tyrimų duomenys rodo, kad moksleiviai, savo santykiuose su artimiausios aplinkos žmonėmis, kopijuoja tuos elgesio būdus, kuriuos modeliuoja jų aplinkoje esantys žmonės. Vadinas, mokytojas, kaip vienas iš svarbiausių ugdymo proceso dalyvių, turi būti ugdytinių dvasinio gyvenimo vadovas. Dora, meilė, pagarba, — humanistinės pedagogikos pagrindas, todėl tarpusavio santykių darnai turi būti

skiriamas ypač didelis dėmesys. “Gerai santykiai tarp mokinių ir mokytojo sudaro galimybę mokymąsi planuoti kitaip. Demokratiškoje aplinkoje mokiniai gerai jaučiasi ir nuolat lavinasi, tobulėja. Kiekvienam vaikui atsiveria daugybė progų parodyti savo sumanumą tarp bendraamžių. Jis patiria, kad gali įdėti savo indėlį, kuris kažką reiškia kitiems. Mokinys priverčiamas pamąstyti apie savo gebėjimų ypatumus. Užsidariusiems, vengiantiems būti tarp kitų atsiranda poreikis bendrauti” (Teresevičienė M., Gedvilienė G., 1999).

Aukščiausias pedagoginės veiklos rezultatas – pažinimo procesas, kurio metu ugdytinis pažįsta jį supančią aplinką ir pats save, o mokytojas – besimokantį ir savo galias (Bižys N., Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A., 1996). Pažinti vaikus – tai vienas pagrindinių reikalavimų mokytojui. Vaikų pažinimas yra dvejopas: pagrįstas mokslinėmis žiniomis ir kasdieniniu bendravimu su vaikais. (Aukštkalnytė D., 2005). Kad šis pažinimo procesas remtųsi mokytojo ir mokinio bendradarbiavimu ir būtų vaisingas, Kvieskienė G. (2003) mokytojams siūlo remtis tokiais darbo principais:

1. Individualaus priėjimo, siekiant išsaugoti kiekvieno vaiko orumą.
2. Lygių teisių įtvirtinimo.
3. Konfidencialumo, garantuojančio vaiko problemų slaptumą.
4. Vaiko apsisprendimo pripažinimo.
5. Atsakomybės ir kompetencijos, nuolat tobulinantis ir refleksuojant.
6. Vaiko gerovės įtvirtinimo, palaikant vaiką, pasitikint juo, bendradarbiaujant.

Taigi, dauguma šiuolaikinių pedagogų akcentuoja, kad mokytojui su moksleiviais svarbu sukurti darnius santykius, bendravimą ir bendradarbiavimą, paremtus humaniškais principais, partneriškumu, abipusiu pasitikėjimu.

Amonašvilis Š.A. (1986) siūlo mokytojams visuomet prisiminti, kad:

- Pedagoginio proceso šerdis – bendravimas, bendradarbiavimas, o ne prievarta.
- Mokytojas – ištikimas vaikui; jis – vienintelis vaikystės gynėjas.
- Kiekvienas vaikas yra vienintelis ir nepakartojamas.
- Mokytojui reikėtų turėti begalybę kantrybės ir meilės.
- Bet koks suirzimas ardo normalius santykius; suirzęs mokytojas – jau ne mokytojas.
- Mokytojas – kūrybiška asmenybė.
- Mokytojas – tai žmogus, kuris visada mokosi.

Kadangi mokyklos ugdymas yra betarpiškas mokytojo veikimas į ugdytinį ir ugdytinio veikimas į mokytoją, tai čia yra būtinas ugdytojo ir ugdytinio dvasinis kontaktas. Dvasinis

kontaktas nėra banalus, dirbtinas stengimasis bendrauti su mokiniais. Tai – daugiau mokytojuje ir mokytyje esantis intuityvus negu racionalus dalykas. „Dvasinis kontaktas yra ne kas kita, kaip tik mokytojo įsijautimas į mokinį, iš vienos pusės, ir sudarymas sąlygų mokiniui įsijausti į mokytoją, iš kitos pusės” (Šerkšnas A., Dialogas Nr.28, 6). Nesukūrus gerų dvasinių kontaktų sunku patraukti mokinius prie savęs. Jie nekreipia dėmesio ne tik į mokytojo priemones drausmei palaikyti, bet ir į mokomąjį dalyką. Dvasinis kontaktas — viena pozityviausių santykių tarp mokytojo ir mokinių kūrimo ir plėtojimo sąlygų.

Vadinasi, svarbiausias mokytojo veiklos objektas yra vaikas kaip lygiavertis partneris, kaip bendradarbis. Tačiau tokie tarpusavio santykiai neatsiranda iš karto. Mokytojui reikia nuolat dirbti su savimi, įvertinant ir apmąstant savo santykius su mokiniais, sąmoningai juos keičiant, mėginant ir rizikuojant. Norint sukurti darnią ir konstruktyvią tarpusavio sąveiką reikalinga bendra aukšta mokytojo kultūra, tikslios dalykinės žinios, didaktinė ir pedagoginė kompetencija, meilė ir dėmesys vaikams. Tik įsisąmoninęs savo veiklos ypatybes, motyvus, mokymo būdus, mokytojas gali adekvačiau suprasti ir pažinti savo mokinius, užmegzti su jais glaudžius bendradarbiavimo santykius, siekti geresnių veiklos rezultatų. Kaip teigia J. Rosenholtz (1989), gerai dirbančiose mokyklose bendradarbiavimas susietas su nuolatiniu tobulinimusi bei galimybėmis mokytis visą darbo laiką. Vertinimas, eksperimentavimas drauge padeda mokytojui labiau pasitikėti bendra patirtimi, ieškoti patarimo ir teikti pagalbą. Toks darbas su savimi trunka visą gyvenimą.

1.3.2 Moksleivio vaidmuo bendradarbiavime

Pradinio mokyklinio amžiaus vaikams svarbūs ne tik santykiai su savo šeimos nariais — tėvais, broliais, seserimis, bet ir su draugais, mokytojais. Mokykla – viena svarbiausių socialinių institucijų vaiko gyvenime. Todėl joje mokiniai turėtų būti įtraukiami į pozityvių socialinių santykių kūrimą. Vaikų įtraukimas į socialinius santykius, į aktyvų dalyvavimą ugdymo procese susijęs su tikslingu veiklos organizavimu – bendradarbiavimu.

Individo mokymasis bendradarbiaujant siejamas su kasdieniniu bendravimu bei veikla mokykloje ir ypač sąveika tarp mokytojo ir mokinio. Tyrimais įrodyta, kad toks mokymasis yra efektyvus veiksnys moksleivio pažintiniam ir emociniam vystymuisi. Mokymasis bendradarbiaujant skatina moksleivių pasitikėjimą savimi, bendraamžių bendravimą. Kiekvieno moksleivio ir mokytojo, moksleivio ir klasės bendruomenės sąveika

yra dinamiška, nuolat kintanti. Kuo mažesnis moksleivis, tuo asmeniniai vertinimai, požiūriai, tarpasmeniniai ryšiai nepastovesni. Bręstant kinta tarpusavio sąveikos pobūdis. Vaikai yra egocentiški. Šis egocentrizmas sumažėja, kai socialinės sąveikos metu vaikai susiduria su kitais žmonėmis ir jų požiūriais. Norėdami apginti savo nuomonę nuo kitų moksleivių ar mokytojų klausimų, argumentų, jie turi ne tik aiškiai reikšti savo mintis, bet ir toleruoti aplinkinius. Vaikai suvokia, kad yra skirtingi ir domisi vieni kitais. Jie renkasi skirtingus mokymosi būdus ir supranta kitų pasirinkimą. Būdami tarp skirtingų žmonių vaikai tobulėja. Elgdami pagal pačių sudarytas taisykles, jie įgyja socialinės – kultūrinės patirties. Vaikų vidiniai veiksniai – prigimtinės asmenybės savybės, saugumo, bendravimo, pripažinimo, saviraiškos poreikiai padeda atsiskleisti jų požiūriams, patirčiai bendradarbiauti.

Moksleiviai - aktyviai veikiantys ugdymo proceso dalyviai. Jacikevičienė O. ir Rupšienė L.(1999) pažymi, kad bendradarbiaujant mokinių vaidmenys pasikeičia. Pirmasis vaidmuo – dalyvavimas pasirenkant mokymosi tikslus. “Mokėjimas rinktis — viena svarbiausių gebančio save išreikšti žmogaus savybių. Vaikas, kuriam leidžiama rinktis tai, ko jis iš tikrųjų norėtų, išmoksta pasitikėti savo poreikiais, troškimais bei impulsais rinkdamasis ne tik paprastus, bet ir gyvybiškai svarbius dalykus, vertybes“ (Beresnevičienė D., 2003). Dalyvavimas renkantis skatina vaikų savarankiškumą, aktyvumą, stiprina mokymosi motyvaciją. Turėdami savo nuomonę, moksleiviai taip pat turi žinoti, kad įvairias situacijas galima vertinti skirtingai.

Antras vaidmuo - įsitraukimas į mokomojo proceso planavimą. Moksleiviui suteikiama galimybė kontroliuoti savo veiklą ir vertinti savo pasiekimus, - tai taip pat svarbūs vaidmenys. Mokinio teisės ir laisvė mokykloje suteikia neribotas galimybes, tačiau moksleiviai turi suvokti, kad yra tam tikra tvarka, kurios visiems privalu laikytis.

Vienas svarbiausių dalykų žmogaus gyvenime – atskleisti asmenines vertybes ir jomis vadovautis. Kokia asmenybė susiformuos, kaip elgsis, ko sieks priklauso nuo savęs vertinimo. Tai - labai aktuali problema. Dažnai nelengva pripažinti savo vertingumą. Savęs vertinimo formavimosi pradžia – vaikystėje. Svarbu, kaip vaiko vertę pripažįsta tėvai, mokykla. Svarbu sudaryti vaikui sąlygas tobulinti savo asmenybę – pasitikėti savimi, aplinka. Jeigu vaikui bus suteikta galimybė pajusti savo svarbą, jis stengsis labiau pasitemti ir pakelti savo atliekamo darbo lygį.

Nuo pradinių klasių pradžios yra glaudus ryšys tarp vaiko savęs vertinimo, kasdienio elgesio ir mokymosi sėkmės. Didinant vaiko savivertės jausmą, daugelį vaiko raidos dimensijų galima pakelti į aukštesnį lygį (Žukauskienė R., 1996). „Vaikams reikšminga jų savigarba, savęs, kaip individo ir asmens, įprasminimas“ (Juodaitytė A., 2002). Vaiko savigarba priklauso nuo jo individualių savybių ir jo patirties toleravimo, bei nuo abipusės ugdytinio ir ugdytojo pagarbos. Juodaitytė A. savo monografijoje (2002) pristato Kreckel siūlomas pedagogo ir vaiko savigarbos reikšmes: savigarba – kitų, kaip skirtingų ir kitokių, toleravimas, pagarbos vienas kitam išsaugojimas per visiems bendrą teisę: tiek pedagogams, tiek vaikams yra būtina jaustis saugiai tarp žmonių, tiek tarp į save panašių, tiek ir tarp skirtingų; savigarba – išmintinga meilė tiek sau, tiek ir kitiems, nes „būtent tokia meilė padaro žmogų laisvą bendraujant su kitais, - meilė yra laisvės vaikas“. Vaikų savigarba vystosi per suvokimą, kokius žmonės juos mato, per žmonių reakcijas. Jeigu atsakomoji reakcija į vaiką yra pozityvi, paremta pripažinimu, išklausymu, gera nuotaika, vaikas jaučiasi reikšmingas ir drąsus (Nathamil B., 1994).

Lygiateisiškumo ir lygiavertiškumo aplinka ugdymo institucijose, nuolatinis vaikų ir pedagogų domėjimasis vieni kitais, kaip skirtingais ir unikaliais, padeda sukurti bendrumą tarp besimokančių vaikų, kurių skirtybės netrukdo jiems tobulėti. Priešingai, skirtumų akcentavimas suteikia galimybių kiekvieno vaiko saviraiškai. Vaikai privalo domėtis saviraiškos galimybėmis ir apsispręsti dėl dalyvavimo, siekiant naujo lygio. Vaikai aktyviai renkasi mokymo(si) galimybes ir asmeninius siekius. Jie padeda sudaryti mokymo(si) projektą, į kurį patys įtraukiami (Juodaitytė A., 2003).

Imtis diegti mokymą bendradarbiaujant – tai padėti moksleiviams bendrauti taip, kad jie vieni kitus pripažintų, vertintų ir gerbtų, pasitikėtų bei jaustų atsakomybę (Bennet B., Rolheiser-Bennett C., Stevahn L., 2000). Šiuos tikslus lengviau pasiekti buriant komandas, kur sudaromos sąlygos atsiskleisti kiekvienam, išreikšti savo nuomonę, išklausti kito. Kai mokinys pasitiki savimi, bendraudamas ir bendradarbiaudamas su mokytoju, draugais, juos dar labiau praturtina. Atviresni, drąsesni, draugiškesni vaikai vystosi stipriomis asmenybėmis. Atvirkščiai, – nustatytos tvarkos nuolankus laikymasis, pasyvaus stebėtojo vaidmuo bendroje veikloje, kritikos baimė stabdo visapusišką asmenybės augimą.

Kad moksleivis galėtų konstruktyviai ir pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su kitais moksleiviais, mokytojais, jis turi pirmiausia sutarti su pačiu savimi. Buvimas mokykloje – tai ta erdvė, kur vaikai gali save suvokti teigiamai ir bičiuliškai bendrauti

tarpusavyje. Tiek vaikai, tiek suaugusieji turi suvokti savo atsakomybę už kitus ir rodyti vienas kitam dėmesį. Tai – abipusis reiškinys, kurio esmė – kiti padeda man tapti žmogumi, aš padedu kitiems. Kasdienis gyvenimas mokykloje duoda mokiniams galimybę perprasti kitų mintis ir išvysti pasaulį kitų akimis (Johansen B.A., Rathe A.G., Rathe J., 1999).

Labai svarbu džiaugtis kiekvienu, nors ir menkiausiu ugdytinio pasiekimu. Dauguma vaikų nori dirbti ir stengiasi tai daryti gerai. Tik daugelis jų nesupranta, ko iš jų tikimasi. Jie dirbs geriau ir daugiau, jei bus suprantamai, švelniai, bet kartu ir tiesiai informuoti. Taip pat ugdytojas turi padėti vaikams suvokti, kad daug jie gali padaryti patys, bet dar daugiau bendradarbiaudami kartu su kitais. Svarbu skatinti vertinti žmonių ir nuomonių įvairovę. Dalijimasis patyrimu kuria abipusį saugumą, pasitikėjimą ir atvirumą (Grendstad N. M., 1996). Dirbant grupėse kiekvienas turi derinti savo interesus su bendrais visų interesais, kitų labai atsisakyti dalies savo interesų, mokėti konkuruoti ne tik kaip asmeniui, bet ir kaip grupės nariui. “Dirbdami grupėmis, mokiniai mokosi išgirsti kito draugo nuomonę, priimti ją. Kiekvienas grupės narys pasijunta reikalingas. Padėdami vienas kitam, jie jaučiasi, tartum patys būtų mokytojai, pastebi, kad vaikai yra lygiateisiai su mokytoju. Jie yra išgirsti, išklausomi, pasijunta laisvi mintimis, ir tik tada gali mąstyti, kurti”,- teigia Butkienė G. (Mokykime bendradarbiauti. Lietuvos švietimo reformos gairės, 1993). Vaikai pratinami ne tik reikšti savo norus, jie turi suvokti ir jų įvykdymo galimybes. Bendradarbiaudami jie turi stengtis patys organizuoti darbą, gilintis į užduočių esmę, būti draugiški, išklaudyti ir gerbti kito nuomonę, tartis, mokytis laisvai reikšti savo mintis, suteikti pagalbą, šypsotis, maloniai ir mandagiai bendrauti. Dirbdami grupėse, vaikai įgyja patyrimo kalbėti atvirai, todėl vėliau jiems lengviau būti atviriems konkrečiose kasdieninėse situacijose (Grendstad N. M., 1996).

Moksleivių bendradarbiavimas grupėje pasižymi tokiais esminiais požymiais:

- Kiekvienas grupės narys yra asmeniškai atsakingas už informacijos įgijimą ir išmokimą;
- Moksleiviai suvokia, kad nei vienam grupės nariui nesiseks, jei kuriam nors iš jų nesiseks; asmeninė sėkmė siejama su grupės sėkme;
- Puiki galimybė suprasti mokomąją medžiagą, aiškinantis ją su kitais moksleiviais;
- Vystomi tarpusavio bendravimo įgūdžiai, reikalingi ir už mokyklos ribų;
- Aktyvi, įdomi veikla; teikianti džiaugsmo.

Tyrimai rodo, kad mokymasis bendradarbiaujant efektyvesnis nei konkurencija ar individualizuotas mokymas. Mokymasis bendradarbiaujant kelia moksleivių pasitikėjimą savimi. Tuo pačiu metu jis skatina socialinį bendraamžių bei moksleivių ir mokytojų bendravimą, ugdo empatiją. Vaikai išmoksta priimti atsakomybę už savo veiksmus, rezultatus ir klaidas. Jie turi suvokti, kad daro ką nors ne norėdami susilaukti kitų prielankumo, bet todėl, kad tik to ir nori. Moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, vaidmuo ugdymo procese palaiko vaiko vidinių galių dinamišką pusiausvyrą bei jo sugebėjimą harmoningai sąveikauti su kitais žmonėmis ir jį supančia aplinka.

2. MOKSLEIVIO, KAIP MOKYTOJO BENDRADARBIO, UGDYMO SISTEMOS MOKYKLOJE EMPIRINIS TYRIMAS

2.1 Tyrimo organizavimas ir metodika

Pedagoginis bendradarbiavimas apibrėžiamas kaip konstruktyvios socialinės – edukacinės sąveikos sistema. Tyrimas atliktas orientuojantis į dvi pagrindines sąveikoje dalyvaujančias grupes – mokytojų ir moksleivių, jų socialines – edukacines nuostatas, pažiūras, sąveikos pobūdį, visaapimančios, bendradarbiavimą įkūnijančios pedagoginės veiklos sistemą.

Tyrimo paskirtis — teorinis empirinis tyrimas, kuriuo siekta apibūdinti moksleivio kaip mokytojo bendradarbio ugdymo sistemą pradinėje mokykloje ir numatyti sąlygas jos tolimesnei plėtotei.

Moksleivių ir mokytojų konstruktyvios sąveikos ypatumams išsiaiškinti buvo tirta jų *nuostatos pedagoginio bendradarbiavimo atžvilgiu; sąveikos būdų ir technologijų įvairovė; išorinių sąlygų sudarymas.*

Pasirinkti tokie vertinimo kriterijai: pasitikėjimas vienas kitu; lygiavertis bendravimas ugdymo veikloje; bendrų sprendimų priėmimas, tariantis ir teikiant pasiūlymus; pasiūlymų svarba moksleivio kaip mokytojo bendradarbio ugdymo sistemos plėtotei ir tobulinimui. Tai sudarė galimybę įvertinti :

- mokytojų ir moksleivių nuostatas į bendradarbiavimą;
- mokytojų edukacinį pasirengimą sudaryti sąlygas pedagoginiam bendradarbiavimui;
- pedagoginės veiklos ypatumus.

Ir nustatyti:

- moksleivių ir mokytojo bendradarbiavimo pedagoginėje veikloje lygmenį;
- pradinių klasių moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos plėtros galimybes.

Remiantis adaptuota pedagoginio bendradarbiavimo sistemos tyrimo metodika, parengta Kontautienės R. (2000), paruoštos anketos moksleiviams ir mokytojams (anketų pavyzdžiai pateikiami 1, 2 prieduose).

2 lent. Anketos mokytojams apibūdinimas

Subskalė	Klausimų turinys
Bendros žinios apie mokytoją	Amžius, pedagoginio darbo stažas, kvalifikacinė kategorija, klasė, kurioje dirba.
Pedagoginio bendradarbiavimo samprata	Pedagoginio bendradarbiavimo apibrėžimas; bendradarbiavimo su moksleiviais pavyzdžiai.
Pedagoginio bendradarbiavimo organizavimas	Pedagogų nuostata bendradarbiavimo pamokose, popamokinėje veikloje atžvilgiu; bendradarbiavimo pavyzdžiai realioje veikloje; požiūris į moksleivių patarimus tobulinant mokymą; mokytojų atvirumo ribos.
Pareigos, kurias mokytojas gali patikėti moksleiviui	Mokytojų pasitikėjimo moksleivių kaip pagalbininku ribos; bendradarbiavimo su moksleiviais apibūdinimas rangavimo būdu; mokytojų ir moksleivių bendradarbiavimo dažnumas; darbo grupėse taikymas; bendradarbiavimo įvairiose ugdomosios veiklos sferose pavyzdžiai.
Mokytojų patirtis bendradarbiavime	Savo veikos pamokoje nurodytais atvejais vertinimas; mokyklos bendruomenėje vyraujančio mikroklimato, bendradarbiavimo tarp atskirų mokyklos bendruomenės narių, poreikio teorinėms žinioms apie pedagoginį bendradarbiavimą vertinimas.

3 lent. Anketos moksleiviams apibūdinimas

Subskalė	Klausimų turinys
Tu ir Tavo mokytoja	Moksleivių nuostata mokyklos lankymo atžvilgiu; noro arba nenoro lankyti mokyklą priežastys; tarpusavio pasitikėjimo ir atvirumo ribos.
Tavo patarimai mokytojais	Moksleivių nuostata teikti patarimus mokytojui; klausimai, kuriais mokytojui reikėtų pasitarti su moksleiviais; moksleivių patarimų savo mokytojams pavyzdžiai; mokytojų rėmimosi moksleivių patarimais vertinimas.
Tu ir tavo bendraklasiai	Darbo grupėse patirtis; pagalba klasės draugui mokantis; draugo pagalbos mokantis priėmimas; savo sugebėjimo padėti bendraklasiui vertinimas.
Tavo patikimi žmonės	Pasitikėjimo vaikų aplinkos žmonėmis (mama, tėvu, broliais, seserimis, seneliais, mokytoja, kaimynu, draugu) vertinimas; vaikų nuomonė apie tėvų pasitikėjimą jais.

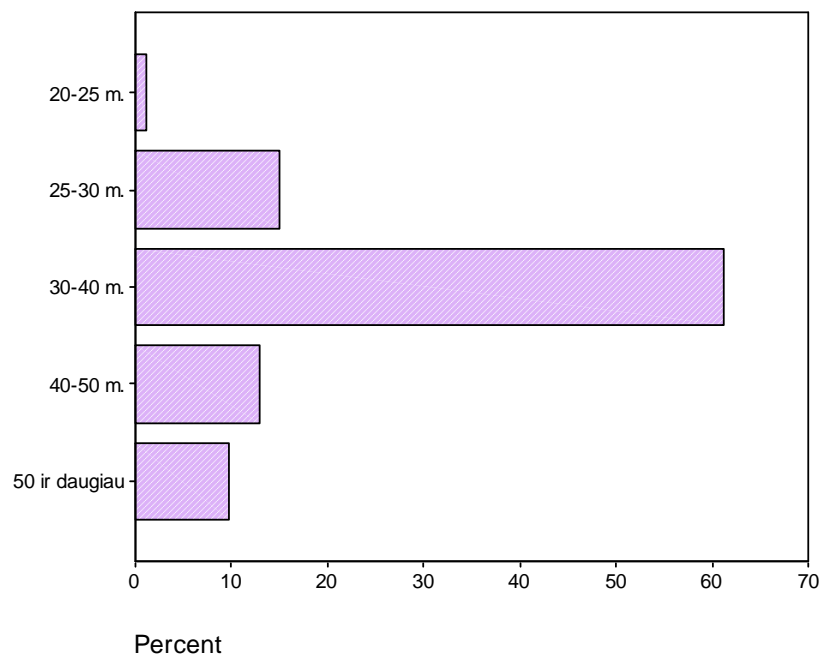
Tyrimas apėmė *pradinę mokyklą*. Pradinėse klasėse susiduriama su ypač svarbiais vaikų socializacijos, ugdymo klausimais. Nuo pasiektų rezultatų priklauso mokymosi sėkmė ir socialinis brandumas tolesniame gyvenime.

Kadangi tyrimas orientuotas į mokytojo ir mokinių sąveiką, todėl pasirinktos *dvi tiriamųjų grupės*:

- pradinių klasių mokytojai
- 3-4 klasių moksleiviai.

Viena tiriamųjų grupė — mokytojai. Jų vaidmuo yra ypač svarbus moksleivio asmenybės tapšmui (Vaitkevičius J., 1995). Mokytojas – pedagoginės veiklos iniciatorius. Nuo jo sampratų lygmens, nuostatų, pažiūrų, sąveikos būdų, technologijų įvaldymo priklauso moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos realizavimo galimybės pradinėje mokykloje.

Tyrimė dalyvavo įvairaus amžiaus grupių pradinių klasių mokytojai.

5 pav. Mokytojų amžiaus grupės

Daugiausia tiriamųjų — 30–40 metų. Mažiausia grupė — jauniausių (20–25 m.). Pedagoginį darbą pradinėje mokykloje dirba:

- iki 5 metų - 2,2 % respondentų;
- 5-10 metų – 12,9 %;

- 10-20 metų yra išdirbę 64,5 %;
- 20 ir daugiau metų – 20,4 % respondentų.

Tiamieji šiuo metu dirba su pradinį klasių moksleiviais:

I klasėje – 16,1 %,

II klasėje – 31,2 %,

III klasėje – 28,0 %,

IV klasėje – 24,7 %.

Kita tiriamųjų grupė — pradinį klasių moksleiviai. Tyrime dalyvavo 98 trečių ir 114 ketvirtų klasių moksleivių. Iš jų mergaičių – 99, berniukų – 113.

Šių grupių dalyvavimas ugdyme apsprendžia vidines pedagoginio bendradarbiavimo sąlygas. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį ir į išorines – humanistinio ugdymo krypties palaikymą, mokyklų administracijos požiūrį į inovacijas, bendravimo ir bendradarbiavimo pobūdį kolektyve, naujausios informacijos srautus, atvirumą pokyčiams. Taigi, per vidinių ir išorinių sąlygų sudarymą pradinėje mokykloje, siekta išsiaiškinti galimybes moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos plėtotei.

2.2 Moksleivių vaidmuo pedagoginio bendradarbiavimo sistemoje

2.2.1 Moksleivių nuostatos lygiaverčio bendradarbiavimo su mokytoju atžvilgiu

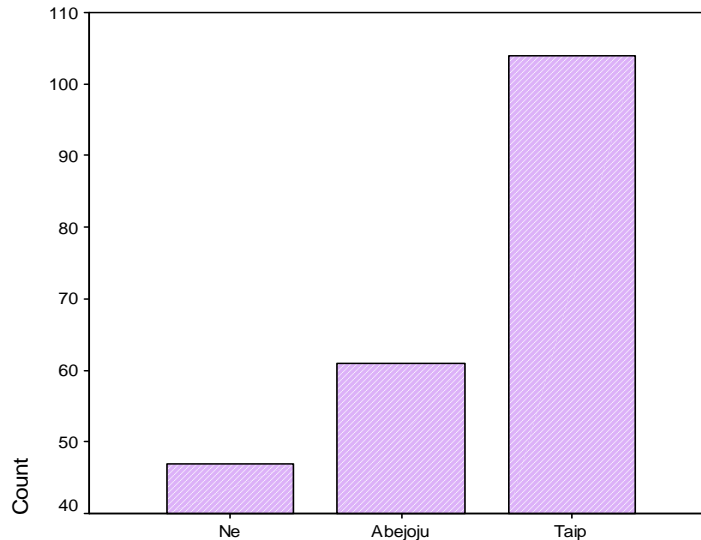
Moksleivių požiūris į pedagoginį bendradarbiavimą atskleidžiamas per bendradarbiavimo su mokytoju patirtį teikiant patarimus, taip pat — per nuostatas bendradarbiauti su kitais moksleiviais bei patirtį dirbant grupėje.

Tyrimas atskleidė, jog daugiau nei pusė moksleivių (52,8 %) nori bendradarbiauti, kad mokytojai tartųsi su jais įvairiais klausimais organizuojant mokomąją ir popamokinę veiklą. Tačiau 21,7 % yra neapsisprendusių, o 25 % nurodo, kad visai nenorėtų tokio mokytojo, kuris prašytų moksleivių patarimų.

Savo galimybes patarinėti mokytojui moksleiviai vertina skirtingai. Savo sugebėjimu teikti patarimus pasitiki 36,8 % tiriamųjų. Didžiausia dalis (43,9 %) abejoja savo

galimybėmis. Manančių, jog patarti negalėtų –18,9 %. Galima teigti, kad moksleiviai nelabai pasitiki savo jėgomis teikti patarimus mokytojui.

Realioje veikloje patarimus mokytojui yra teikę nemaža dalis moksleivių:

6 pav. Moksleivių patirtis teikiant patarimus mokytojui

Moksleiviai, kurie yra teikę mokytojui patarimus (49,1 %), labiau savimi pasitiki. Tie, kurie nėra patarę (22,2 %), abejoja savo galimybėmis patarti mokymo ir auklėjimo klausimais.

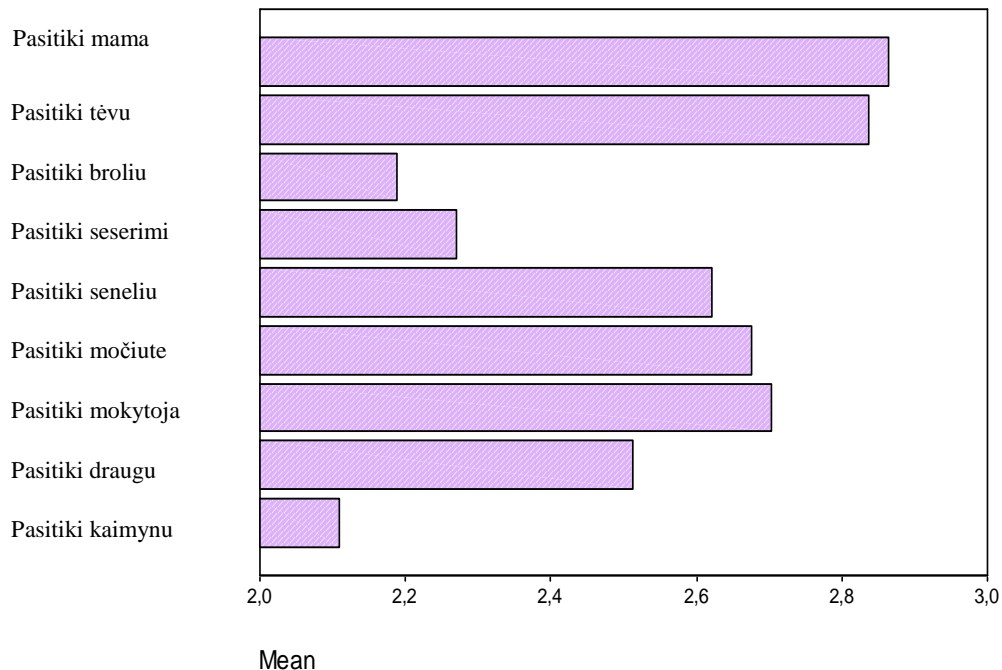
Tiriamieji, nurodę, kad visuomet turi galimybę kreiptis į mokytoją pagalbos ir patarimo (74,1 %), dažniau nori ir patys teikti patarimus. Moksleivių iniciatyvumas teikiant patarimus yra susijęs ($r = 0,371$) su mokytojo nusiteikimu bendradarbiauti, klausiant moksleivių patarimų (žr. 3 priedą). 54 % vaikų nurodė, kad jų mokytojai klausia patarimų, 30,2 % abejoja, o 15,5 % teigia, jog mokytojas visai nesidomi jų nuomone. Patarti ugdymo veikloje nenorėtų tik maža dalis tiriamųjų (9,4 %). Neapsisprendusių yra daugiau – 37,3 %. Daugiau kaip pusė apklaustųjų nusiteikę aktyviai dalyvauti bendradarbiavime su mokytoju (53,3 %). Tiriamieji, parodę neigiamą požiūrį į mokytoją (25,5 %), kuris nuolat siektų bendradarbiauti su moksleiviais klausdamas jų pasiūlymų bei patarimų, nurodė, kad mokytojui privalu viską žinoti apie vaikų ugdymą, nes jis „yra baigęs mokslus ir pats turi viską žinoti“ (84).

Pradinių klasių moksleivių nusiteikimas bendradarbiauti pasireiškia ir plotmėje „moksleivis – moksleivis“. Moksleivių tarpusavio sąveikos ypatumai atskleidžiami analizuojant bendravimą ir veiklą dirbant grupėse; moksleivių nuostatas mokymo procese teikti pagalbą klasės draugams bei priimti jų pagalbą.

Iš tyrimo duomenų aiškėja, kad grupėje yra dirbę 81,1 % moksleivių. Turintys patirties dirbant grupėje labiau nori bendradarbiauti su klasės draugais.

Daugelis vaikų (65,6 %) nurodė, kad mielai padėtų mokytis, spręsti sudėtingas užduotis savo klasės draugams. Tik 6,6 % nerodo noro pagelbėti draugui mokomoje veikloje. 45,8 % sutiktų priimti draugo pagalbą atliekant kai kurias užduotis. Tokia galimybe abejoja 25,5 %, beveik tiek pat tiriamųjų norėtų ne klasės draugo pagalbą, bet mokytojo.

Išryškėjo, kad nemaža dalis apklaustųjų nesirinktų draugo padėjėju mokantis, nors patys būti patarėjais draugams sutiktų. Labiau pasitikima mokytojo pagalba. Į anketos klausimą „Ar pasitiki draugu?“ teigiamai atsakė tik 42,0 % vaikų, daugiausia vyrauja abejojimas (44,3 %). Visai nepasitiki draugu 13,5 %. Mažas pasitikėjimo lygmuo ir kitų vaikų (brolių, seserų) atžvilgiu.

7 pav. Moksleivių pasitikėjimo ribos

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad moksleiviai, kurie nusiteikę bendradarbiauti su klasės draugais, aktyviau įsitraukia ir į bendradarbiavimą su mokytojais, teikdami pasiūlymus, patarimus.

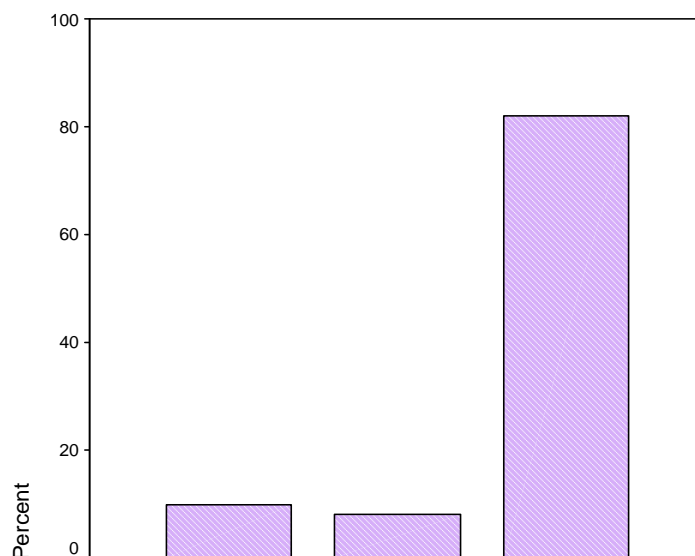
Išvados :

- Pradinių klasių moksleiviai teigiamai nusiteikę bendradarbiavimo su mokytoju atžvilgiu;
- Didesnė moksleivių dalis neigiamai vertina lygiavertės partnerystės su mokytoju galimybę, nepasitiki savo jėgomis teikiant konstruktyvius pasiūlymus;
- Moksleivių nusiteikimui bendradarbiauti su mokytoju įtakos turi galimybė visuomet kreiptis į mokytoją patarimo, pagalbos; mokytojo nusiteikimas bendradarbiauti; nuostatos bendradarbiauti su klasės draugais; pasitikėjimas savo sugebėjimais dalyvauti pedagoginės veiklos planavime ir organizavime.

2.2.2 Pedagoginės sąveikos tarp moksleivių ir mokytojų ypatumai

Pedagoginės sąveikos ypatumai tirti analizuojant moksleivių norą mokytis, lankyti mokyklą; pasitikėjimą mokytoju; mokinių ir mokytojo tarpusavio atvirumą; moksleivių galimybes kreiptis pagalbos, klausti.

Nuo moksleivių ir mokytojų tarpusavio sąveikos bruožų, mokyklos aplinkos, ugdymo proceso organizavimo priklauso moksleivių pasitenkinimas mokymusi, noras lankyti mokyklą. Moksleivių nuostatos į mokyklos lankymą atsispindi vaikų atsakymuose į klausimą „Ar noriai lankai mokyklą?“

8 pav. Moksleivių nuostatos mokyklos lankymo atžvilgiu

Tyrimo rezultatai rodo, kad daugelis (82,1 %) pradinėse klasių moksleivių noriai lanko mokyklą. 9,9 % respondentų nurodė, kad nenori ir 8,0 % nelabai nori eiti į mokyklą. Tiriamųjų buvo prašoma nusakyti priežastis, lemiančias jų nuostatas.

Vaikai nurodė pagrindines noro lankyti mokyklą priežastis: „susitinku su draugais ir viską sužinau apie pasaulį (99)“; noriu būti mokytoja, todėl žinau, kad reikia gerai mokintis“(113); „mokykloje linksma, labai gera mokytoja, įgaunu naujų žinių“(102).

Apibendrinant moksleivių atsakymus, galima išskirti būdingiausias noro lankyti mokyklą priežastis:

- Patinka bendravimas su klasės draugais (30,3 %);
- Galima daug išmokti (25,5 %);
- Gera mokytoja (20,0 %);
- Mokytis yra smagu ir įdomu (14,9 %);
- Patinka kai kurių dalykų pamokos (6,75 %);

- Žinių prireiks užaugus (5,6 %).

Rečiau buvo paminėta gerų pažymių svarba, popamokiniai renginiai, patinkanti klasės aplinka, nuobodulys namuose.

Pagrindine priežastimi dėl neigiamos nuostatos mokyklos lankymo atžvilgiu tiriamieji nurodo ankstų kėlimąsi rytais. Taip pat jie pabrėžia nesėkmes moksle ir bendravime su klasės draugais ir pedagogais, nuovargį, namų darbų ruošimo sunkumus. Mokyklą nenoriai lanko, nes „reikia ruošti pamokas, ilgai sėdėti pamokose“(18); „reikia anksti keltis ir draugai mane erzina“(84); „nes yra nelabai gerų draugų, nes yra pavaduotoja“(91); „reikia daug rašyti, skaityti, pasakoti“(62).

Noras lankyti mokyklą gali priklausyti nuo mokytojo pasitikėjimo moksleiviais ir pačių tiriamųjų pasitikėjimo mokytojais. 63,2 % vaikų jaučia pasitikėjimą iš mokytojo pusės. Kiti (33,0 %) negali tiksliai pasakyti, abejoja. Tik maža dalis galvoja, jog mokytojas jais nepasitiki (3,8 %). Atvirauti ir patikėti paslaptį mokytojui galėtų 44,8 % apklaustųjų. Beveik tiek pat (42,5 %) – abejoja tokia galimybe. Tyrimo duomenys rodo, kad yra ryšys ($r = 0,445$) tarp mokytojo ir moksleivio tėvų pasitikėjimo vaiku (žr. 4 priedą).

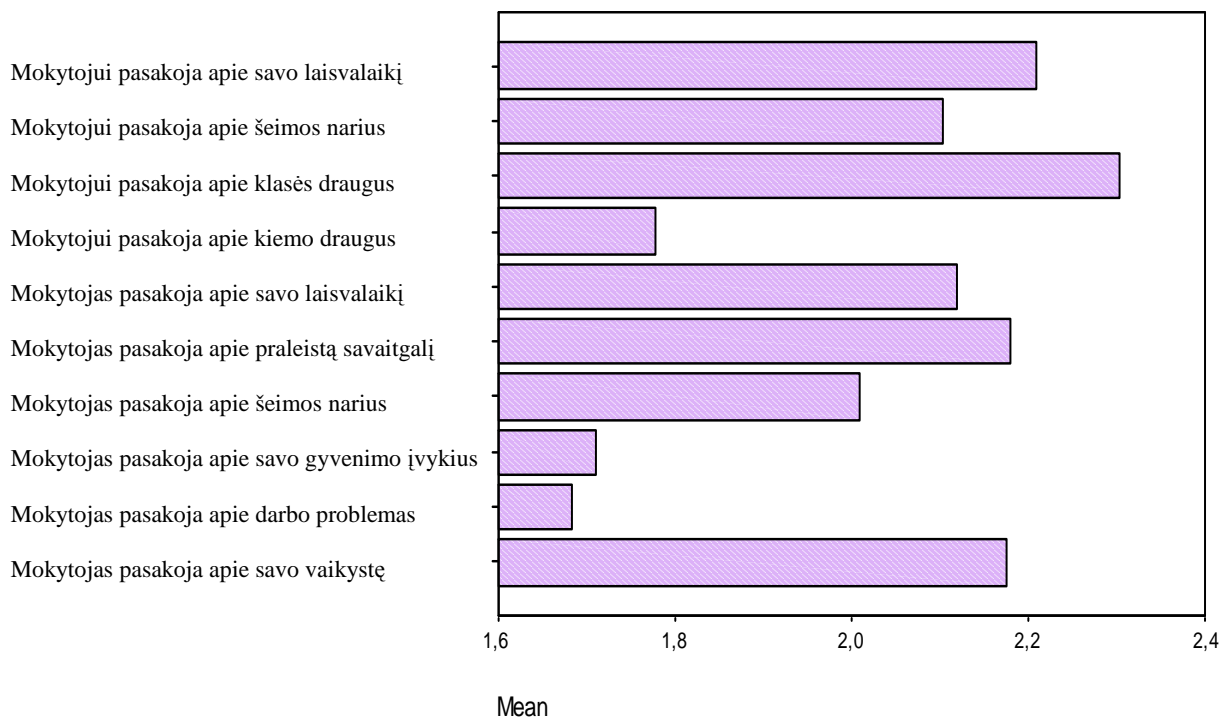
Moksleiviai labiau pasitiki mokytoju tuomet, kai jaučia, kad ir mokytojas jais pasitiki. Taigi, moksleiviai nori būti įvertinti ir pripažinti, siekia lygiavertės tarpusavio sąveikos kuriant ugdymo procesą.

Moksleivių ir mokytojų atvirumo ribas nustatyti padėjo atsakymai į klausimus, ar moksleiviai ir mokytojai pasakoja apie savo laisvalaikį, šeimos narius, svarbius gyvenimo įvykius ir kaip dažnai tai daro.

Moksleivių atvirumui, norui bendrauti turi įtakos mokytojų atvirumas. Mokytojai, bendraudami su savo mokiniais, daugiausiai linkę atsiverti kalbant apie laisvalaikio ir savaitgalio praleidimą (35,8 %; 34,0 %), apie savo vaikystę (34,9 %). Mažiausiai linkstama atvirauti apie gyvenimo įvykius, šeimos narius ir darbo problemas. Moksleiviai noriai pasakoja mokytojui apie klasės draugus (dažnai – 47,2 %, kartais – 35,8 %) ir apie savo laisvalaikio praleidimą (dažnai – 32,1 %, kartais – 56,6 %). Paskaičius standartinę nuokrypį matyti, kad mokytojai ir moksleiviai ne visomis temomis pasirengę atvirauti vienodai (žr. 5 priedą). Daugiausiai kalbama apie vaikystės prisiminimus, vaikystės

draugus, laisvalaikį. Vengiama gilintis į šeimos gyvenimo įvykius, problemas. Ypač mokytojai nelinkę atsiverti šiais klausimais. Tai trukdo geriau pažinti vieniems kitus, labiau pasitikėti.

Moksleivių ir mokytojų atvirumo ribas iliustruoja paveikslas (9):

9 pav. Moksleivių ir mokytojų tarpusavio atvirumo ribos

Dauguma moksleivių teigia, kad visada gali kreiptis pagalbos, patarimo į mokytoją (74,1 %). Tai rodo, kad mokytojai linkę bendrauti ir teikti paramą moksleiviams. Tik 7,1 % nurodė neturintys tokios galimybės. Tam įtakos gali turėti griežta drausmė klasėje ir asmeninės pačių moksleivių savybės: uždarumas, baimė apsijuokti, apatiškumas.

Išvados:

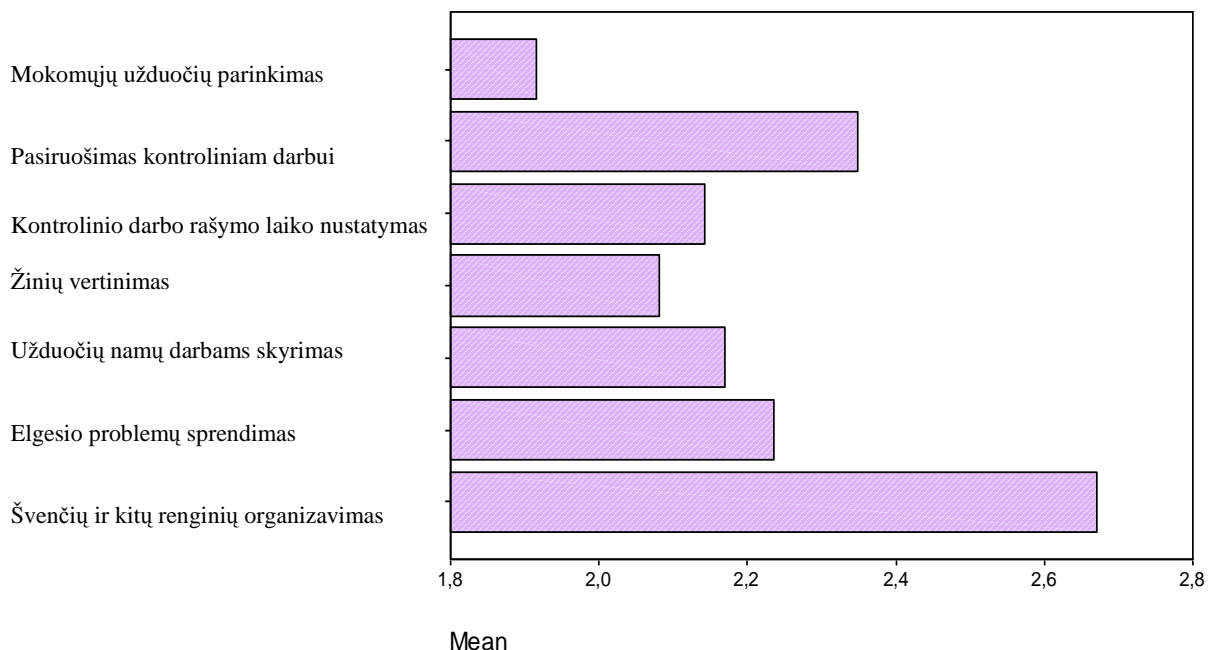
- Pradinių klasių moksleiviai mokyklą lanko noriai (82,1 %). Tam įtakos labiausiai turi moksleivių tarpusavio sąveikos, taip pat moksleivių ir mokytojo sąveikos ypatumai. Vaikai taip pat nurodė išmokimo svarbą.
- Moksleivių ir mokytojo sąveikos pobūdis, moksleivių noras lankyti mokyklą priklauso nuo mokytojo pasitikėjimo moksleiviu ir pačių moksleivių pasitikėjimo mokytoju.

- Mokytoju pasitiki ir jaučia pasitikėjimą iš mokytojo ne visi moksleiviai. Tik nedaugelis tarpusavio pasitikėjimą vertina neigiamai, tačiau yra daug abejojančių.
- Konstruktyviai moksleivio ir mokytojo sąveikai plėtotis sudaroma reikšminga sąlyga – galimybė visuomet kreiptis į mokytoją pagalbos, patarimo. Tokią galimybę nurodė 74,1 % vaikų.
- Pedagoginiame bendravime vyrauja tarpusavio atvirumas, kuris apibrėžiamas mokytojų ir moksleivių pasakojimais apie laisvalaikį, klasės draugus, mokytojo vaikystę, šeimos narius. Račiau atviraujama apie svarbius mokytojo gyvenimo įvykius, problemas, susijusias su darbu.

2.2.3 Moksleivio ir mokytojo pedagoginės sąveikos turinys, būdai, plėtojimo galimybės

Pedagoginis bendradarbiavimas apibrėžiamas kaip bendra mokinių ir mokytojo veikla ugdymo procese, jungianti skirtingus vaikų ir suaugusiųjų poreikius, patirtį, galimybes.

Moksleiviams buvo pateiktas bendradarbiavimo ugdomojoje veikloje sričių sąrašas ir prašyta įvertinti jų svarbą.

10 pav. Moksleiviams aktualios bendradarbiavimo sritys

Kaip matyti iš paveikslo (9), tiriamieji aktualiausiomis bendradarbiavimo sritimis įvardino:

- popamokinės veiklos organizavimą (šioje srityje norėtų patarti mokytojui 74,5 % apklaustųjų);
- pasiruošimą kontrolinių darbų rašymui (teigia, kad būtina pasitarti 56,1 % apklaustųjų);
- elgesio problemų sprendimą (norėtų patarti 43,4 %);
- užduočių namų darbams skyrimą (pritaria 44,3 %).

Moksleiviai mažiausiai nusiteikę bendradarbiauti pamokoje parenkant mokomasias užduotis (22,6 %).

Vaikams buvo sudaryta galimybė išsakyti, ką dar jie norėtų patarti savo mokytojui. Patarimai susiję su:

- pagalba silpniau besimokantiems klasės draugams (6,05 %);
- pamokų vedimo būdais (6,53 %);
- mokytojo asmenybe (5,77 %);
- drausmės palaikymo problemomis (13,9 %).

Moksleiviai patartų „ką užduoti namų darbų“(153); „tiems, kurie blogiau mokosi, užduoti daugiau namų darbų“; “kur vyksime į ekskursiją“(47); „kad būtų daugiau kontrolinių darbų, įdomesnės užduotys“(22); „griežčiau auklėti vaikus“(133) ir t.t.

Moksleivių aktyvumui ugdymo procese teikiant patarimus, pasiūlymus įtakos turi mokytojo nusiteikimas bendradarbiauti ($r = 0,404$), klausiant patarimų. Todėl galima teigti, kad mokytojas, kaip pedagoginio bendradarbiavimo iniciatorius, atsakingas už galimybių sudarymą, ugdant moksleivį kaip lygiavertį partnerį ir bendradarbį.

Moksleiviai atsakė į anketos klausimą, kokių patarimų klausia jų mokytoja. Patarimų turinys:

- ekskursijų organizavimas (12,5 %);
- popamokinės veiklos organizavimas (10,6 %);
- drausmės palaikymas (6,5 %);
- namų darbų skyrimas (5,3 %);
- kai kurių pamokų planavimas (4,8 %);
- kiti (8,17 %).

Dažniausiai mokytojai linkę tartis su moksleiviais dėl popamokinės veiklos organizavimo. Taip pat ir moksleiviai nori bendradarbiauti šioje srityje. Iš tyrimo duomenų paaiškėjo, kad teigiama nuostata bendradarbiauti iš mokytojų ir moksleivių pusės yra drausmės palaikymo, elgesio problemų sprendimo srityje, taip pat skiriant užduotis namų darbams. Tiriamieji nurodė norą dalyvauti padedant mokytis klasės draugams, tačiau mokytojai tokios pagalbos neprašo. 40,1 % tiriamųjų įsitikinę, kad galėtų patarti mokytojui dėl mokymo pamokoje, tačiau beveik tiek pat (41,0 %) abejoja savo sugebėjimais šioje srityje. Remiantis moksleivių atsakymais galima teigti, jog tai susiję su patirties stoka, kadangi šioje veiklos srityje bendradarbiavimas vyksta nepakankamai.

Išvados:

- Moksleiviai rodo iniciatyvą bendradarbiauti su mokytoju įvairiose veiklos srityse. Aktyviausiai norėtų dalyvauti popamokinės veiklos organizavime bei elgesio problemų sprendime.
- Dažniausiai savo patirtį moksleiviai realizuoja organizuojant išvykas, ekskursijas, planuojant popamokinius renginius, palaikant drausmę klasėje, patariant mokytojui dėl užduočių namų darbams skyrimo.
- Moksleivių aktyvumui ugdymo procese įtakos turi mokytojo nuostata bendradarbiauti, klausiant moksleivių patarimų ($r = 0,404$). Taigi, mokytojas atsakingas už galimybių, moksleivio kaip mokytojo bendradarbio ugdymo sistemos plėtotei, sudarymą.
- Moksleivių ir mokytojo pedagoginis bendradarbiavimas neapima visos pedagoginės veiklos. Mažiausiai bendradarbiavimas vystomas mokymo proceso planavime ir organizavime.

2.3 Mokytojo vaidmuo, plėtojant moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio ugdymo sistemą pradinėse klasėse

2.3.1 Mokytojų nuostatos į moksleivio kaip bendradarbio ugdymo galimybę pradinėse klasėse

Nuo mokytojo požiūrio į moksleivį priklauso ugdomosios veiklos ypatumai, tarpusavio bendravimo kokybė. Nuo to, ar mokytojas linkęs vertinti moksleivį kaip lygiavertį partnerį, bendradarbį, priklauso nusiteikimas bendradarbiauti pedagoginėje veikloje.

Tyrimas parodė, kad tarp tiriamųjų nebuvo tokių, kurie neigtų bendradarbiavimo galimybę ir poreikį pradinėse klasėse. Tik 2,2 % mokytojų abejoja tokia būtinybe. Visi kiti (97,8 %) teigia, kad bendradarbiauti pradinėse klasėse tikrai reikia.

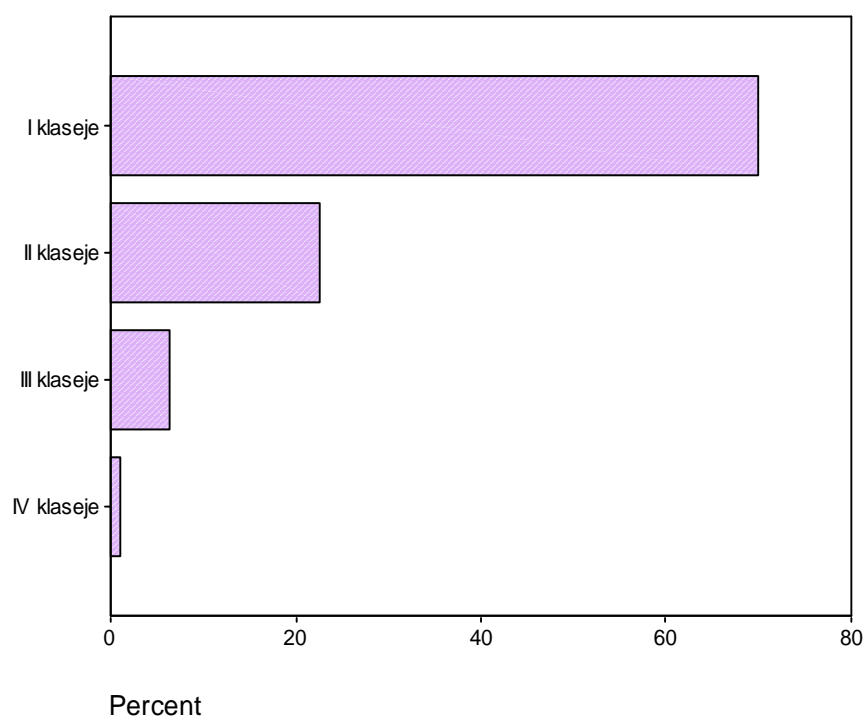
Tiriamieji nurodė, kad pagrindas taip galvoti, yra praktinės veiklos suformuluotos nuostatos (96,8 %), teorinės žinios (86,1 %), kitų mokytojų darbo pavyzdžiai (69,9 %). Nustatytas nedidelis teigiamas ryšys tarp mokytojų rėmimosi teorinėmis žiniomis ir praktinės veiklos suformuluotomis nuostatomis ($r = 0,380$), bei rėmimosi kitų mokytojų pavyzdžiais ($r = 0,261$), (žr. 3 priedą).

Respondentų buvo prašyta paaiškinti, kokia jų pedagoginio bendradarbiavimo samprata. Bendradarbiavimo apibūdinimai labai įvairūs. Vieni apklaustieji teigia, kad tai yra dalijimasis patirtimi su kolegomis („pedagoginis bendradarbiavimas, tai – kai mokytojas padeda mokytojui. Gerais tikslais ateina pažiūrėti kaip vedama pamoka, pataria ar tiesiog „pasisemia“ idėjų savo darbui“(1). Kiti pedagoginį bendradarbiavimą suvokia kaip gerų tarpusavio santykių tarp mokytojo ir moksleivių kūrimą, problemų sprendimą kartu, popamokinės veiklos planavimą („pirmiausia tai yra gerų tarpusavio santykių ir gero mikroklimato klasėje kūrimas. Įvairių problemų sprendimas kartu, popamokinė veikla“(3). Atskiri tiriamieji bendradarbiavimą apibūdina, kaip papildomą darbą po pamokų su silpnai besimokančiais moksleiviais, darbą grupėse, ryšį su moksleivių tėvais, demokratinį auklėjimą. Mokytojai neigia autoritarinį pedagogo vaidmenį, teigdami, kad

bendradarbiavimas tai yra „bendras darbas, pagrįstas tarpusavio supratimu, o ne darbas, pagrįstas formule „įsakytojas – vykdytojas“(7). Pedagoginį bendradarbiavimą kaip tarpusavio bendravimą ir veiklą tarp mokytojų, moksleivių, moksleivių tėvų, mokyklos administracijos apibrėžė 12 % apklaustųjų.

Tokie duomenys rodo, kad ne visi mokytojai teisingai suvokia pedagoginio bendradarbiavimo esmę. Dažniausiai bendradarbiavimą jie tapatina su bendra mokytojo ir moksleivio veikla vienoje ar kitoje ugdomojo proceso srityje, bet ne visame ugdymo procese. Nemaža dalis respondentų (9,7 %) pedagoginį bendradarbiavimą labiau supranta kaip dalykinę ryšį tarp mokykloje dirbančių pedagogų, dalijimąsi su jais įgyta patirtimi.

Svarbi ir respondentų nuomonė, nuo kurios klasės būtų galima ugdyti moksleivį kaip mokytojo bendradarbį. Tyrimu nustatyta, kad apklaustieji pasirengę priimti moksleivį kaip lygiavertį partnerį kuriant ugdymo procesą, pradėti bendradarbiauti nuo pat I klasės (69,9 %). Mažiau mokytojų pradėtų bendradarbiauti vyresnėse klasėse. Paveiksle (11) matyti atsakymų pasiskirstymas:

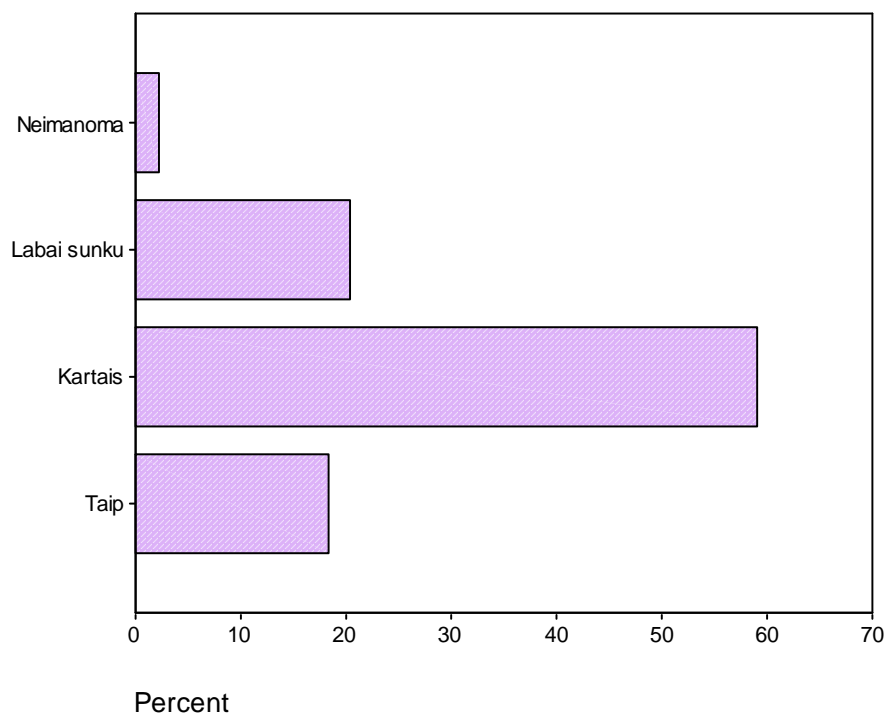
11 pav. Klasė, nuo kurios mokytojas galėtų pradėti bendradarbiauti su moksleiviais

Moksleivį kaip bendradarbį, patarėją mokytojai nori ugdyti ir mokomojoje ir popamokinėje veikloje. Tyrimo rezultatai rodo, kad labiau moksleivių patarimais mokytojai

linę remtis organizuojant popamokinę veiklą. 87,1 % respondentų nurodė, kad visuomet reikia tartis su moksleiviais šioje srityje. 12,9 % nuomone, pasitarti reikėtų kartais. Teigiančių, kad popamokinės veiklos organizavime nereikėtų tartis su moksleiviais, nebuvo. Dėl bendradarbiavimo mokymo pamokose klausimais sutiktų tartis 61,1 % respondentų, 35,5 % tartusi su moksleiviais kartais, 3,2 % galvoja, kad moksleivių patarimai šioje srityje yra nereikalingi. Labiausiai nusiteikę klausti moksleivių patarimų 50 metų ir daugiau (100 %), 20–30 metų (78,6 %), 30–40 metų (68,4 %) respondentai.

Moksleivio patarimų, nuomonės išklausymas skatina jo aktyvumą dalyvaujant klasės ir mokyklos gyvenime, stiprina savosios vertės pajautimą, mokymosi motyvaciją. Mokytojo pareiga rūpintis, kad moksleivio nuomonė būtų išklaudyta ir į ją atsižvelgta priimant sprendimus.

Didžioji respondentų dalis (59,1 %) teigia, kad į moksleivių nuomonę atsižvelgti mokomosios veiklos organizavime įmanoma tik kartais. Tačiau visiškai neigiamą poziciją šiuo klausimu išsako tik labai maža dalis apklaustųjų (2,2 %).

12 pav. Mokytojų požiūris į moksleivių nuomonės reikšmingumą, organizuojant mokomąją veiklą

Tyrimo duomenys leidžia formuluoti išvadą, kad mokytojai turi teigiamą nuostatą įjungti moksleivių bendradarbiauti mokomojoje veikloje, nors dar ne visuomet. Realioje pedagoginėje veikloje mokinių nuomonę išklauso ir stengiasi į ją atsižvelgti 40,9 % respondentų, 54,8 % – kartais, 4,3 % – nekreipia dėmesio.

Nustatytas ryšys ($r = 0,479$) tarp tiriamųjų nuostatos į moksleivių nuomonės reikšmingumą mokymosi proceso organizavime ir moksleivių patarimų, siūlymų vertinimo realioje pedagoginėje veikloje (žr. 4 priedą).

Tirtas respondentų pasitikėjimas moksleiviais kaip patarėjais tobulinant mokymą pamokose. Duomenys iliustruoja, kad tiriamieji, moksleivių kaip bendradarbį ir partnerį mokymo procese, norėtų ugdyti nuo pirmos klasės, bet labiausiai pasitiki vyresniųjų klasių moksleivių patarimais.

Nuo kelintos klasės moksleiviai galėtų padėti tobulinti mokymą	Atsakymų vidurkiai
Nuo I klasės	2,20
Nuo II klasės	2,41
Nuo III klasės	2,94
Nuo IV klasės	3,37
Vyresnėse klasėse	3,69

4 lent. Mokytojų požiūris į moksleivių patarimų reikšmingumą tobulinant mokymą įvairiose klasėse

Mažesniajam pasitikėjimui žemesniųjų klasių moksleivių patarimais, mokytojai nurodo tokias priežastis: „I – II klasėje jie dar maži. Ribotai reiškia mintis. Norai neatitinka mokymo programos“(24); „neturi reikiamų bendravimo įgūdžių, negali patarti, nes patys dar nežino, ko norėtų išmokti“(26); „jiems dar viskas įdomu ir nieko netrūksta“(9).

Iš mokytojų atsakymų aiškėja pagrindinės priežastys:

- Moksleiviai nesugebėtų patarinėti dėl savo amžiaus (dar per maži);
- Moksleivių norai, požiūriai neatitiktų programos reikalavimų;
- Nepakankami socialiniai įgūdžiai;

- Pradinių klasių moksleiviams viskas yra įdomu (mokymo procese naudojami įvairūs metodai, daug vaizdumo), todėl būtų sudėtinga dar ką nors patarti.

Išvados:

- Pradinių klasių moksleivio kaip mokytojo bendradarbio ugdymo galimybę teigiamai vertina dauguma (97,8 %) apklaustų mokytojų. Pedagogai nusiteikę sudaryti sąlygas pedagoginiam bendradarbiavimui mokomojoje ir popamokinėje veikloje. Tačiau realioje pedagoginėje veikloje riboja moksleivių dalyvavimą *mokymo tobulinimo* procese.
- Požiūriui į pedagoginį bendradarbiavimą didžiausią įtaką daro praktinės veiklos suformuluotos nuostatos ir teorinės žinios.
- Dauguma tiriamųjų teigia, kad bendradarbiauti su moksleiviais reikia pradėti nuo I klasės (69,9 %).
- Pedagogai labiausiai pasitiki moksleivių patarimais, partneryste organizuojant popamokinę veiklą. Net 87,1 % nurodė, kad tai būtina daryti visuomet. Teigiančių, jog šioje srityje moksleiviai su mokytoju bendradarbiauti negalėtų, nebuvo.
- Mokytojai teigiamai nusiteikę bendradarbiavimo plėtotei mokymo procese, tačiau didesnė dalis (54,8 %) į moksleivių nuomonę atsižvelgia tik kartais. Labiausiai šioje srityje moksleivių patarimais mokytojai linkę pasitikėti vyresnėse klasėse (III-ioje, IV-oje, vyresnėse). Tai lemia abejonės dėl moksleivių subrendimo, socialinių įgūdžių stokos, norų ir reikalavimų neatitikimo.

2.3.2 Mokytojų atvirumo moksleiviams ribos

Mokytojų ir moksleivių konstruktyviai tarpusavio sąveikai pagrindą sudaro bendravimas. Tai – labai svarbus ugdymo aspektas. Socialinė sąveika, bendravimas skatina konstruoti ir transformuoti žinias, mokytojams kartu su moksleiviais kuriant bendras sąvokas. Nuo mokytojo sukurtos bendravimo atmosferos, kartu planuojant, kalbant, diskutuojant, priklauso moksleivių pažinimo, bendravimo struktūrų ir įgūdžių formavimasis.

Tyrimu siekta nustatyti mokytojų pasirengimą bendrauti su moksleiviais. Tiriamieji nurodė, kad galėtų kalbėtis su moksleiviais ne visomis temomis. Atsakymų į anketos klausimą, „Ką mokytojas gali pasakoti apie save mokiniui?“, duomenys pateikiami atsakymų vidurkių mažėjimo tvarka:

5 lent. Mokytojų atvirumo moksleiviams sferos

Ką mokytojas gali pasakoti moksleiviui?	Atsakymų vidurkiai
Apie savo vaikystę	3,47
Apie savo pomėgius	3,45
Apie laisvalaikį	3,28
Apie darbą	3,10
Apie savo gyvenimo įvykius	2,90
Apie savo nuotaiką	2,65
Apie savo šeimą	2,63

Atviri savo moksleiviams stengiasi būti:

- Dalindamiesi prisiminimais apie vaikystę – 51,6 % apklaustųjų;
- Pasakodami apie savo pomėgius, laisvalaikį – 47,3 %; 38,7 %;
- Pasakodami apie darbą -30,1 %;
- Kalbėdamiesi apie savo gyvenimo įvykius – 24,7 %;
- Pasakodami apie savo nuotaiką -10,8 %;
- Pasakodami apie šeimą – 11,8 % respondentų.

Palyginus tiriamųjų atvirumo ribas pagal amžių pastebėta, kad mokytojai, turintys 50 ir daugiau metų, labiau už kitus nori pasikalbėti su moksleiviais apie savo pomėgius, laisvalaikį, šeimą, darbą. Nustatytas ryšys tarp mokytojų atvirumo kalbant apie savo pomėgius ir laisvalaikį ($r = 0,580$). Mokytojai, kalbantys su moksleiviais apie laisvalaikį, taip pat labiau pasirengę pasakoti apie savo darbą ($r = 0,652$), šeimą ($r = 0,418$).

Išvados:

- Atviriausios pasakojimų apie save sferos: vaikystės prisiminimai (51,6 %), pomėgiai (47,3 %), laisvalaikio leidimas (38 %, 28 %).
- Trečdalis mokytojų pasirenge kalbėtis darbo klausimais.
- Mažiausiai atsiverti mokytojai nori apie savo šeimos ir gyvenimo įvykius, emocines būsenas.

2.3.3 Bendradarbiavimo turinys ir sritys

Sahlberg P. teigia, kad mokytojas turi perkelti didžiąją dalį atsakomybės už mokymąsi mokiniams, skatinti juos pasikliauti savo pačių veikla. Tai pasiekti galima kartu planuojant visą ugdomąją veiklą, remiantis skirtingais požiūriais ir patirtimi, kartu vertinant rezultatus.

Siekiant išsiaiškinti, kokiose ugdomojo proceso srityse ir kaip dažnai mokytojai pasitiki moksleivių kaip lygiaverčių partnerių, buvo tirta mokytojų patirtis bendradarbiavime ir jo ypatumai.

Tyrimu nustatyta, kad, kokias nors savo kaip mokytojo pareigas, tiriamieji linkę patikėti moksleiviams tik retkarčiais (64,5 %). Dažniausiai moksleiviams patikimos pareigos:

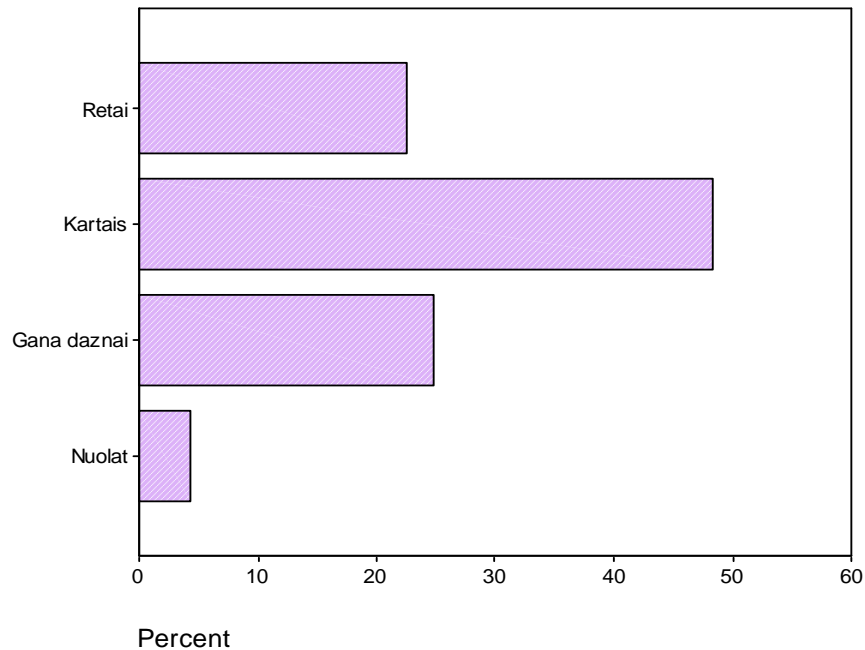
- Įvairių buitinių darbų klasėje atlikimas;
- Namų darbų tikrinimas;
- Popamokinių renginių organizavimas;
- Pagalba ruošiant mokomąsias užduotis ir vaizdines priemones;
- Pagalba klasės draugui atliekant mokomąsias užduotis.

Nors visi respondentai išsakė teigiamą nuostatą moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo plėtotės atžvilgiu, tačiau bendradarbiavimą dar ne visi realizuoja kaip visaapimančią pedagoginės veiklos principą. Nustatyta, kiek tiriamųjų taiko bendradarbiavimą:

- pamokose 81,2 %;

- popamokinės veiklos metu 97,8 %.

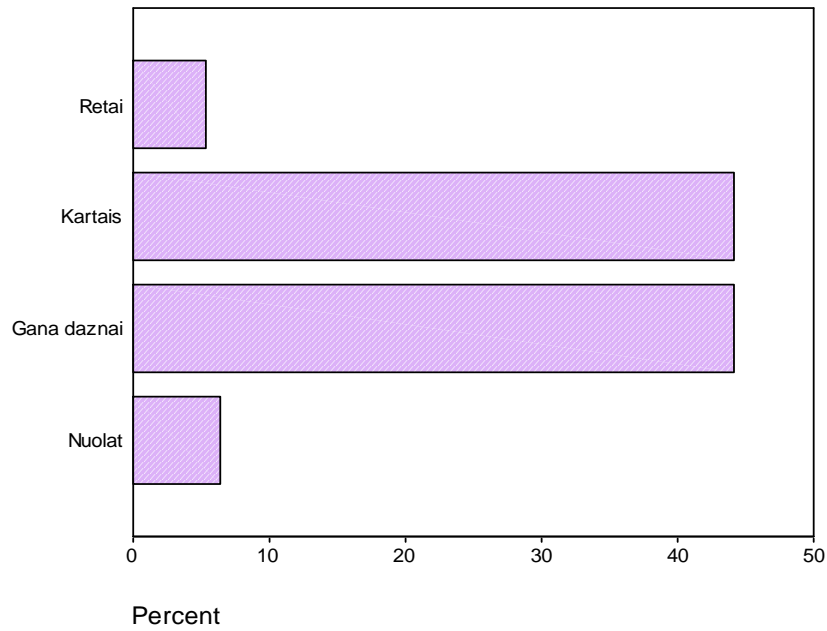
Tačiau svarbu, kaip dažnai yra bendradarbiaujama pamokose ir popamokinės veiklos organizavime, kiek su moksleivių tariamasi visose ir tik kai kurių mokomųjų dalykų pamokose.

13 pav. Mokytojų bendradarbiavimo su moksleiviais dažnumas per visų mokomųjų dalykų pamokas

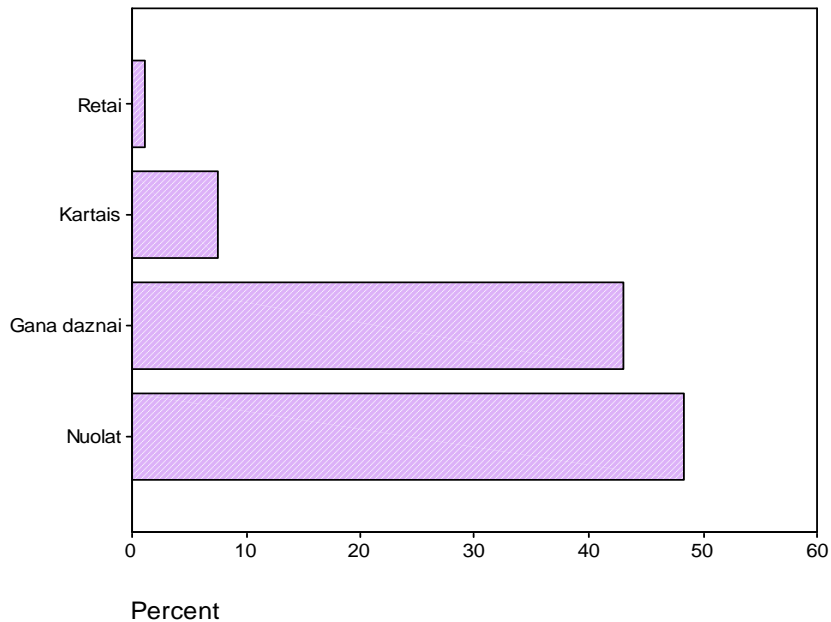
Iš paveikslo (13) matyti, kad pamokose nuolat bendradarbiauja tik labai maža dalis apklaustųjų (4,3 %). Daugiausia tiriamųjų (48,4 %) moksleivių patarimais dėl mokymo pamokose remiasi kartais.

Mokytojai pateikia tokių bendradarbiavimo pamokose pavyzdžių: moksleivių patarimų išklausymas („tariamės dėl temų pasirinkimo pamokoje“ (11) „visi reiškia savo nuomonę“ (9); mokomosios veiklos kūrimas, atsižvelgiant į moksleivių pasiūlymus („aptariame kaip galėtų stipresnieji mokiniai padėti mokytojui mokymo procese“ (91); darbo grupėse taikymas; rezultatų vertinimas; mokomosios medžiagos rengimas („gabesnieji mokiniai galėtų iš anksto pasiruošti kalbėti, surinkti medžiagą, tai mokytojas panaudotų pamokose“ (8), „padeda surasti įvairių užduočių, kurias būtų galima panaudoti pamokose“ (4); gerai besimokančių moksleivių pagalba silpniau besimokantiems; vaizdinių priemonių gaminimas.

14 pav. Bendradarbiavimo dažnumas kai kurių mokomųjų dalykų pamokose

Tik kai kurių mokomųjų dalykų pamokose nusiteikę bendradarbiauti daugiau mokytojų. Nors nuolat tai darančių nėra daug (6,5 %), tačiau gana dažnai bendradarbiauja 44,1 % tiriamųjų, tiek pat – kartais. Nustatytas ryšys ($r = 0,423$) tarp bendradarbiavimo dažnumo visose pamokose ir kai kurių mokomųjų dalykų pamokose (žr. 5 priedą).

15 pav. Bendradarbiavimo dažnumas popamokinės veiklos metu

Nors tiriamieji nurodė, kad bendradarbiauja su moksleiviais ir pamokų metu, ir popamokinėje veikloje, tačiau tai vyksta ne vienodai dažnai. Moksleiviui, kaip mokytojo bendradarbiui ir partneriui ugdyti veikiant kartu, sąlygos dažniau sudaromos popamokinės veiklos metu. Šioje srityje retai bendradarbiauja tik 1,1 % mokytojų, 48,4 % – nuolat, 29 % dažnai.

Darbo grupėse metodą pamokose dažnai taiko 38,7 %, kartais – 54,8 %, retai – 6,5 % tiriamųjų.

Mokytojai nurodo, kad bendradarbiavimas su moksleiviais dažnai realizuojamas projektinėje veikloje. Moksleivius kaip pagalbininkus mokytojai pasirenka ir sprendžiant moksleivių drausmės problemas, atliekant įvairius buitinius darbus klasėje.

Mokytojai savo bendradarbiavimą su moksleiviais pedagoginės veiklos metu apibūdino rangavimo būdu išskirdami jiems būdingiausias sferas:

6 lent. Bendradarbiavimas pedagoginėje veikloje

Bendradarbiavimo sfera	Atsakiu siųjū skaičius	Labiausiai būdinga (%)	Būdinga mažiau (%)	Mažai būdinga (%)
Bendra veikla, organizuojant užklasinius renginius	57	33,3	20,4	7,5
Problemų sprendimas kartu	46	17,2	23,7	8,6
Gerų tarpusavio santykių kūrimas	32	16,1	9,7	8,6
Individualus darbas su moksleiviais	31	16,1	6,5	10,8
Visaapimantis pedagoginės veiklos su moksleiviais principas	27	11,8	7,5	9,7
Įvairių buitinių darbų klasėje pasidalijimas	27	5,4	16,1	7,5
Gerai besimokančių moksleivių pagalba silpniau besimokantiems	24	3,2	17,2	5,4
Bendra veikla kuriant mokymo procesą	27	3,2	3,2	10,8
Moksleivių pagalba mokytojui gaminant vaizdines ir kt. priemones	27	–	9,7	19,4

Pedagoginis bendradarbiavimas realizuojamas dažniausiai skirtingose veiklos sferose, neapima viso pedagoginio proceso. Didžiausia mokytojų dalis moksleivį kaip bendradarbį mato popamokinėje veikloje. Tiriamieji nurodė ir kitus jų bendradarbiavimo su moksleiviais apibūdinimus: problemų sprendimas kartu su moksleiviais, gerų tarpusavio santykių kūrimas ir palaikymas, individualus darbas su moksleiviais.

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad nuo tiriamųjų amžiaus priklauso ir pasirinkimas bendradarbiauti kuriant mokymo procesą. „Vyresnio“ amžiaus pedagogams tai mažiau būdinga, nei turintiems nuo 30 iki 50 metų. Kaip visaapimantį pedagoginį procesą savo bendradarbiavimą su moksleiviais daugiausiai apibūdina „jaunesni“ tiriamieji (25-30 m. ir 30-40 m.).

Norint įvertinti mokytojų patirtį ugdant moksleivį kaip bendradarbį, mokytojo ir moksleivio tarpusavio sąveikos ypatumus, buvo pateikti pedagoginę sąveiką apibūdinantys teiginiai. Respondentų prašyta atsakyti, kaip retai ar dažnai jie elgiasi nurodytais atvejais.

7 lent. Pedagoginės sąveikos tarp mokytojo ir moksleivių ypatumai

Pedagoginę sąveiką apibūdinantys teiginiai	Retai (%)	Labiau retai nei dažnai (%)	Vienodai dažnai ir retai (%)	Dažnai (%)
Atsakymų į visus klausimus stengiasi ieškoti kartu su mokiniais	2,2	–	33,2	64,5
Siekia, kad visi klausimai ir problemos klasėje būtų sprendžiamos tik su mokytoju	1,1	6,5	36,6	55,9
Kreipiasi į mokinius su prašymais, patarimais	3,2	11,8	39,8	45,2
Tiksliai atskiria mokytojo ir mokinių funkcijas	5,4	31,2	39,8	27,7
Atsitinka taip, kad dalį funkcijų perduoda mokiniams	8,6	26,9	41,9	22,6
Priimant sprendimus nesitaria su mokiniais, o pats nusprendžia, kada juos paskatinti ar bausti	15,1	32,3	28,0	24,7

Įsako, disponuoja, nurodo, globoja	11,8	45,2	34,4	8,6
Dėl įsipareigojimų vykdymo mokinius tenka įkalbinėti	12,9	39,8	41,9	5,4
Prieš priimdami sprendimus, kreipiasi patarimo į kitus žmones (mokyklos direktorių, pavaduotojas, mokytojus)	25,8	40,9	25,8	7,5

Daugiau nei pusė tiriamųjų (64,5 %) teigia, kad dažniausiai atsakymų į kylančius klausimus ieško kartu su moksleiviais. Reiškia, pasitiki jų nuomone ir patarimais. Nustatytas ryšys ($r = 0,320$) tarp mokytojų ir mokinių bendradarbiavimo ieškant klausimų sprendimo kelių ir mokytojų kreipimosi į moksleivius, prašant patarimų, pasiūlymų dažnumo (žr. 6 priedą).

Dalį savo funkcijų patikėti moksleiviams dažnai gali 22,6 %, vienodai dažnai ir retai 41,9 % apklaustųjų. Tačiau dar nemažai respondentų nurodė, kad savo funkcijas griežtai atskiria nuo moksleivių funkcijų (27,7 % – dažnai, 39,8 % – vienodai dažnai ir retai). Tiksliam ribų tarp mokytojo ir moksleivio funkcijų nubrėžimui įtakos gali turėti mokytojų nusiteikimas įsakinėti, nurodyti, globoti ($r = 0,387$). Tai rodo didesnės dalies mokytojų nusiteikimą ir pripratimą užimti vadovaujančią poziciją ugdymo procese, nors kartais kai kurias funkcijas jau stengiamasi patikėti moksleiviams.

Mokytojo pripratimą vadovauti klasėje rodo ir noras visas kylančias problemas spręsti tik kartu su juo (55,9 %). Mokytojai nepasitiki moksleivių gebėjimu patiems rasti kylančių aktualių klausimų sprendimus. Savarankiškai ieškoti kompromisų, sprendžiant problemas, dažnai leistų tik 1,1 % apklaustųjų. Kiti rečiau ar dažniau linkę įsikišti į problemų klasėje sprendimą.

Analizuojant tyrimo duomenis išaiškėjo tendencija retai tartis dėl kylančių problemų sprendimo su kolegomis, mokyklos administracijos atstovais. Svarbu nustatyti, kokios priežastys lemia tokią nuostatą. Tyrimu buvo siekta įvertinti mokyklų bendruomenėse vyraujančią mikroklimatą, ir jo įtaką bendradarbiavimo palaikymui bei plėtotei.

Išvados:

- Nors visi mokytojai išsakė nuostatą moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo atžvilgiu, tačiau bendradarbiavimą dar ne visi realizuoja kaip visaapimantį pedagoginės veiklos principą.
- Bendradarbiaujama dažniausiai skirtingose veiklos sferose. Nustatytas ryšys tarp tiriamųjų amžiaus ir moksleivių įtraukimo į bendrą veiklą. „Vyresnio“ amžiaus mokytojai moksleiviu kaip bendradarbiu labiau pasitiki popamokinėje veikloje. Bendradarbiavimas tobulinant mokymą būdingesnis „jaunesniems“ mokytojams.
- Noras įsakinėti, nurodyti, globoti, tik dalyvaujant mokytojui spręsti problemas, rodo didesnės mokytojų dalies nuostatą ir pripratimą užimti vadovaujančią poziciją ugdymo procese. Kai kurias savo, kaip mokytojo, funkcijas linkę patikėti tie mokytojai, kurie klausia moksleivių patarimų ir vertina jų nuomonę.

2.3.4 Bendradarbiavimo aplinkos sudarymas

Tarpusavio santykių atmosfera priklauso nuo bendruomenėje dirbančių ir sąveikaujančių žmonių. Savo elgesiu jie gali kurti tokią aplinką, kuri skatintų ir formuotų pasitenkinimą bendra veikla, draugišku ir nuoširdžiu palaikymu keltų darbo produktyvumą. Teigiamas mikroklimatas pedagoginėje bendruomenėje neabejotinai svarbus bendradarbiavimo sistemos plėtotei ir mokytojų bei moksleivių darbo rezultatams. Nustatyta (Vaitkevičius J., 1995), kad pakili nuotaika darbingumą padidina 20-30 %.

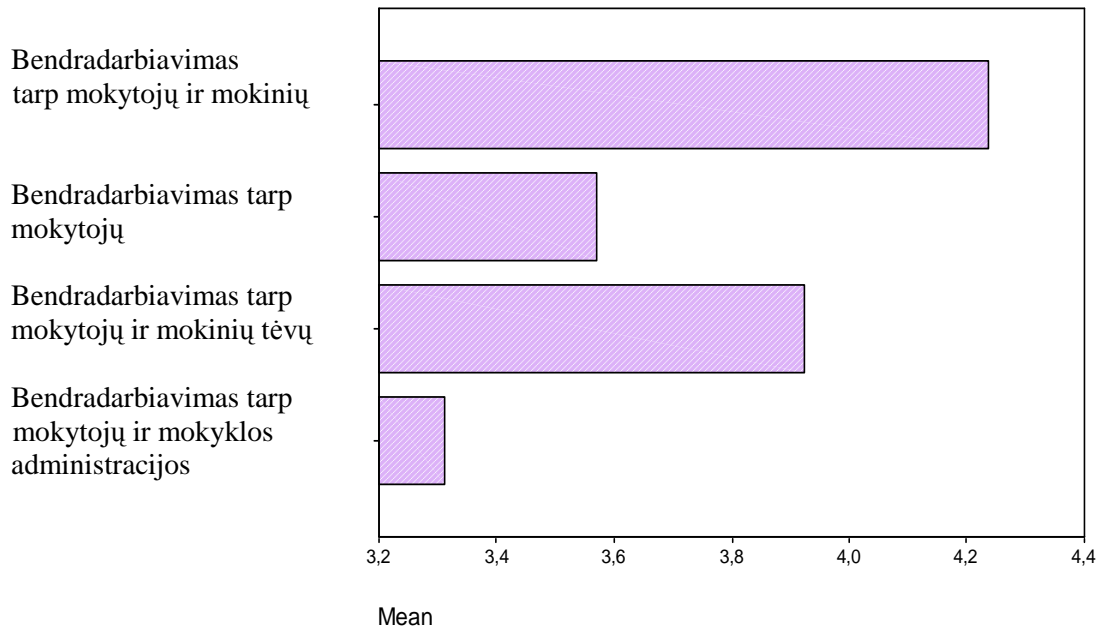
Tyrimu siekta išsiaiškinti mokytojų požiūrį į jų mokyklos pedagoginėje bendruomenėje vyraujančią bendradarbiavimą tarp mokytojų, tarp mokytojų ir mokyklos administracijos, tarp mokytojų ir moksleivių, tarp mokytojų ir moksleivių tėvų. Taip pat prašyta įvertinti mikroklimatą, nurodant būdingus jo bruožus.

Tiriamiesiems buvo pateiktos priešingus požymius išreiškiančios žodžių poros, kuriomis remiantis būtų galima apibūdinti pedagoginėje bendruomenėje vyraujančią atmosferą. Mokytojai nurodė tokius, mokykloje vyraujančio mikroklimato, požymius:

- Pedagogų domėjimasis pedagoginiais klausimais. 57,0 % respondentų teigia, kad jų mokyklos bendruomenei būdingas noras tobulinti ugdymo procesą, remiantis naujovėmis, į pedagoginių klausimų sprendimą nežiūrima abejingai.
- Tarpusavio santykius labiau draugiškais nei priešiškais įvertino 53,8 % apklaustųjų. Beveik pusė tiriamųjų savo mokyklose pastebi priešiško apybraiškumą.
- Mokytojai nurodė, kad nejaučia visiško pasitenkinimo tarpusavio santykiais tarp kolegų, administracijos; dažniau abejoja juo (51,6 %).
- Pedagoginės veiklos produktyvumą, kaip vyraujančią požymį mokyklos bendruomenėje nurodo 57,0 % tiriamųjų.
- Labiau nuoširdžiais tarpusavio santykius vertina 47,4 % respondentų. Nustatyta koreliacija tarp nuoširdžios atmosferos kolektyve ir mokytojų bendradarbiavimo tarpusavyje ($r = -0,585$) bei su mokyklos administracija ($r = -0,573$) ypatumų (žr. 7 priedą).
- Tarpusavio palaikymas vienodai dažnai vyrauja kaip ir negeranoriškumas (atitinkamai - 50,1 % ir 49,9 %).
- Mokyklos bendruomenėje bendradarbiavimo vyravimą patvirtina mažiau nei pusė apklaustųjų (41,9 %). Trečdalis (33,3 %) – teigia esant bendradarbiavimą tik iš dalies.

Mokytojų buvo prašyta įvertinti bendradarbiavimą savo mokykloje tarp atskirų jos bendruomenės narių: mokytojų; mokytojų ir moksleivių; mokytojų ir moksleivių tėvų; mokytojų ir mokyklos administracijos. Pasiūlyta naudoti penkių balų sistema, kurioje 1 balas reiškia „blogai“, 2 – „blogiau negu patenkinamai“, 3 – „patenkinamai“, 4 – „gerai“, 5 – „labai gerai“.

Bendradarbiavimo tarp atskirų pedagoginės bendruomenės narių vertinimą iliustruoja paveikslas (16):

16 pav. Tarpusavio sąveika tarp atskirų bendruomenės narių

Tyrimo objektas — pedagoginis bendradarbiavimas tarp mokytojų ir mokinių, todėl labai svarbu, kaip tarpusavio sąveiką tarp šių ugdymo proceso dalyvių vertina mokytojai. Iš paveikslo (16) matyti, kad tarp šių bendruomenės narių (mokytojų ir mokinių) bendradarbiavimas vertinamas geriausiai. Labai gerus tarpusavio santykius nurodė turintys 33,3 % tiriamųjų, gerus — 58,1 %.

Bendradarbiavimas tarp mokytojų ir moksleivių tėvų vertinamas dažniausiai gerai (64,50 %), 15,2 % respondentų teigia, kad bendradarbiauti su tėvais sekasi labai gerai.

Bendradarbiavimas mokytojų tarpe vertinamas labai įvairiai. Tačiau išryškėja, kad tarpusavio santykiai pedagoginėje veikloje dažnai yra įtemti ir vertinami tik patenkinamai (46,2 %). Tik 7,5 % tiriamųjų nurodė labai gerus bendradarbiavimo ryšius tarp kolegų jų mokykloje.

Tarp mokytojų ir mokyklos administracijos atstovų bendradarbiavimo vertinimas žemiausias. Labai gerų tarpusavio santykių nenurodė nei vienas apklaustasis, gerus — 46,2 %, patenkinamus – 32,3 %, blogiau nei patenkinamai vertino 15,1 %, o 3,2 % tiriamųjų — blogai.

Tyrimu nustatytas teigiamas ryšys tarp pedagoginėje bendruomenėje vyraujančio geranoriškumo, bendradarbiavimo, produktyvumo ir tarpusavio santykių, plotmėje „mokytojas — mokytojas“, „mokytojas – mokyklos administracija“ kokybės (žr. 8 priedą).

Taigi, analizuojant tiriamųjų pateiktus vertinimus apie mokyklos bendruomenėje vyraujančią mikroklimatą bei bendradarbiavimą tarp atskirų bendruomenės narių, aiškėja neabejotina mikroklimato įtaka pedagoginio bendradarbiavimo plėtotei. Mokyklų pedagoginėse bendruomenėse, kuriose vyrauja draugiška, geranoriška atmosfera, mokytojai jaučia pasitenkinimą savo veikla, kolegų palaikymą, nuoširdumą geriau vertinamas bendradarbiavimas mokytojų tarpe ir su administracijos atstovais. Respondentai, pateikę neigiamus bendradarbiavimo su mokyklos administracija vertinimus, teigia, jog pedagoginėje bendruomenėje vyrauja labiau bendradarbiavimo nebuvimas, arba bendradarbiaujama tik „patenkinamai“.

Mokytojų poreikis pedagoginėms žinioms

Mokslininkai ir pedagogai kaip pagrindinę mokytojų tobulėjimo sąlygą nurodo žinių siekimą, atvirumą naujovėms. Rosenhltz J. (1989) teigimu, pedagoginės veiklos produktyvumas mokykloje susietas su nuolatiniu mokytojų tobulinimusi ir galimybėmis mokytis visą darbo laiką.

Tyrimu nustatyta, kad pedagoginio bendradarbiavimo klausimai domina pedagogus. Tiriamieji (92,5 %) nurodė, kad siekia daugiau sužinoti apie moksleivių ir mokytojų sąveiką, bendradarbiavimo būdus. Tik 7,5 % mokytojų atsakė, kad pedagoginio bendradarbiavimo klausimais domisi mažai. Visai nesidominčių šiais klausimais nebuvo.

Lyginant amžiaus grupėse, šiek tiek mažiau pedagoginio bendradarbiavimo klausimais domisi tie pedagogai, kurių amžius – 40-50 metų.

Mokytojai nurodė pagrindinius žinių apie pedagoginį bendradarbiavimą šaltinius:

- Kvalifikacijos kėlimo kursai (69,9 % tiriamųjų juose gauna informacijos šiuo klausimu),
- Pokalbiai su kolegomis (nurodė 61,3 % respondentų),
- Edukologinės literatūros knygos (semiasi žinių 49,5 % mokytojų),
- Spauda (24,7 % tiriamųjų).

Daugiausia tiriamųjų nurodė, kad žinių semiasi kvalifikacijos kėlimo kursuose. Juos dažniausiai lanko ir žinių apie pedagoginį bendradarbiavimą įgyja 30-40 metų pedagogai. Vyresnio amžiaus mokytojai labiau remiasi savo ir kolegų patirtimi, naujomis žiniomis dalijasi bendraudami tarpusavyje. Šio amžiaus pedagogai mažiausiai informacijos gauna iš spaudos leidinių. Edukologinės literatūros knygas, kaip šaltinį žinioms gausinti, dažniausiai nurodo 25-30 metų mokytojai.

Tiriamieji įvertino savo teorinio pasirengimo ugdyti moksleivį kaip bendradarbių lygį. 40,9 % tiriamųjų savo pasirengimą bendradarbiauti vertina nepakankamai. Jie nurodo, kad žinių šiuo klausimu ne visai pakanka. Teigiančių, kad žinių beveik pakanka – 35,5 %, pakanka visiškai – 12,9 %. Turintys mažiausią teorinį pasirengimą bendradarbiauti nurodė 10,8 % apklaustųjų.

Išvados:

- Pedagoginio bendradarbiavimo plėtotei neabejotinai svarbus mokykloje vyraujantis mikroklimatas.
- Pedagoginio bendradarbiavimo plėtotei mokykloje daugiausiai įtakos turi tarpusavio sąveika tarp mokytojų, tarp mokytojų ir mokyklos administracijos.
- Bendradarbiavimas sėkmingiausiai vyksta plotmėje „mokytojas – moksleiviai“. „Silpniau“ bendradarbiaujama pedagogų bendruomenėje.
- Teorinis pasirengimas yra svarbus veiksnys mokytojams ugdant moksleivį kaip bendradarbių. Dauguma apklaustų mokytojų suvokia turintys nepakankamai žinių, tačiau norėtų gauti daugiau informacijos pedagoginio bendradarbiavimo klausimais.
- Pagrindiniai žinių apie pedagoginį bendradarbiavimą šaltiniai — kvalifikacijos kėlimo kursai ir pokalbiai su kolegomis. Kvalifikacijos kėlimo kursuose dažniau žinių semiasi 30—40 metų pedagogai, „vyresnio“ amžiaus mokytojai — iš pokalbių su bendradarbiais.

3. MOKSLEIVIO, KAIP MOKYTOJO BENDRADARBIO, UGDYMO SISTEMOS KAITA PRADINĖJE MOKYKLOJE (2000 – 2006 M.)

3.1 Moksleivių ir mokytojų nuostatų lygiaverčio bendradarbiavimo atžvilgiu kaita (2000 – 2006 m. atliktų tyrimų lyginamoji analizė)

Šiuolaikinėje visuomenėje akivaizdi sparti kaita. Mokykla, prisitaikydama prie kintančių aplinkybių ir reikalavimų, turi būti atvira naujovėms, pasirengusi tobulinti ugdymo procesą. Pedagoginio bendradarbiavimo sistemos plėtotė reikalauja sisteminių tyrimų, kurie padėtų įvertinti pradinių klasių moksleivių ir mokytojų naujai įgytą patirtį bendradarbiaujant.

Tyrinėjant (Kontautienė R., 2000) mokytojų nuostatas į moksleivį kaip bendradarbiavimo dalyvį, paaiškėjo, kad dauguma mokytojų (97 %) pasisakė už būtinybę bendradarbiauti su moksleiviais. Šio tyrimo rezultatai panašūs – nusiteikę bendradarbiauti 97,8 % mokytojų, 2,2 % abejoja tokia galimybe. Neigiamai nusiteikusių ugdyti moksleivį kaip bendradarbį nebuvo.

Lyginant tyrimų duomenis nustatyta, jog pakito mokytojų požiūris į moksleivio kaip pedagoginio partnerio ugdymą skirtingose klasėse (lent.8):

8 lent. Klasė, nuo kurios mokytojas galėtų pradėti bendradarbiauti su moksleiviais

Klasė, nuo kurios pradėti bendradarbiauti	2000 m. atlikto tyrimo duomenys (%)	2006 m. atlikto tyrimo duomenys (%)
Nuo I klasės	16,5	69,9
Nuo II klasės	18,8	22,6
Nuo III klasės	23	6,5
Nuo IV klasės	7,9	1,1

Duomenys rodo, kad tiriamųjų pasitikėjimas moksleiviu kaip bendradarbiu padidėjo. Daugiau mokytojų pasirengę bendradarbiauti su moksleiviais jau nuo I klasės.

Pusė (50,5 %) apklaustų moksleivių Kontautienės R. tyrime nurodė, kad norėtų bendradarbiauti su mokytoju, teikiant jam patarimus. Panašūs rezultatai (53,3 %) ir šiame tyrime. Tačiau nustatytas skirtumas tarp moksleivių neigiamos nuostatos bendradarbiavimo atžvilgiu 2000 ir 2006 m. (atitinkamai 33,8 % ir 9,4 %). Tai rodo, kad moksleiviai vis labiau linksta bendradarbiauti su mokytoju, nors dar nemaža dalis yra neapsisprendusių.

Kontautienė R. (2000) teigia, kad moksleiviai, kurie realioje pedagoginėje veikloje nėra teikę patarimų mokytojui (34,7 %), mažiau tikėjo lygiateisės partnerystės su mokytoju galimybe. 2006 m. tyrimo duomenimis, nebuvusių patarėjų sumažėjo (22,2 %). Tačiau daugiau moksleivių išsakė nepasitikėjimą savo jėgomis patarinėjant (atitinkamai 5,49 % ir 18,9 %).

Mokytojų požiūris į moksleivių nuomonės reikšmingumą, organizuojant mokomąją veiklą taip pat pakito. 32,12 % tiriamųjų abejojo arba visai neigė pradinių klasių moksleivio galimybes dalyvauti pamokos tobulinimo procesuose (2000 m.). Šio tyrimo duomenimis 3,2 % mokytojų galvoja, kad moksleivių patarimai šioje srityje yra nereikalingi. 61,1 % tiriamųjų nurodė, jog sutiktų tartis su moksleiviais mokymo pamokose klausimais, tačiau didžioji dalis mokytojų teigia, kad į patarimus atsižvelgti įmanoma tik kartais.

Dauguma mokytojų (97,2 %) buvo teigiamai nusiteikę bendradarbiauti su moksleiviais popamokinėje veikloje (2000 m.), tačiau 87,9 % nurodė, kad tai daro tik kartais. Tik vienas mokytojas (0,3 %) tartųsi su moksleiviais nuolat. 2006 m. rezultatai leidžia teigti, kad šioje srityje bendradarbiavimas suaktyvėjo. 87,1 % apklaustųjų nurodė, kad, organizuojant popamokinę veiklą, su moksleiviais reikia tartis visuomet, 12,9 % – kartais. Neigiančių bendradarbiavimą šioje srityje nebuvo.

Išvados:

- Remiantis atliktų tyrimų (2000 – 2006 m.) duomenimis, nustatyta, kad mokytojų nuostata į moksleivio, kaip pedagoginio partnerio, ugdymą nepakito. Mokytojai teigiamai nusiteikę bendradarbiauti su moksleiviais.
- 2006 m. duomenimis mokytojai labiau pasitiki moksleiviu kaip patarėju nuo I klasės (69,9 %). 1998 m. tyrime galimybę ugdyti moksleivį kaip bendradarbį nuo I klasės nurodė tik 16,5 % apklaustųjų.
- Pakito ir moksleivių nuostata teikti patarimus mokytojui. Sumažėjo turinčių neigiamą požiūrį į bendradarbiavimą su mokytoju (2000 m. –

33,8 %, 2006 m. – 9,4 %). Tačiau daug moksleivių yra neapsisprendę, nepasitiki savo jėgomis patarinėti.

- Tyrimų duomenys leidžia formuluoti išvadą, jog daugiau mokytojų suprato bendradarbiavimo su moksleiviais reikšmę mokomojoje veikloje. Kontautienės R. atlikto tyrimo duomenimis 32,1 % tiriamųjų neigė arba abejojo moksleivių galimybe dalyvauti pamokos tobulinimo procesuose, o 2006 m. neigiančių šią galimybę buvo tik 3,2 %. Dažniau remiamasi moksleivių nuomone, patarimais organizuojant popamokinę veiklą.

3.2 Moksleivių ir mokytojų atvirumo ribų kaita

Analizuojant tyrimų duomenis išaiškėjo, kad mokytojų atvirumas bendraujant su moksleiviais padidėjo. Tačiau dažniausiai atviraujama tomis pačiomis temomis: apie laisvalaikio leidimą, savaitgalį, vaikystę. Mažiausiai pasakojama apie savo emocijas būsenas, šeimos gyvenimo įvykius. Mokytojai pradėjo daugiau kalbėti su moksleiviais apie savo profesinę veiklą (2000 m. – 12,57 %, 2006 m. – 30,1 %).

Padidėjus mokytojų atvirumui, padidėjo ir moksleivių atvirumas. 2000 m. atliktame tyrime vaikai nurodė daugiausiai pasakojantys apie savo laisvalaikio leidimą (27,5 %), šeimą (24,55 %). 2006 m. tyrimo duomenimis su mokytoja apie laisvalaikį kalbasi 32,1 % moksleivių, dažnai pasakoja apie klasės draugus (47,2 %). Mažai kalbama apie kiemo draugus.

Galimybę kreiptis į mokytoją patarimo, pagalbos nurodė turintys dauguma moksleivių (Lent. 9).

9 lent. Moksleivių galimybė kreiptis į mokytoją įv. klausimais

Tyrimo atlikimo data	Moksleiviai, turintys galimybę visuomet kreiptis į mokytoją patarimo (%)	Moksleiviai, neturintys galimybės kreiptis į mokytoją patarimo (%)
2000 m.	70,0	29,19
2006 m.	74,1	7,1

Moksleivių atvirumui įtakos turi mokytojo pasitikėjimas jais. Pirmajame tyrime net 56,2 % moksleivių teigė jaučiantys mokytojo nepasitikėjimą jais. 2006 m. nustatyta, kad tik 3,8 % vaikų jaučia nepasitikėjimą iš mokytojo pusės. Daug didesnė moksleivių dalis (63,2 %) galvoja, kad mokytojas jais pasitiki. 33,0 % yra abejojančių.

Išvados:

- Išaiškėjo, jog moksleivio ir mokytojo tarpusavio atvirumas padidėjo, tačiau dažniausiai atviraujama tomis pačiomis temomis: laisvalaikio leidimas, vaikystės prisiminimai, klasės draugai. Mokytojai pradėjo daugiau kalbėti apie savo profesinę veiklą. Mažai gilinamasi į šeimos gyvenimą, emocines būsenas.
- Sumažėjo moksleivių, teigiančių, kad neturi galimybės visuomet kreiptis į mokytoją patarimo (2000 m. – 29,19 %, 2006 m. – 7,1 %). Tai rodo „atstumo“ tarp mokytojų ir moksleivių mažėjimą.
- Nustatyta, kad daug mažiau moksleivių jaučia mokytojo nepasitikėjimą jais (2000 m. – 56,2 %, 2006 m. – 3,8 %). Tai turi įtakos moksleivių atvirumui ir nuostatai bendradarbiauti su mokytoju.

3.3 Moksleivių ir mokytojų pedagoginės sąveikos turinio, sričių kaita

Tyrimai rodo moksleivių ir mokytojų patirties bendradarbiaujant kitimą. Nustatyta, kad bendradarbiavimas labiau vystomas popamokinės veiklos organizavime. 97,8 % mokytojų teigia, kad šioje srityje yra galimybė ugdyti moksleivį kaip bendradarbį (2006 m.). Kontautienės R. tyrimo duomenys pademonstruoja, kad nuolat arba dažnai popamokinėje veikloje su moksleiviais bendradarbiauja 76,8 % mokytojų. Šiame tyrime 91,4 % apklaustųjų nurodė popamokinėje veikloje bendradarbiaujantys nuolat arba dažnai. Tai rodo didėjančią mokytojų pasitikėjimą moksleivių gebėjimais organizuoti įvairius renginius, ekskursijas.

Moksleiviai taip pat labiausiai siekia bendradarbiavimo su mokytoju popamokinėje veikloje. Šioje srityje mokytojui norėtų patarti 74,5 % moksleivių.

Tyrimuose dalyvavę mokytojai savo bendradarbiavimą su moksleiviais apibūdina išskirdami jiems būdingiausias sferas. Bendra veikla organizuojant popamokinę veiklą

būdinga 33,27 % tiriamųjų (2000 m.) ir 51,3 % (2006 m.). Ryškus pokytis bendradarbiavime sprendžiant klasėje kylančias problemas: šio tyrimo duomenimis moksleivių nuomone remiasi 49,4 %, o ankstesniame tyrime – 8,6 % mokytojų. Taip pat vis daugiau mokytojų moksleivius kaip pagalbininkus renkasi įvairiems buitiniams darbams atlikti. Mažiau tiriamųjų (17,2 %), kaip būdingiausią bendradarbiavimo sferą, nurodo bendrą veiklą kuriant mokymo procesą (2000 m. duomenimis – 19,1 %).

Analizuojant tyrimų rezultatus išaiškėjo mokyklos bendruomenėse vyraujančio bendradarbiavimo palaikymo vertinimo skirtumai.

10 lent. Bendradarbiavimo tarp mokytojų vertinimas

Bendradarbiavimo vertinimas	Tyrimo, atlikto 2000 m., duomenys (%)	Tyrimo, atlikto 2006 m., duomenys (%)
Labai gerai ir gerai	67,5	51,6
Patenkinamai	26,5	46,2
Silpnai	6	2,2

Nustatyta (2006 m.), kad mokytojai tarpusavio bendravimą ir bendradarbiavimą vertina skirtingai: beveik pusė tiriamųjų vertina gerai, bet kita dalis – patenkinamai arba silpnai. Iš tyrimų duomenų aiškėja, kad mokytojai tarpusavio bendradarbiavimą anksčiau vertino geriau. Mokytojų santykių pablogėjimą gali lemti įtampa, konkuruojant dėl darbo vietos išlaikymo mažėjant mokinių skaičiui.

11 lent. Bendradarbiavimo tarp mokytojų ir mokyklos administracijos vertinimas

Bendradarbiavimo vertinimas	Tyrimo, atlikto 2000 m., duomenys (%)	Tyrimo, atlikto 2006 m., duomenys (%)
Labai gerai ir gerai	66,5	49,4
Patenkinamai	22,5	32,3
Silpnai	11	18,3

Tyrimo duomenys iliustruoja tarpusavio santykių ir bendradarbiavimo tarp mokytojų ir mokyklos administracijos pablogėjimą. Mokytojai teigia norintys plėtoti bendradarbiavimą mokykoje, tačiau nevisuomet jų idėjos yra palaikomos administracijos atstovų. Mokytojams trūksta mokyklos bendruomenės paramos ir dėmesio vykstantiems pokyčiams.

Išvados:

- Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad mokytojų samprata apie pedagoginį bendradarbiavimą nedaug pakito. Nors bendradarbiauti stengiamasi dažniau (klausiama moksleivių patarimų, kartu ieškoma atsakymų į kylančius klausimus, perduodamos kai kurios mokytojo funkcijos moksleiviams), tačiau pedagoginis bendradarbiavimas nesuvokiamas kaip sistema, bendradarbiaujama daugiausiai tik atskirose veiklos sferose. Retai sudaroma galimybė moksleiviams dalyvauti tobulinant mokymo procesą, neskatinamos jų iniciatyvos šioje veiklos srityje.
- Mokytojai stengiasi ugdyti moksleivį kaip bendradarbį, tobulinti pedagoginę sąveiką tarp mokytojų ir moksleivių, tačiau bendradarbiavimą su kolegomis ir mokyklos administracijos atstovais vertina blogiau. Nepakankamas mokyklos bendruomenės palaikymas pedagoginio bendradarbiavimo sistemos funkcionavimui ir tobulinimui.

APIBENDRINANČIOS IŠVADOS

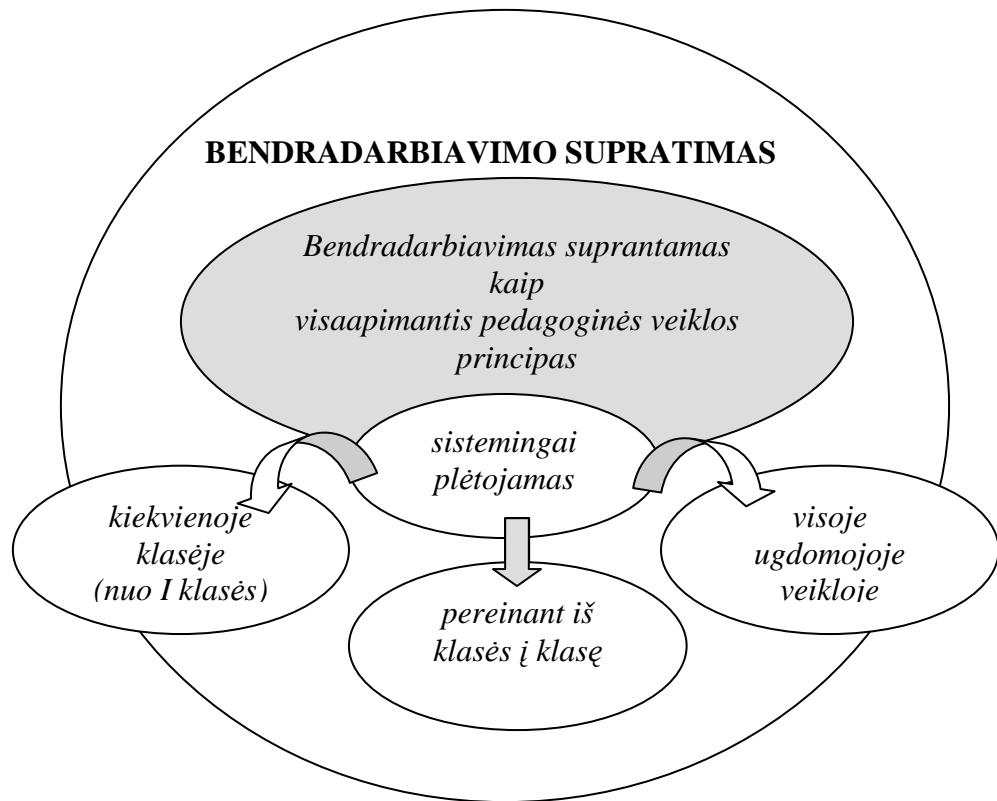
- Teorinė analizė rodo, kad moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymas yra reikšmingas veiksnys ugdytinio asmenybės raidai, socialinei brandai, mokymuisi, taip pat mokyklos kaitai ir ugdymo proceso demokratizavimui.
- Tyrimo duomenys pademonstruoja, jog beveik visi (97,8 %) apklausti mokytojai teigiamai nusiteikę pedagoginio bendradarbiavimo ugdymo procese atžvilgiu. Dauguma, moksleivį, kaip mokytojo bendradarbį, pradėtų ugdyti nuo I klasės. Moksleivių patarimais, nuomone labiau pasitikima vyresnėse klasėse (III – IV).
- Moksleivių nuostatai į pedagoginį bendradarbiavimą įtakos turi mokytojų nusiteikimas bendradarbiauti, klausiant moksleivių patarimų; galimybė visuomet kreiptis į mokytoją pagalbos; pasitikėjimas savo sugebėjimais tapti mokytojo partneriu bendroje veikloje; nuostata bendradarbiauti su klasės draugais.
- Moksleiviu, kaip mokytojo bendradarbiu, ne visose veiklos sferose pasitikima vienodai. Aktyviausiai moksleiviai įtraukiami į popamokinę veiklą ir elgesio problemų sprendimą. Moksleivių dalyvavimas mokymo proceso tobulinime yra ribojamas. Nustatyta, kad „vyresnio“ amžiaus mokytojai moksleiviu kaip bendradarbiu labiau pasitiki užklasinių renginių organizavime. Bendradarbiauti mokymo veikloje būdinga „jaunesniems“ mokytojams. Į moksleivių nuomonę, tobulinant mokymo procesą, šiek tiek daugiau nei pusė (54,8 %) tiriamųjų atsižvelgia tik kartais.
- Mokytojo ir moksleivio vaidmenys mokykloje kinta. Mokytojas ir moksleivis tampa partneriais, priimant bendrus problemų sprendimus, dalį mokytojo funkcijų perduodant moksleiviams, kreipiantis vieniems į kitus pagalbos, patarimų. Tačiau vis dar stiprus noras įsakinėti, nurodyti, globoti, visas problemas spręsti tik su mokytoju, rodo dalies mokytojų (43,0 %) nuostatą ir pripratimą užimti vadovaujančią poziciją ugdymo procese.
- Moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, aktyvumui įtakos turi mokytojo pasitikėjimas juo kaip lygiaverčiu partneriu; galimybių visuomet kreiptis patarimo, pagalbos sudarymas; nuomonės išklausymas; mokytojo atvirumas.

- Moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos plėtotei svarbus veiksnys — pedagoginėje bendruomenėje vyraujantis mikroklimatas. Taip pat — teorinis mokytojų pasirengimas. Analizuojant tyrimo duomenis nustatyta, kad bendradarbiavimo palaikymui yra svarbūs tarpusavio santykių tarp mokytojų, bei tarp mokytojų ir mokyklos administracijos, ypatumai.
- Atliktų tyrimų (2000–2006m.) lyginamosios analizės rezultatai leidžia teigti, kad mokytojų samprata apie pedagoginį bendradarbiavimą nelabai pakito. Nustatyta, jog mokytojai labiau pasitiki moksleiviais kaip bendradarbiais nuo I klasės, bendradarbiauti stengiasi dažniau, dalį savo funkcijų perduoda moksleiviams, tačiau pedagoginis bendradarbiavimas vis dar nesuvokiamas kaip sistema, dažniausiai vystomas atskirose veiklos sferose.
- *Pradinių klasių moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo galimybę teigiamai vertina dauguma mokytojų, tačiau ne visi bendradarbiavimą suvokia kaip visaapimančios pedagoginės veiklos principą.*
- *Tokie veiksniai, kaip teigiamos mokytojų nuostatos; aktyvus domėjimasis pedagoginio bendradarbiavimo klausimais; siekimas įtraukti moksleivius į ugdomosios veiklos planavimą ir organizavimą, remiantis jų patirtimi nuo pat pirmos klasės; palaikanti mokyklos bendruomenės aplinka sudaro galimybę tobulinti pedagoginę sąveiką tarp mokytojų ir moksleivių bei plėtoti moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemą.*

Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad *hipotezė*, jog pedagoginio bendradarbiavimo, reikšmingo ugdomosios įtakos atžvilgiu, sistemos plėtotei svarbus veiksnys yra konstruktyvi pagrindinių ugdymo dalyvių (mokytojo ir moksleivio) sąveika nuo pirmos klasės, *pasitvirtino*. Šios sąveikos ypatumai gali būti atskleisti analizuojant pradinių klasių mokytojų ir moksleivių nuostatas bendradarbiauti ir sąlygas pedagoginiam bendradarbiavimui pradinėje mokykloje.

**GAIRĖS PRADINIŲ KLASIŲ MOKSLEIVIO, KAIP MOKYTOJO
BENDRADARBIO, UGDYMO SISTEMOS MOKYKLOJE
TOBULINIMUI**

- Pradinių klasių moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymą mokytojas turi suprasti kaip visaapimančios pedagoginės veiklos principą, sistemingai jį plėtoti kiekvienoje klasėje, pradedant pirmąja.

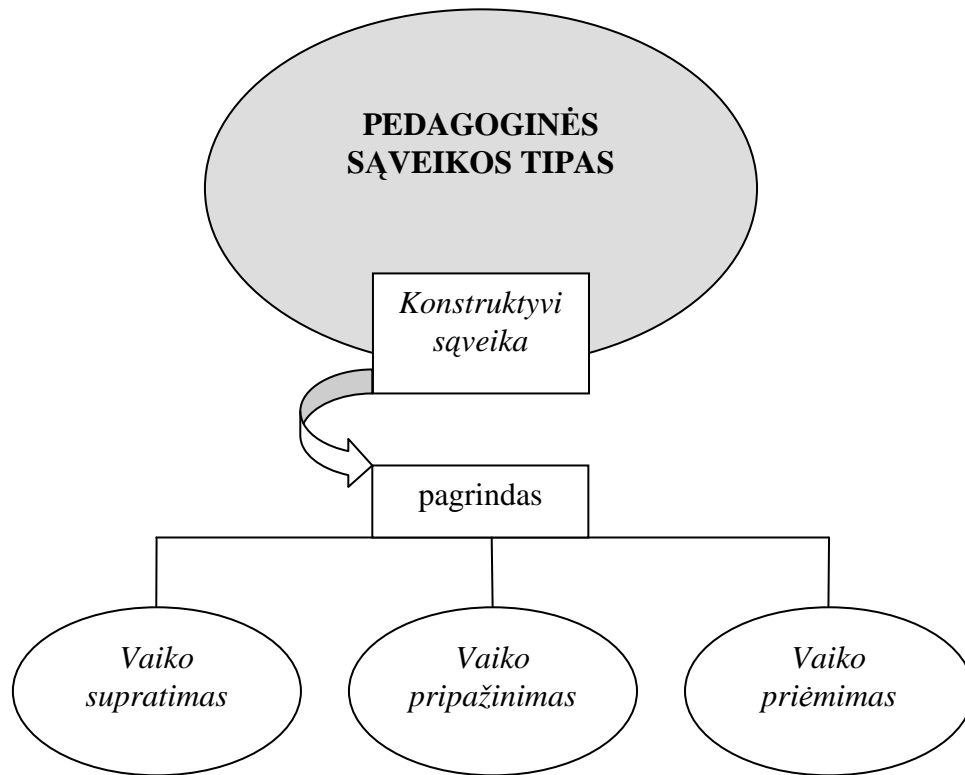
17 pav. Bendradarbiavimo samprata

- Mokytojų ir moksleivių bendradarbiavimo tobulėjimas priklauso nuo savo veiklos apmąstymo, mokytojo atvirumo kaitai bei gebėjimo persitvarkyti, nuostatų ugdyti moksleivį kaip bendradarbį, teorinio pasirengimo, įgalinančio suvokti bendradarbiavimo sistemos esmę.

18 pav. Mokytojų nuostatų pedagoginio bendradarbiavimo atžvilgiu kaita

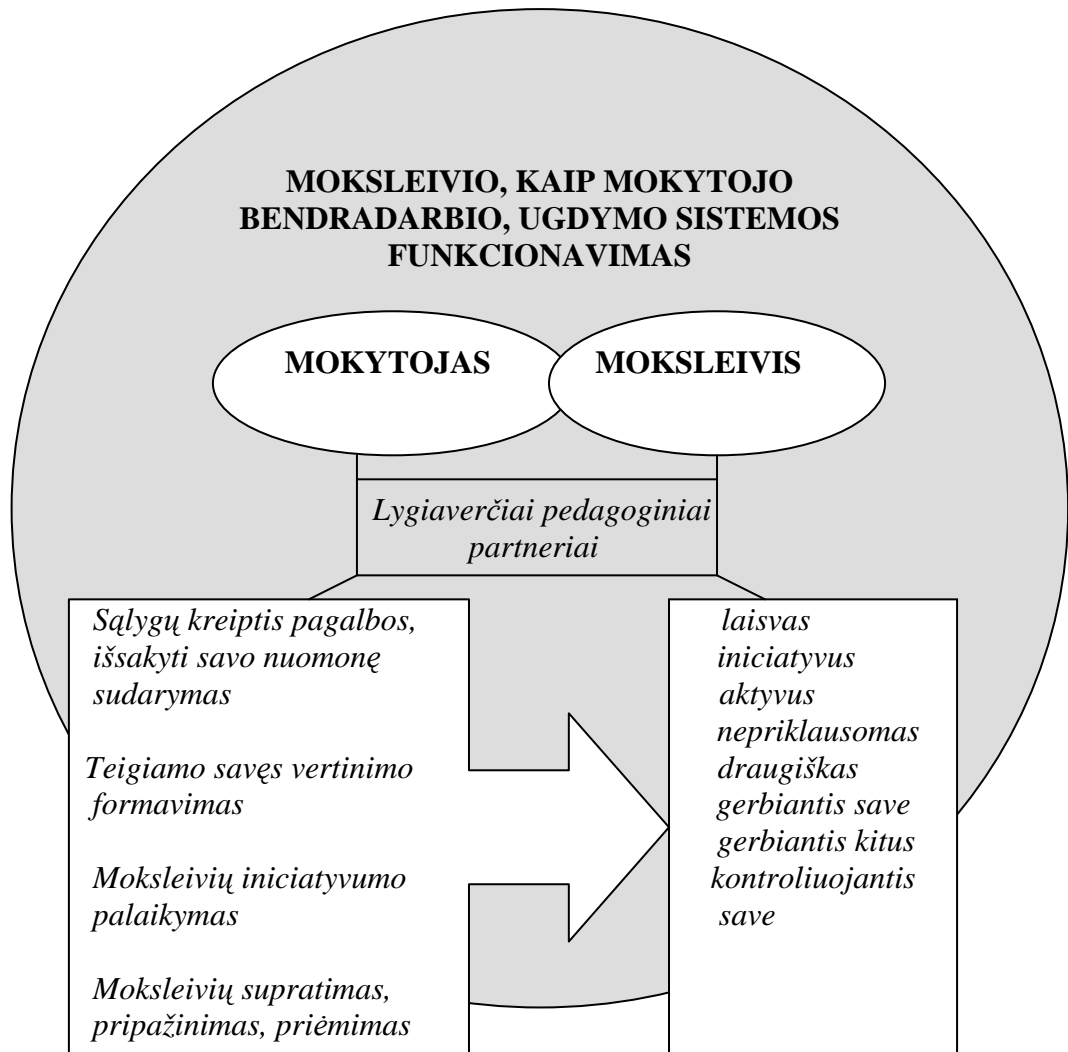
- Pradinių klasių moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos mokykloje plėtotei svarbus veiksnys – konstruktyvi pedagoginė sąveika tarp mokytojo ir moksleivio.

19 pav. Pedagoginės sąveikos tipas

- **Vaiko supratimas.** Mokytojui svarbu visuminis moksleivio suvokimas, apimantis kertines asmenybės struktūras. Atsisakymas pastovių vertinimo etalonų, domėjimasis vaiku padeda jį suprasti kaip individualybę.
- **Vaiko pripažinimas.** Siekdamas ugdyti moksleivį kaip bendradarbį, mokytojas turi pripažinti vaiką kaip nepakartojamą asmenybę, remtis jo prigimtimi ir tikslingai formuoti jo individualumą.
- **Vaiko priėmimas.** Besąlygiškas pripažinimas vaiko teisės būti tokiu, koku yra, pagarba jo mintims, jausmams, poelgiams, teisėms – tai sąlygos į sėkmingą bendradarbiavimo kūrimą ir plėtojimą.

- Moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio, ugdymo sistemos mokykloje funkcionavimas turi remtis *humanistiniais principais*: mokytojo ir moksleivio lygiavertiškumu bendradarbiaujančioje sąveikoje; sąlygų išsakyti savo nuomonę bei kreiptis pagalbos sudarymu; teigiamo savęs vertinimo formavimu; moksleivių iniciatyvų aktyviai dalyvauti ugdymo veikloje, teikiant konstruktyvius pasiūlymus, palaikymu.

**20 pav. Pradinių klasių moksleivio, kaip mokytojo bendradarbio,
ugdymo sistemos funkcionavimas**

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS:

1. Adkins V.K. (1999). *Buber and the Dialectic of Teaching* // Journal of Educational Thought / Revue de la Pensee Educative, (žiūrėta 2006-01-30). Duomenų bazė: ERIC.
2. Анисимов О.С. 1991. *Методологическая культура педагогической деятельности и мышления*. Москва.
3. Aramavičiūtė V. (1994). *Ugdymo samprata* // Pedagogika. Mokslo darbai. 30. Vilnius.
4. Arends I. (1998). *Mokomės mokyti*. Vilnius.
5. Aukštkalnytė D. (2005). “*Jeigu mokytojas jau tobulas, greičiausiai jis yra miręs*”// Žvirblių takas, Nr.1.
6. Barkauskaitė M. (1979). *Mokinių tarpusavio santykiai*. Kaunas.
7. Bennett B., C.Rolheiser-Bennett, Stevahn L.. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius.
8. Beresnevičienė D. (2003). *Jauno suaugusiojo psichologija*. Vilnius.
9. Bitinas B. (1990). *Bendrosios pedagogikos pagrindai*. Vilnius.
10. Bižys N., Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A. (1996). *Pamokos mokytojui*. Vilnius.
11. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius.
12. Branden, Nathamil. (1994). *The six pillars of self-esteem*. Oxford Press.
13. Charles C. H. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius.
14. Cohen L. et all. (1996). *Guide to teaching practice*. London.
15. Černius V. (1992). *Mokytojo pagalbininkas*. Kaunas.
16. Černius V. (1993). *Mokykla: organizacija, bendravimas, vadovavimas. Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius.
17. Davis K., Newstrom J.W. (1985). *Human Behavior at Work: Organizational Behavior*. New York.
18. Dilytė D. (sud.). (1991). *Antikos pedagogai: Pedagoginiai raštai*. Vilnius.
19. Fullan M. (1998). *Pokyčių jėgos*. Vilnius.
20. Gage N.L., Berliner D.C. (1994). *Pedagginė psichologija*. Vilnius.
21. Gailienė D., Bulotaitė L., Strulienė N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius.

22. Galkienė A. *Pedagoginės sąveikos ypatumai integruoto ugdymo sąlygomis: daktaro disertacija: socialiniai mokslai; edukologija (07S) ŠU.*
23. Гершунский Б.С. (1998). *Философия образования для XXI века.* Москва.
24. Gibbs J. (1990). *The tribes process: Preparing students for tomorrow in the here-and- now of the cooperative learning community.* Cooperative Learning, 11(2).
25. Grendstad N. M. (1996). *Mokyti – tai atrasti.* Vilnius.
26. Hargreaves A. (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai.* Vilnius.
27. Hopkins D., Ainscow M., West M. (1998). *Kaita ir mokyklos tobulinimas.* Vilnius.
28. Jacikevičienė O., Rupšienė L. (1999). *Bendradarbiavimas ir kooperacija ugdant vaikus.* Kaunas.
29. Jacikevičius A., Gučas A., Lapė J. ir kt. (1980). *Bendrosios psichologijos paskaitos.* Vilnius.
30. Jensen E. (2001). *Tobulas mokymas.* Vilnius.
31. Johansen B.A., Rathe A.G., Rathe J. (1999). *Vaiko galimybės ir mokykla.* Vilnius.
32. Juodaitytė A. (2005). *Mokymasis suvokti vaikus tokius, kokie jie yra // Žvirblių takas, Nr. 1.*
33. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje.* Vilnius.
34. Juodaitytė A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis – edukacinis aspektas.* Šiauliai.
35. Kavaliauskienė V. (2001). *Mokytojas ir jo pašaukimas švietimo kaitos kontekste // Socialiniai mokslai. Kaunas. Nr.3(29).*
36. Keinys St. ir kt. (Red.) *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (kompiuterinis variantas).*
37. Kinderys A. (Red.). (2002). *Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas “Interleksis”.*
38. Kohn A. (1991) *Caring Kids: The Role of the School // Phi Delta Kappan, (žiūrėta 2005-12-14).* Duomenų bazė: ERIC.
39. Kontautienė R. (2000). *Pedagoginio bendradarbiavimo sistemos plėtotė pradinėje mokykloje: daktaro disertacija, Klaipėda.*
40. Krištanytė I. *Pedagoginio autoriteto problema visuomenėje (žiūrėta 2005 07 15).* Prieiga per Internetą: www.straipsniai.lt.
41. Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė.* Vilnius.
42. Кузнецов М.Е. (1991). *Учитель и ученик в личностно ориентированном образовательном процессе: концептуально дидактический аспект (žiūrėta 2005-11-28).* Prieiga per Internetą: www.informika.ru/text/magaz/pedagog.

43. Lepeškienė V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius.
44. Lepeškienė V. (2004). *Mokytojo asmenybės ypatumai ir jo profesinė veikla // Žvirbių takas, Nr.2.*
45. *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai* (2003), (žiūrėta 2005-03-18). Prieiga per Internetą: www.pedagogika.lt.
46. *Lietuvos Švietimo koncepcija* (1992). Vilnius.
47. Lyseight-Jones P.E. *Žmogaus teisės pradžios mokykloje* (žiūrėta 2005-06-10). Prieiga per Internetą: www.etib.lt.
48. London Borough of Ealing Inspection and Advisory Service (1989).
49. Maceina A. (1937). *Pedagoginio santykiavimo problemos // Lietuvos mokykla. Nr.1.*
50. Malinauskas R. (2000). *Žmonių bendravimo ir bendradarbiavimo problemos bei pedagogų socialinio rengimo būtinybė // Pedagogika. Mokslo darbai. 40. Vilnius.*
51. Marcelionienė E. (1992). *Pradžios mokyklos pertvarkos problemos // Mokykla. Nr. 2.*
52. Montesori M. (1992). *Mokslinės pedagogijos metodai*. Kaunas.
53. Ozmon H.A., Craver S.M. (1996). *Filosofiniai ugdymo pagrindai*. Vilnius.
54. Parkay F.W., Hardcaste B. (1990). *Becoming a teacher*. London.
55. *Pedagoginiai raštai*. (1991). Kaunas.
56. Piliponytė J. (2005). *Duomenų rinkimas, apdorojimas ir analizė mokykloje*. Vilnius.
57. Roberts P. (1999). *Beyond Buber: Dialogue, Education, and Politics // Journal of Educational Thought / Revue de la Pensee Educative*, (žiūrėta 2005-12-14). Duomenų bazė: ERIC
58. Rosenholtz J. (1989). *Teachers Workplace: The Social Organization of Schools*. New York.
59. Sahlberg P. *Kaip suprantamas mokymas* (žiūrėta 2005-08-07). Prieiga per Internetą: www.mtp.smm.lt.
60. Сериков В.В. (1994). *Личностный подход в образовании: концепция и технологии*. Монография. Волгоград.
61. Šerkšnas A. (1992). *Mokinių santykiai su mokytojais // Dialogas. Nr. 28.*
62. Teresevičienė M. Gedvilienė G. (1999). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius.
63. Tijūnėlienė O. (1993). *Pedagoginio bendravimo ir santykių problema Lietuvos pedagogų palikime*. Vilnius.
64. J. Vabalas – Gudaitis. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai*. Vilnius.

65. Vaicekauskaitė V. (1995). *Tikrasis vadovėlis yra mokytojas* // *Žvirblių takas*. Nr.1.
66. Vaitkevičius J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius.
67. Zaukienė A. (Sud.). *Mokytojo veikla – ieškojimų ir sprendimų kelyje*. (1998). // Straipsnių rinkinys. Vilnius.
68. Злобина Е. Г. (1981). *Общение как фактор развития личности*. Каунас.
69. Žukauskienė R. (1996). *Raidos psichologija*. Vilnius.

Mieli mokiniai, aš esu pradinė klasių mokytoja Jolita Girulienė. Prašau atsakyti į pateiktus klausimus. Tai padės mokytojams sužinoti Jūsų pageidavimus ir sėkmingiau organizuoti mokymą ir popamokinę veiklą. Tikiuosi Jūsų išsamių atsakymų į kiekvieną klausimą. Atsakydami į anketos klausimus:

- išrinkite Jums tinkamą atsakymo variantą ir pažymėkite rutulyje kryželiu — ; ⊗
- ten, kur atsakymo variantų nėra, išvardinkite Jums žinomus dalykus.

TU IR TAVO MOKYTOJA

1. Ar noriai lankai mokyklą?

2. Kodėl? (nurodykite 2-3 priežastis).....
.....
.....

3. Ar galėtum mokytojui patikėti savo paslaptį? taip abejoju ne

4. Ar visada gali į mokytoją kreiptis pagalbos, patarimo? taip abejoju ne

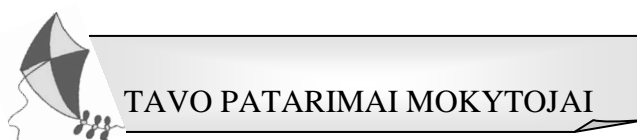
5. Ar tu mokytojui pasakoji apie savo:

	Dažnai	Kartais	Niekada
Mėgiamus laisvalaikio užsiėmimus	☐	☐	☐
Šeimos narius (mamą, tėtį, brolių, seserį ir kitus)	☐	☐	☐
Klasės draugus	☐	☐	☐
Kiemo draugus	☐	☐	☐

7. Ką tau mokytojas pasakoja apie save:

	Dažnai	Kartais	Niekada
Apie savo laisvalaikį	☐	☐	☐
Apie praleistą savaitgalį	☐	☐	☐
Apie savo šeimos narius	☐	☐	☐
Apie svarbius jo gyvenimo ir šeimos įvykius	☐	☐	☐
Apie savo darbo problemas	☐	☐	☐
Apie savo vaikystę	☐	☐	☐

6. Ar mokytojas tavimi pasitiki? taip abejoju ne

1. Ar galėtų mokinys mokytojui ką nors patarti dėl mokinių mokymo pamokose?

taip abejoju ne

2. Ar tau patiktų toks mokytojas, kuris nuolat prašytų mokinių patarimų, tartųsi su jais mokymo ir kitais klausimais?

taip abejoju ne

3. Ar mokytojui reikia pasitarti su mokiniais:

	Reikia visada	Reikia kartais	Nereikia
Kokias skirti mokiniams užduotis pamokų metu?	☐	☐	☐
Kaip pasiruošti kontroliniam darbui?	☐	☐	☐
Kada rašyti kontrolinį darbą?	☐	☐	☐
Kada ir kaip vertinti mokinio žinias?	☐	☐	☐
Ką užduoti namų darbams?	☐	☐	☐
Kaip išspręsti mokinių elgesio, nenoro mokytis ir kitas problemas?	☐	☐	☐
Dėl švenčių, ekskursijų ir kitokių renginių organizavimo?	☐	☐	☐

4. Ar tavo mokytojas klausia mokinių patarimų? taip abejoju ne

5. Jei taip, tai kokių?.....

6. Ar tu esi savo mokytojui ką nors pataręs? taip abejoju ne

7. Ar norėtum savo mokytojui patarti? taip abejoju ne

8. Ką norėtum savo mokytojui patarti? (ne mažiau 2-3 patarimai).

.....

TU IR TAVO BENDRAKLASIAI

1. Ar esi atlikęs bendrą užduotį, skirtą grupei mokinių?

taip abejoju ne

2. Ar norėtum kitus klasės mokinius ko nors pamokyti, padėti jiems atlikti kokias nors užduotis?

taip abejoju ne

3. Ar tu tai sugebėtum?

taip abejoju ne

4. Ar norėtum, kad kartais Tave pamokytų bendraklasis?

taip abejoju ne

5. Ar sutiktum, kad Tau nesuprantamą užduotį išaiškintų ir padėtų atlikti ne mokytojas, o bendraklasis?

taip abejoju ne

TU IR TAVO PATIKIMI ŽMONĖS

1. Kuo Tu labiausiai pasitiki?

	taip	abejoju	ne
mama	☐	☐	☐
tėtis	☐	☐	☐
brolis	☐	☐	☐
sesuo	☐	☐	☐
senelis	☐	☐	☐
močiutė	☐	☐	☐
mokytoja	☐	☐	☐
draugas	☐	☐	☐
kaimynas	☐	☐	☐

2. Kuo Tu labiausiai nepasitiki?

	taip	abejoju	ne
mama	☐	☐	☐
tėtis	☐	☐	☐
brolis	☐	☐	☐
sesuo	☐	☐	☐
senelis	☐	☐	☐
močiutė	☐	☐	☐
mokytoja	☐	☐	☐
draugas	☐	☐	☐
kaimynas	☐	☐	☐

3. Ar Tavo tėvai Tavimi pasitiki?

taip abejoju ne

4. Ar tėvai klausia Tavęs, ką veikti šeštadienį?

taip abejoju ne

5. Ar tėvai klausia Tavęs, kaip švęsti gimtadienį?

taip abejoju ne

6. Ar tėvai klausia Tavęs, kokį pirkti drabužį?

taip abejoju ne

Nuoširdžiai dėkoju už išsamius atsakymus.

Mokytoja – Jolita Girulienė

ANKETA MOKYTOJUI**2 PRIEDAS**

Aš esu pradinė klasių mokytoja Jolita Girulienė. Noriu išsiaiškinti mokytojo ir mokinių pedagoginės sąveikos tobulinimo galimybes pradinėse klasėse. Prašau užpildyti šią anketą, kuri padėtų susipažinti su mokytojų nuostatomis į pedagoginį bendradarbiavimą.

Atsakydami į anketos klausimus:

- išrinkite Jums tinkamą atsakymo variantą; atkreipkite dėmesį, kaip reikia pažymėti – rutulyje ženklų ;
- ten, kur nėra pateikta atsakymo variantų, išvardinkite Jums žinomus dalykus.

1. Paaiškinkite, kaip jūs suprantate, kas tai yra pedagoginis bendradarbiavimas? (ne mažiau 2-3 sakiniiais).....

2. Pateikite bendradarbiavimo su mokiniais pavyzdžių (pageidautina ne mažiau 2-3 sakiniiais).

Prašyčiau pateikti kai kuriuos duomenis apie save:

Jūsų amžius: 20-25m. 25-30m. 30-40m. 40-50m. 50m. ir daugiau

Pedagoginio darbo stažas:

iki 5 metų 5-10 metų 10-20 metų 20 metų ir daugiau

Kvalifikacinė kategorija:

mokytoja vyr. mokytoja mokytoja metodininkė

ekspertė

Su kurios klasės mokiniais šiuo metu Jūs dirbate?

I klasės II klasės III klasės IV

klasės

PEDAGOGINIO BENDRADARBIAVIMO ORGANIZAVIMAS PAMOKOSE IR
POPAMOKINĖJE VEIKLOJE

1. Kaip jūs manote, ar būtina mokytojui bendradarbiauti su mokiniu pradinėje mokykloje?

Taip Abejoju Nesutinku

2. Koku pagrindu vadovaudamiesi Jūs taip manote?

	Visiškai sutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Teorinėmis žiniomis	☐	☐	☐	☐
Praktinės veiklos suformuotomis nuostatomis	☐	☐	☐	☐
Kitų, konkrečių mokytojų, pavyzdžiais	☐	☐	☐	☐

3. Kelintoje klasėje mokytojas galėtų pradėti bendradarbiauti su savo mokiniais?

pirmoje antroje trečioje ketvirtoje vyresnėse klasėse

4. Kaip Jūs galvojate, ar reikia pasitarti mokytojui su mokiniais mokymo pamokose klausimais?

Taip Kartais Ne

5. Ar reikia mokytojui pasitarti su mokiniais popamokinės veiklos organizavimo klausimais?

Taip Kartais Ne

6. Ar įmanoma atsižvelgti į mokinių nuomonę, organizuojant mokomąją veiklą?

Taip, visada Kartais įmanoma Labai sunku Neįmanoma

7. Ar Jūs stengiatės tai daryti?

Taip, visada Kartais Labai retai Ne

8. Ar mokiniai galėtų savo patarimais padėti mokytojui tobulinant mokymą pamokoje?

	Taip, labai	Kartais	Galbūt	Ne, negalėtų
Nuo I- osios klasės	☐	☐	☐	☐
Nuo II-osios klasės	☐	☐	☐	☐
Nuo III-osios klasės	☐	☐	☐	☐
Nuo IV-osios klasės	☐	☐	☐	☐
Vyresnėse klasėse	☐	☐	☐	☐

9. Jei negalėtų, tai kodėl? (2-3 priežastys):

.....

.....

.....

.....

10. Ką mokytojas galėtų mokiniams papasakoti apie save?

	Visiškai sutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Svarbius savo gyvenimo ir šeimos įvykius	☐	☐	☐	☐
Apie savo pomėgius	☐	☐	☐	☐
Apie savo laisvalaikį	☐	☐	☐	☐
Apie savo darbą	☐	☐	☐	☐
Apie savo šeimos narius	☐	☐	☐	☐
Apie savo vaikystę	☐	☐	☐	☐
Apie savo nuotaiką	☐	☐	☐	☐

KOKIAS PAREIGAS GALITE PATIKĖTI MOKINIAMS?
--

1. Ar galite kokias nors savo kaip mokytojo pareigas patikėti mokiniams?

Taip Retkarčiais Ne

2. Jei taip, tai kokias?

.....

.....

.....

3. Kurie pasakymai labiausiai apibūdina Jūsų bendradarbiavimą su mokiniais pedagoginės veiklos metu? (Išrinkite ne daugiau kaip tris iš pateiktų apibūdinimų ir pažymėkite juos rangavimo būdu).

	Labiausiai būdinga	Būdinga šiek tiek mažiau	Mažai būdinga
Bendra mokytojo ir mokinių veikla organizuojant užklausinę veiklą	☐	☐	☐
Bendra mokytojo ir mokinių veikla kuriant mokymo procesą	☐	☐	☐
Visaapimantis pedagoginės veiklos su moksleiviais principas	☐	☐	☐
Mokinių pagalba mokytojui gaminant vaizdines ir kt. priemones	☐	☐	☐
Problemų sprendimas kartu	☐	☐	☐
Individualus darbas su mokiniais	☐	☐	☐
Gerai besimokančių mokinių pagalba blogiau besimokantiems	☐	☐	☐
Gerų tarpusavio santykių kūrimas	☐	☐	☐
Įvairių buitinių darbų klasėje pasidalijimas	☐	☐	☐

4. Ar Jūs taikote bendradarbiavimą su mokiniais savo darbe?

Nebendradarbiauju Pamokų metu

Bendradarbiauju Popamokinės veiklos metu

5. Kaip dažnai bendradarbiaujate su mokiniais?

	Nuolat	Gana dažnai	Kartais	Retai
Per visų mokomųjų dalykų pamokas	☐	☐	☐	☐
Tik per kai kurių mokomųjų dalykų pamokas	☐	☐	☐	☐
Popamokinės veiklos metu	☐	☐	☐	☐

6. Ar taikote grupinio darbo metodą pamokose?

O Taip, dažnai O Kartais O Labai retai O Ne

7. Jei bendradarbiaujate, pateikite Jūsų bendradarbiavimo su mokiniais pavyzdžių (2-3 pavyzdžius).

.....

.....

.....

JŪSŲ PATIRTIS BENDRADARBIAVIME

1. Prašome įsivaizduoti save esant pamokoje, mokykloje. Įvertinkite, kaip dažnai ar priešingai, kaip retai Jūs elgiatės nurodytais atvejais. (Naudokitės keturbale skale, kurioje 1 reiškia “retai”, 2- “labiau retai nei dažnai”, 3 –“vienodai dažnai ir retai”, 4 –“dažnai”. Žymėkite “X”).

Priimdamas sprendimus, paprastai nesitariu su mokiniais, o pats nusprendžiu, kada juos paskatinti ar bausti	1 retai	2	3	4 dažnai
Prieš priimdamas sprendimą, kreipiuosi patarimo į kitus žmones (direktorių, pavaduotojas, kolegas ir kt.)	1 retai	2	3	4 dažnai
Atsakymų į visus klausimus stengiuosi ieškoti kartu su mokiniais	1 retai	2	3	4 dažnai
Siekiu, kad visi klausimai ir problemos klasėje būtų sprendžiamos tik su manimi	1 retai	2	3	4 dažnai
Dėl įsipareigojimų vykdymo mokinius tenka įkalbinėti	1 retai	2	3	4 dažnai
Tiksliai atskiriu savo funkcijas nuo mokinių funkcijų	1 retai	2	3	4 dažnai
Įsakau, disponuoju, nurodau, globoju	1 retai	2	3	4 dažnai
Atsitinka taip, kad dalį savo funkcijų perduodu mokiniais	1 retai	2	3	4 dažnai
Kreipiuosi į mokinius su prašymais, patarimais	1 retai	2	3	4 dažnai

2. Apačioje pateiktos priešingų reikšmių žodžių poros, kuriomis remiantis galima apibūdinti Jūsų mokyklos bendruomenėje vyraujantį mikroklimatą. Kuo labiau žodžių porose išreikštas nurodytas požymis, būdingas Jūsų pedagogų bendruomenėje, tuo arčiau pažymėkite "X"

Draugiškumas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Priešiškumas
Pasitenkinimas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Nepasitenkinimas
Produktyvumas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Neproduktyvumas
Nuoširdumas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Nenuoširdumas
Tarpusavio palaikymas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Negeranoriškumas
Bendradarbiavimas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bendradarbiavimo nebuvimas
Domėjimasis	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Abejingumas

pedagoginiais klausimais

3. Įvertinkite bendradarbiavimą savo mokykloje tarp atskirų jos bendruomenės narių. Naudokite penkių balų sistemą, kurioje 1 balas reiškia "blogai", 2 – "blogiau negu patenkinamai", 3 – "patenkinamai", 4 – "gerai", 5 – "labai gerai".

		1	2	3	4	5
Mokytojas	↔ Mokiniai	☐	☐	☐	☐	☐
Mokytojai	↔ Mokytojai	☐	☐	☐	☐	☐
Mokytojai	↔ Mokinių tėvai	☐	☐	☐	☐	☐
Administracija	↔ Mokytojai	☐	☐	☐	☐	☐

4. Ar Jus domina pedagoginio bendradarbiavimo klausimai?

Taip Mažai Nedomina

5. Iš kur įgyjate žinių apie pedagoginį bendradarbiavimą?

Iš edukologinės literatūros knygų Kvalifikacijos kėlimo kursuose

Iš pokalbių su kolegomis Iš spaudos

6. Ar Jums pakanka turimų žinių taikant pedagoginį bendradarbiavimą praktinėje veikloje?

Ne Taip

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus į anketos klausimus --

Jolita Girulienė

Koreliacija

		Ar noretum mokytojui patarti?	Ar mokytojas klausia mokiniu patarimu?
Ar noretum mokytojui patarti?	Pearson Correlation	1,000	,371
	Sig. (2-tailed)	,	,000
	N	212	212
Ar mokytojas klausia mokiniu patarimu?	Pearson Correlation	,371**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,
	N	212	212

** . koreliacija reiksminga 0,01 lygiu

Koreliacija

		Ar tu esi mokytojui ka nors patares?	Ar mokytojas klausia mokiniu patarimu?
Ar tu esi mokytojui ka nors patares?	Pearson Correlation	1,000	,404
	Sig. (2-tailed)	,	,000
	N	212	212
Ar mokytojas klausia mokiniu patarimu?	Pearson Correlation	,404**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,
	N	212	212

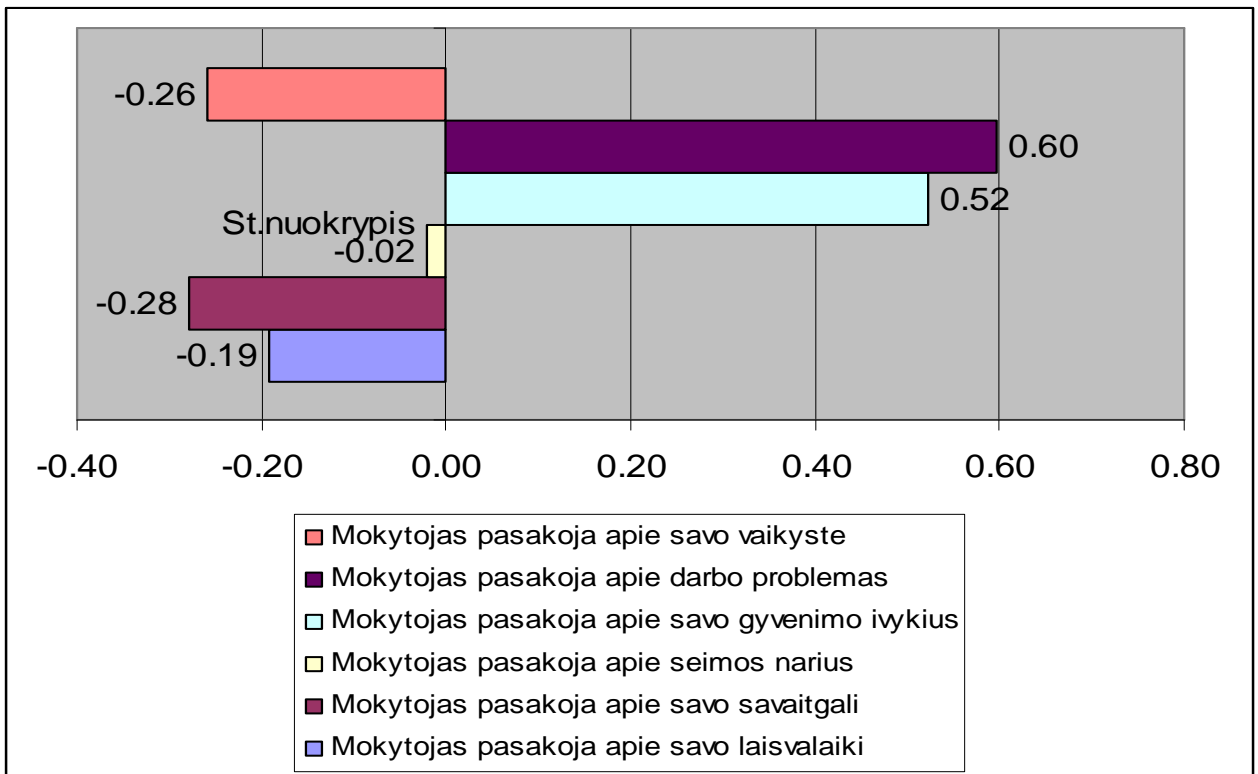
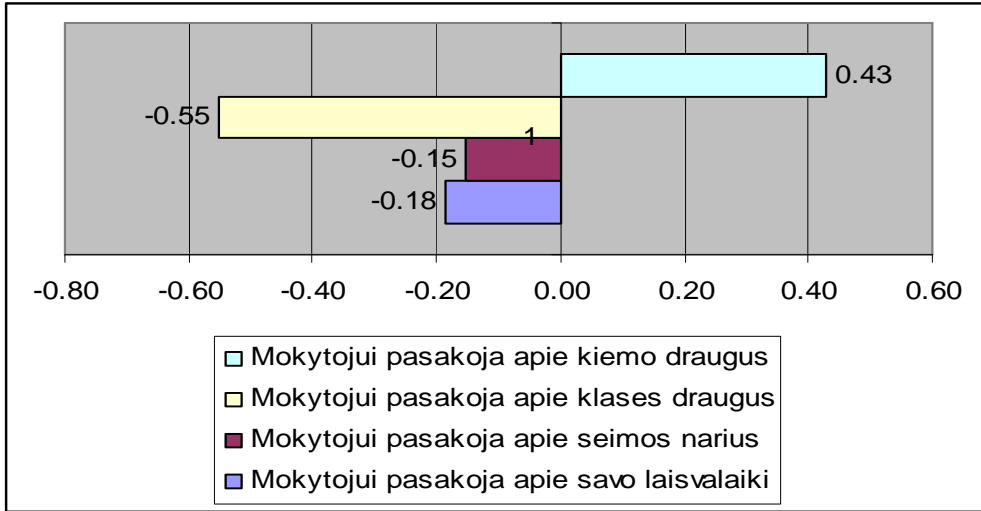
** . koreliacija reiksminga 0,01 lygiu

Koreliacija

		Ar mokytojas tavimi pasitiki?	Ar tevai pasitiki tavimi?
Ar mokytojas tavimi pasitiki?	Pearson Correlation	1,000	,445
	Sig. (2-tailed)	,	,000
	N	212	211
Ar tevai pasitiki tavimi?	Pearson Correlation	,445**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,
	N	211	211

** . koreliacija reiksminga 0,01 lygiu

4 PRIEDAS

Koreliacija

		remiasi teorinemis ziniomis	Remiasi praktines veiklos suformuotomis nuostatomis	Kitu mokytoju pavyzdziai
remiasi teorinemis ziniomis	Pearson Correlation	1,000	,380**	,268**
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,000
	N	93	93	93
Remiasi praktines veiklos suformuotomis nuostatomis	Pearson Correlation	,380**	1,000	,268**
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,012
	N	93	93	93
Kitu mokytoju pavyzdziai	Pearson Correlation	,268**	,261*	1,000
	Sig. (2-tailed)	,009	,012	
	N	93	93	93

** · koreliacija reiksminga 0,01 lygiu

* · koreliacija reiksminga 0,05 lygiu

		Bendradarbiavimo daznumas per pamokas	Bendradarbiavimo daznumas kai kuriu mokomuju dalyku pamokose
Bendradarbiavimo daznumas per pamokas	Pearson Correlation	1,000	,423**
	Sig. (2-tailed)	,	,000
	N	93	93
Bendradarbiavimo daznumas kai kuriu mokomuju dalyku pamokose	Pearson Correlation	,423**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	93	93

** · koreliacija reiksminga 0,01 lygiu

	endradarbiavim tarp mokytoju ir mokyklos administracijos vertinimas	endradarbiavim tarp mokytoju vertinimas	Pedagogu bendruomeneje vyrauja draugiškumas ar priesiskumas?	Pedagogu bendruomeneje vyraujantis produktyvumas	Pedagogu bendruomenei budingas pasitenkinimas ar nepasitenkinimas	Pedagogu bendruomeneje vyraujantis palaikymas ar negeranoriškumas	Pedagogu bendruomene vyraujant bendruomene darbia
Bendradarbiavimo tarp mokytoju ir mokyklos administracijos vertinimas	1,000 , 93	,452* ,000 93	,395* ,000 93	,355* ,000 93	,413* ,000 93	,496* ,000 93	, , ,
Bendradarbiavimo tarp mokytoju vertinimas	,452* ,000 93	1,000 , 93	,486* ,000 93	,514* ,000 93	,544* ,000 93	,489* ,000 93	, , ,
Pedagogu bendruomeneje vyra draugiškumas ar nepasitenkinimas?	,395* ,000 93	,486* ,000 93	1,000 , 93	,550* ,000 93	,737* ,000 93	,674* ,000 93	, , ,
Pedagogu bendruomeneje vyraujantis produktyvumas	,355* ,000 93	,514* ,000 93	,550* ,000 93	1,000 , 93	,628* ,000 93	,539* ,000 93	, , ,
Pedagogu bendruomenei budingas pasitenkinimas ar nepasitenkinimas	,413* ,000 93	,544* ,000 93	,737* ,000 93	,628* ,000 93	1,000 , 93	,695* ,000 93	, , ,
Pedagogu bendruomeneje vyraujantis palaikymas ar nepasitenkinimas	,496* ,000 93	,489* ,000 93	,674* ,000 93	,539* ,000 93	,695* ,000 93	1,000 , 93	, , ,
Pedagogu bendruomeneje vyraujantis	,596* ,000 93	,499* ,000 93	,557* ,000 93	,516* ,000 93	,593* ,000 93	,697* ,000 93	1, , ,

**1. Pearson Correlation Coefficient

